

Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta

Študijní program: Geografie

Študijní odbor: Sociální geografie a regionální rozvoj

Bc. Jaroslav Bačo

*Fenomén reliktné hranice a jej vplyv na religiozitu obyvateľstva a sakrálnu krajinu
Manětínska*

*The phenomenon of relict border and its influence on the religiosity of the population and the
sacral landscape in Manětín*

Diplomová práce

Vedúci diplomovej práce: doc. RNDr. Tomáš Havlíček, Ph.D.

Praha, 2020

Ďakujem vedúcemu mojej diplomovej práce, doc. RNDr. Tomášovi Havlíčkovi, Ph.D., za podnetné pripomienky, ochotu a trpezlivosť pri vedení tejto práce. Ďakujem taktiež všetkým, ktorí sa svojou spoluprácou podieľali na jej tvorbe.

Prehlasujem, že som predloženú diplomovú prácu vypracoval samostatne, s použitím uvedenej literatúry.

V Prahe, dňa 14. augusta 2020.

.....

Obsah

ZOZNAM OBRÁZKOV A TABULIEK.....	5
ABSTRAKT	6
1 ÚVOD	8
2 TEORETICKO-METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ PRÁCE.....	11
2.1 HRANICA V GEOGRAFICKEJ LITERATÚRE	11
2.2 KLASIFIKÁCIA HRANÍC	13
2.2.1 <i>Reliktná hranica.....</i>	<i>16</i>
2.2.2 <i>Etnická hranica.....</i>	<i>19</i>
2.3 POHRANIČNÝ REGIÓN	21
2.4 RELIGIOZITA	22
2.4.1 <i>Vývoj religiozity v Česku v 20. storočí.....</i>	<i>23</i>
2.5 SAKRÁLNA KRAJINA.....	26
3 CHARAKTERISTIKA ZÁUJMOVEJ OBLASTI	33
3.1 MANĚTÍNSKO-NEČTINSKÝ MIKROREGIÓN	33
3.2 MANĚTÍN	35
3.3 NEČTINY	36
4 METODIKA	40
4.1 VÝBER A CHARAKTERISTIKA RESPONDENTOV.....	41
5 VÝVOJ OBYVATEĽSTVA PO 2. SVETOVEJ VOJNE V MODELOVOM ÚZEMÍ	43
6 RELIGIOZITA A SAKRÁLNA KRAJINA V MODELOVOM ÚZEMÍ.....	50
6.1 RELIGIOZITA A VÝVOJ OBYVATEĽSTVA	50
6.2 RELIGIOZITA A OBEC	54
6.2.1 <i>Religiozita a aktivity v obci.....</i>	<i>59</i>

6.3	RELIGIOZITA A POHRANIČIE	62
6.4	SAKRÁLNA KRAJINA.....	66
7	ZHRNUTIE	74
8	ZÁVER	77
	ZOZNAM LITERATÚRY	80
	PRÍLOHY	86

Zoznam obrázkov a tabuliek

Zoznam tabuliek:

Tab. 1: Základné údaje Manětínsko-nečtinského mikroregionu

Tab. 2: Vývoj počtu obyvateľov a domov na území Manětína medzi rokmi 1869 a 2011

Tab. 3: Vývoj počtu obyvateľov a domov na území Nečtín medzi rokmi 1869 a 2011

Tab. 4: Respondenti a ich citačná podoba v doslovných prepisoch vyjadrení

Tab. 5: Vývoj národnostnej štruktúry zo sčítaní obyvateľstva za obdobie 1980 – 2011

Tab. 6: Vývoj religióznej štruktúry zo sčítaní obyvateľstva za obdobie 1991 – 2011

Zoznam obrázkov:

Obr. 1: Zaniknuté obce, časti obcí a samoty v nemeckom prihraničí

Obr. 2: Podiel nábožensky zmýšľajúceho obyvateľstva v rokoch 1969 - 1989

Obr. 3: Zničené kaplnky a kostoly počas komunistického režimu v období 1948 – 1989

Obr. 4: Počet vysídlených kňazov nemeckej národnosti v rokoch 1945-1947

Obr. 5: Malé sakrálné objekty a ich priestorové rozmiestnenie (2007) s česko-nemeckou národnostnou hranicou z roku 1930

Obr. 6: Manětínsko-nečtínsky mikroregion

Obr. 7: Priebeh historickej česko-nemeckej národnostnej hranice

Abstrakt:

Táto diplomová práca je venovaná štúdiu vplyvov česko-nemeckej reliktnej hranice na religiozitu a sakrálnu krajinu územia mesta Manětín, reprezentujúceho kontinuálne české územie a obce Nečtiny s nemeckým historickým pôvodom. V teoretických východiskách tejto práce bol z toho dôvodu venovaný priestor vstupu do hraničnej problematiky s obecným predstavením jednotlivých typov podoby hraníc so zvýšeným dôrazom na predstavenie reliktnej a etnickej hranice pre potreby nadväzujúceho výskumu. Druhá fáza teoretických východísk bola zameraná na charakteristiku religiozity a sakrálnej krajiny, jej vývoja na národnej úrovni po 2. svetovej vojne s dôrazom na nadväznosť s procesmi vysídľovania nemeckého obyvateľstva po roku 1945.

Výskumná časť diplomovej práce následne pozostávala z mikroregionálnej analýzy referenčného územia v podobe terénneho výskumu a pološtruktúrovaných rozhovorov, ktoré boli v práci doplnené o demografické štatistiky. Primárnym cieľom výskumu predloženej práce bolo analyzovať rozdiely v religiozite a sakrálnej krajiny v sledovaných územiach pomocou zvolených metodických postupov a na ich báze zhodnotiť kontinuitu existencie reliktnej hranice.

Kľúčové slová: reliktná hranica, religiozita, sakrálna krajina, Česko, pohraničie, národnosť

Abstract:

The presented diploma thesis deals with the effects of the Czech-German relict border on the religiosity and the sacral landscape of the city region called Manetin, which consists of the permanent Czech territory and the Nectiny village of German historical origin. The theoretical introduction of this work therefore includes a part dedicated to the topic of borders, introducing different types of borders, focusing particularly on the terms relict and ethnic borders used in the further study. The second part of the theoretical introduction contains the characteristics of the religiosity and the sacral landscape, its evolution on the national level after the Second World War, highlighting the consequent processes related to the exile of the German population after 1945.

The research section of the thesis consists of the micro-regional analysis of the reference region. The analysis is based on the field study and semi-structured interviews, which were complemented by the demographic statistics. The main aim of the investigation presented in the thesis is to analyze the differences in the religiosity and the sacral landscape in the regions under study through the chosen methodological approaches and consequently to evaluate the continuity of the relict border existence.

Key words: relict border, religiosity, sacral landscape, Czechia, borderland, nationality

1 Úvod

Uvedená diplomová práca sa zameriava na výskum vplyvu reliktnej hranice na religiozitu a sakrálnu krajinu na príkladoch mesta Manětín a obce Nečtiny, patriace do historicky pohraničného regiónu a zároveň reprezentujúce obe zainteresované, hranicou rozdelené strany. Je však možné v tak malej mierke, takpovediac „cez kopec“, evidovať tak signifikantné rozdiely v objektoch skúmaníach, na ktorých by bolo možné potvrdiť kontinuitu vplyvu reliktnej hranice? Ako uvádza Chromý (2000) v súvislosti priblíženia fenoménu reliktnej hranice so situáciou v Česku, počnúc rokom 1945 resp. 1938, v čase, kedy začali rozsiahle etnické presuny (odchod Čechov, vysídľovanie českých Nemcov a dosídľovanie pôvodne prevažne nemeckého pohraničia českých zemí) došlo k zjednoteniu významu politickej a kultúrnej hranice (jazyková, etnická), pričom kultúrna hranica naďalej existuje v podobe prácou skúmanej reliktnej. Reliktná hranica sa vzhľadom na uvedené historické aspekty v čase vyvíjala. Tak ako plnila do roku 1945 najmä kultúrny predel, tak sa jej význam menil po výmene obyvateľstva, ktoré bolo spôsobené dosídľovaním pohraničných regiónov. Houžvička (1996) pri týchto regiónoch uviedol, že pohraničie môže mimo iného charakterizovať diskontinuita vytvorená spomínanou zmenou obyvateľstva. Rozsiahle presuny obyvateľstva spojené so znovuosídľovaním pohraničných oblastí viedli k deformácii migračných procesov, čo malo negatívny dopad na štruktúru a hustotu zaľudnenia týchto území a taktiež to vytvorilo menej priaznivé sociálne a vzdelanostné zloženie obyvateľstva. Evidujeme v pôvodne nemeckej obci pôvodných nemeckých obyvateľov? Ak áno, ako sa vyvíjal ich vzťah s dosídleným obyvateľstvom?

Okrem demografických a sociálnych zmien, ktoré vyplývali z procesov vysídľovania, vznikli taktiež pre našu prácu najvýznamnejšie zmeny v religiozite obyvateľstva. Väčšinovo katolícky založené nemecké obyvateľstvo, bolo nahradené obyvateľstvom z vnútrozemia, ktorých viera bola na neporovnateľne nižšej úrovni. Významne zmeny v religiozite boli spôsobené taktiež intervenciami komunistického režimu, ktorých priebeh popisoval napríklad Václavík (2010). Platí tento názor

o necirkevne ladenom dosídlenom obyvateľstve aj pre toto územie? Je celková religiozita oboch sídelných útvaroch už v súčasnosti rovnaká?

So zmenami v religiozity úzko súvisia taktiež aj zmeny v sakrálnej podobe krajiny pohraničného územia. Pre predtým katolícke nemecké obyvateľstvo bola príznačná aj udržiavaná pestrá sakrálna krajina. Avšak kombinácia režimu s vysídľovacími procesmi spôsobila jej rázny úpadok. Ako tvrdí napr. Klingorová (2019), po roku 1948 nebol komunistický režim, so svojou protináboženskou politikou, naklonený výstavbe nových kostolov a iných sakrálnych objektov. Našlo by sa množstvo sakrálnych stavieb, ktoré medzi rokmi 1948-1989 stratili svoju zžitú funkciu. Dochádzalo k ničeniu celých dedín a to zahrňovalo aj množstvo cirkevných stavieb ako kostoly, kláštory, cintoríny a podobne (Jandourek, 2010). Líši sa preto pohľad na súčasnú sakrálnu krajinu oboch území?

Objektmi výskumu tejto práce sú religiozita a sakrálna krajina, ktoré sú analyzované na mikroregionálnej úrovni území mesta Manětín a obce Nečtiny. Predmetom výskumu je česko-nemecká reliktná hranica. Práca je rozdelená do troch hlavných častí a tými sú:

1. Teoreticko-metodologické východiská
2. Religiozita a reliktná hranica
3. Sakrálna krajina a reliktná hranica

Výskum práce je postavený na jednej výskumnej otázke zloženej z troch doplňujúcich

podotázok:

- Prinášajú výsledky terénneho výskumu týkajúce sa mikroregionálneho pohľadu na religiozitu a náboženský život dôkaz o existencii reliktnej hranice v modelovom území?
 - existujú rozdiely v stave religiozity medzi sledovanými územiami?
 - existujú rozdiely v podobe sakrálnej krajiny sledovaných území?
 - vyznačuje sa religiozita skúmaného pohraničného regiónu odlišnými charakteristikami ako religiozita na národnej úrovni?

Diplomová práca predpokladá, že po viac ako sedemdesiatich rokoch od existencie česko-nemeckej národnostnej hranice nebudú na tak malej mierke v súčasnosti viditeľné významné rozdiely v objektoch výskumu.

Motivácia výberu témy pre túto diplomovú prácu vyplývala z nášho názoru o dôležitosti poukázania na stále prítomné česko-nemecké vzťahy, ich vývoju a súčasnú podobu v praxi. V čoraz väčšej miere je možné evidovať, hlavne na sociálnych sieťach, rôzne šovinistické názory smerované voči nemeckému obyvateľstvu, ktoré by nemali mať v modernej spoločnosti priestor. Okrem toho považujeme za dôležité nazrieť do hĺbky percepcie religiozity obyvateľstvom v území, ktoré patrí medzi oblasti s najnižšou náboženskou vierou v Česku. Navyše nám imponoval fakt, že pre tento výskum je potrebný kvalitatívny prístup v podobe pološtruktúrovaných rozhovorov, ktorý považujeme z osobných skúseností ako jednu z najlepších foriem zisťovania kauzálit štatistických výsledkov, na základe ktorých vymedzenia je potenciálna šanca o následné zmeny. V neposlednom rade, mikroregionálna úroveň výskumu ohľadom tejto témy nie je v literatúre dostatočne spracovaná, takže niekoľkokrát zistené závery sa neopakujú.

2 Teoreticko-metodologické východiská práce

2.1 Hranica v geografickej literatúre

V literatúre sa pojmu hranica a jej problematike venuje dlhoročne množstvo autorov naprieč rôznymi vedeckými obormi, vďaka čomu evidujeme široké spektrum rôznych pohľadov na jeden rovnaký jav. Z geografickej sféry sa analýzou hraníc medzi prvými zaoberal Friedrich Ratzel, ktorý je taktiež považovaný za „otca“ sociálnej a politickej geografie. Vo svojej rozpracovanej teórii predstavil analógiu hraníc s fungovaním živého organizmu, ktorý má svoje prirodzené hranice pôsobnosti s vrodenným úsilím expandovať, čím dochádza k interakcii s okolím (in: Wastl-Walter, 2011). Trochu netradičnú definíciu vyjadril jeho súčasník Haushofer (1939), ktorý vidí hranicu ako periférny orgán, ktorý prirovnáva ku koži – ohraničujúci, pružný a zároveň napätý, samostatne žijúci orgán, ochranný obal žijúceho tvora (štátu). Analógia hranice a ľudského tela sa môže na prvý pohľad zdať možno trochu zvláštna, avšak pri hlbšom zamyslení dáva význam a k jej využitiu inklinovalo viacero autorov.

V ďalších rokoch sa výrazne podieľal na výskume hraníc Ratzlov študent Otto Maull (1925), ktorý nadviazal na Ratzlove teórie. Maull bol zástancom geografického determinizmu, ktorý hovorí o prírodnom predurčení, od ktorého sa následne odvíjalo formovanie vzťahu medzi spoločnosťou a prostredím. Inými slovami, hranice by mali korelovať s prírodnými hranicami (hory, rieky) alebo byť v súlade so sociálno-etnickými hranicami – takéto hranice označil za dobré. Maull teda doplnil teórie o koncepte „dobrých“ a „zlých“ hraníc. Za zlé (antištrukturálne) hranice pokladal hranice proti prirodzenej štruktúre organizácie národného štátu – napr. nové hranice po 1. sv. vojne v neprospech Nemecka alebo Rakúska. Takýto koncept označujeme ako geopolitický. Kontrast voči tomuto konceptu zobrazoval Anssi Paasi ako predstaviteľ kritickej školy. Paasi (1986) odmietal pozitivizmus a základné koncepty. Pozitivizmus predstavoval ďalšiu vedeckú paradigmu, ktorá sa dištancovala aj od geografického determinizmu a volala po výskume hraníc s objektívnymi faktami a striktné vedeckému prístupu, ktorý je zameraný na priestorové fungovanie štátov a jeho vzťahy vo vnútri územia (napr. vzťah jadro-

periféria) (Duleba a kol., 2017). Paasi teda vnímal štáty naopak ako sociálno-kultúrne konštrukty, ktoré permanentne podliehajú zmenám – sú ovplyvňované ľuďmi.

Je prakticky nemožné vybrať jednu definíciu tohto fenoménu a označiť ju ako vzorovú. Rozdiely v definíciách geografickej hranice sa líšia napr. v šírke kontextu, kde sa niektorí venujú hranici na báze matematicko-geometrického priblíženia a niekto berie do úvahy aj priestor, ktorý sa nachádza za záujmovou hranicou (Halás, 2002). Jednoduchú definíciu s geometrickým aspektom uvádza Bezák (1995), ktorý označuje hranicu ako líniu, ktorá člení geografický priestor na dvojrozmerné ohraničené územia. Špecifickejšie, so zreteľom na existenciu ľudského činiteľa, definuje Johnston (2000) hranicu, ako deliacu čiaru medzi dvoma priestorovými jednotkami, kde však pripúšťa aj iný ako líniový charakter, ktorý je závislý od aktivít a javov, ktoré sa vo vymedzovanom území odohrávajú.

Na nedostatok pozornosti venovaný faktoru času pri analyzovaní významu a funkcie hraníc poukazuje Chromý (2000). Hranica je podľa neho premenlivá veličina a čas predstavuje jeden z prvotných diferenciacnych znakov. Umožňuje rozlíšiť mieru vývojovej stability územia, frekvenciu sociálnych zmien a ich dopadov na územie. Svoje tvrdenie znázornil na príklade komparácie dvoch hraníc Česka – takmer tisíc rokov stará, nemenná západná hranica, avšak naopak s mladým, nezakoreným obyvateľstvom proti relatívne mladej, východnej hranici s tradičným, konzervatívnym spoločenstvom.

Už načrtnutá téma štátnych hraníc je pravdepodobne najčastejším zameraním autorov pri aplikovaní vytvorených definícií. Šindler (1996) definuje štátnu hranicu ako líniu v teréne a na mapách, ktorá oddeľuje územia dvoch suverénnych štátov, alebo od oblasti, ktorá nepodlieha suverénnej moci žiadneho štátu (voľné more). Aj keď sme už v niektorých definíciách naznačili, že hranica neplní význam len hraničnej línie, treba spomenúť, že naplňa taktiež funkciu „filtru“ a v neposlednom rade funkciu kontaktnej zóny, ktorá má najväčší význam práve vo vytvorenom hraničnom priestore (Chromý, 2000).

Ďalšie definície od autorov Demek (1984) a De Blij a Muller (1992) nadväzujú na predošlú definíciu v zmysle jej chápania ako zóny, nielen línie. Demek tvrdí, že hranica je výsledok diskretnosti krajinej sféry alebo dôsledok našej diskkrétnej predstavy o nej.

Rozmer hranice môže byť dvojaký, je to čiara alebo prechodné pásmo. De Blij a Muller považujú hranicu za prostriedok k popísaniu obvodu teritórií, pričom za teritórium označujú oblasť, nad ktorou sú určitým spôsobom vykonávané práva vlastníctva. Hranica vytvára okolo seba zónu tlaku, pričom táto zóna s narastajúcou vzdialenosťou od hranice zoslabuje.

2.2 Klasifikácia hraníc

Hranica, ako široký, medziodborový termín, má rôzne spôsoby skúmania a triedenia, čo ústi do jej početných typológií. Z kvalitatívneho hľadiska pri politicko-geografickom poňatí definujeme dva základné typy hraníc – prírodné (prirodzené prekážky v krajine – pohoria, údolia, rieky) a umelé (antropogénne alebo kultúrne prvky súvisiace s etnicitou, zmluvne dohodnutou deliacou čiarou, s historickými aspektmi apod.). Okrem tohto základného rozdelenia podľa typu pôvodu sa hranice ďalej delia, podľa v predošlej kapitole už načrtnutého rozsahu, na líniové (zahrňuje predchádzajúce dva typy) a zonálne (napr. etnické hranice vymedzujúce obývané priestory určitých etník) (Siwek, 1996).

S klasifikáciou hraníc na línie a zóny sa často stretávame v zahraničnej literatúre, predovšetkým v politickej geografii. Pre toto delenie sa však v literatúre využívajú dva termíny „boundaries“ (ďalej líniové hranice) a „frontier“ (ďalej hraničná zóna) (Prescott, 1972). Svetoví autori sa však pri ich aplikácii neraz významovo odchyľujú a vyjadrujú prostredníctvom nich odlišné charakteristiky. Tieto odlišnosti vyplývajú už priamo z doslovného prekladu týchto slov, pretože v štátoch ako Veľká Británia, Taliansko alebo Francúzsko ich význam nie je jednotný (Rankin, Schofield, 2002). Množstvo autorov, najmä pred začiatkom druhej polovice 20. storočia, ako napr. Adami (1927) alebo Boggs (1940), používali oba pojmy ako synonymá. Rozdielom medzi pojмами sa väčšia pozornosť začala prikladať od polovice 20. storočia. Autori ako Ladis (1959) alebo Weigert (1958) navrhovali, aby sa hraničnou zónou označovalo prechodné pásmo z dôvodu zväčšujúcej vágnosti hraníc v povojnovom období (Prescott, 1972).

Líniovými hranicami sa rozumejú lineárne čiary, ktoré sa môžu vzťahovať na všetky druhy ohraničení, ktoré sa nevzťahujú len na geografické vymedzenia, a preto majú väčší filozofický význam (Anderson, Bort, 1998). Hraničná zóna na druhej strane spája priestor a obyvateľstvo, najmä v geografickom ponímaní, a tým vytvára ohraničenie územia. Základná koncepcia zahŕňa možnosť vidieť územie ako priestor, do ktorého niekto patrí. Hraničná zóna teda predstavuje vzťah medzi silami, ktoré súťažia a bojujú za vymedzenie, zatiaľ čo líniové hranice odrážajú realizáciu tohto boja v priestore a v čase (Bigo, 2005). V súčasnosti sa však koncept hraničnej zóny zmenil a už sa v jeho spojitosti nehovorí o statickom priestore, ale skôr o hraničnom procese (napr. priestor pre vyjednávanie), často aj za štátnymi hranicami (Bruns, 2017). Hraničným zónam sa vo svojej publikácii venoval taktiež Jańczak (2014), ktorý využil definície autorov Custred (2011), O'Dowd (2002) alebo Kolossov (2005). Autori vyššie spomenuté prirovnanie hraničnej zóny k boju o vymedzenie dopĺňujú o fakt, že je úplne bežným javom, že záver týchto konfrontácií môže vyústiť k asimilácii alebo taktiež k expanzii jednej z dominantnejších strán. Nakreslená hranica (boundary) je teda spôsob, ktorý umožňuje interakciu a kontakt medzi rôznymi systémami, vznikajú pohraničné oblasti novej kvality, ktoré sa výrazne líšia od vnútrozemia. V dôsledku toho postavili túto zónu do prirovnania k predizbe k vlastnému územiu.

Klasifikácia podľa priepustnosti hraníc, ktorú definoval Maier (1990, in: Dokoupil, 2004) je pre našu prácu taktiež relevantná, pretože sa v nej autor venuje kombinácii hranice a jej vplyvu na prihraničné regióny, čo je v konečnom dôsledku aj náplňou nášho výskumu. Podľa kritéria priepustnosti hraníc autor rozlišuje štyri typické situácie v prihraničnom regióne:

- a) otvorený prihraničný región – mimo vlastného regiónu orientovaný systém, v tomto modeli je jednostranne orientovaná priepustnosť, aplikácia modelu v historickom konštituovaní štátov (expanzia),
- b) zatvorený prihraničný región – centralizovaný, nepriepustný, zhukovanie zásob, obyvateľstva a moc do centra na úkor okrajových oblastí – posilňovanie rozdielov medzi centrom a perifériou,

- c) prihraničný región ako systém mostu – medzi susednými štátmi, hranica čiastočne otvorená, na niekoľkých miestach hraníc existencia spojenia – hraničné prechody – výmena tovaru a osôb, zachovanie identít, nezávislosť a izolácia,
- d) prihraničný región ako systém kontaktného územia – silnejšia fúzia spoločenstiev, nad centralistickými tendenciami prevažuje nadnárodná spoločnosť.

V nasledujúcom delení hraníc budeme analyzovať typy politických hraníc, preto je potrebné, aby sme si túto skupinu hraníc prvotne definovali. To vysvetlil Dokoupil (2004), ktorý na začiatok chápe hranice ako línie, ktoré oddeľujú susedné územia – regióny, pričom tieto regióny môžu byť vymedzené líniou myslenou (fyzickogeografické regióny, spádové územia) alebo líniou fixnou - predtým hraničné kamene, dnes výstražné tabule (štátne útvary). Zatiaľ čo v prvom prípade sú hranice výsledkom použitia tradičných geografických metód (regionalizácie), v druhom prípade sú hranice výsledkom právneho aktu.

Klasifikáciou hraníc podľa vzťahu k územiu a genetických faktorov, ktorú predstavil Hartshorne (1936), si pomôžeme pri potrebe špecifikácii smeru nášho výskumu, pretože obsahuje kľúčový typ nami skúmanej hranice a tou je hranica reliktná. Hartshorne teda delí hranice na tieto štyri druhy:

- a) antecedentné (pionierske, panenské);
- b) subsekventné (následne vybudované);
- c) asekventné (prekrývajúce);
- d) **reliktné hranice (pozostatkové).**

Prvý typ delenia zahŕňa hranice, ktoré boli na území definované ešte predtým ako na ňom došlo k osídleniu. Následne prebiehalo prirodzené prispôsobenie sa obyvateľstva týmto hraniciam (USA a Kanada). Subsekventné sa naopak prispôsobujú zmenám (etnické, jazykové, náboženské), ktoré sa dejú v spoločnosti – predchádzal im rozvoj územia (Benelux). Pri asekventných hraniciach ide v podstate o nerešpektovanie už existujúcich väzieb v rámci spoločnosti – predstavujú politické opatrenia, ktoré sú výsledkom spoločenstva krajín, ktorých vplyv je dominantnejší ako vplyv krajín nachádzajúcich sa na riešenom území (štáty v Afrike) (Duleba a kol., 2017).

2.2.1 Reliktná hranica

Reliktná hranica je nosnou témou tejto diplomovej práce a preto budeme tomuto poslednému typu vymedzenia hranice podľa Hartshorna venovať osobitnú pozornosť. V zahraničnej literatúre sa s týmto termínom stretávame aj v znení „phantom borders“, resp. fantómová hranica, oba termíny však v tomto prípade aktuálne opisujú rovnaký jav, aj napriek názorom o potrebu vyčlenenia pojmu fantómová hranica ako samostatného konceptu s vlastnou metodológiou a jasným vymedzením voči napríklad historickej hranici, za ktorú býva občas zamieňaná.

Reliktná hranica je teda takou hranicou, ktorá už neexistuje, avšak jej znaky sa môžu naďalej vyskytovať napríklad v kultúrnej krajine (De Blij, Muller, 1992).

Podľa Dostála a Jelena (2017) sú základnými predpokladmi existencie reliktných hraníc zániky či politické transformácie štátnych entít, vznik nových štátov, delimitácie hraníc alebo rozsiahle presuny obyvateľstva. Typický atribútom reliktných hraníc sú následne pretrvávajúce rozdiely medzi regiónmi, ktoré táto hranica oddeľuje.

Samotný koncept reliktných hraníc predstavuje novú konceptualizáciu, ktorá sa snaží pochopiť priestor a pôsobenie v čase. Koncept sa zameriava na reprodukciu regionálnych rozdielov na územiach, kde bola zrušená politická hranica, a stratila svoju právnu hodnotu (Hirschhausen a kol, 2015).

Tak markantná zmena v podobe zrušenia hraníc väčšinou vedie ku postupnému klesajúcemu vplyvu jej bývalej funkčnosti až k nesignifikantným prejavom. Niekedy sa však niektoré aspekty predchádzajúceho územného členenia dlhodobo javia, aj napriek zrušenej hranici, ako pretrvávajúce a znovu sa objavujú v podobe reliktnej hranice. To znamená, že pravdepodobne v danom území existujú určité mechanizmy, ako napr. normy, hodnoty a kultúrne zvyky, platné na miestnej úrovni, ktoré usmerňujú sociálne interakcie a reprodukovujú rozdiely, ktoré predtým vznikli v dôsledku existencie hranice (Zarycki, 2015).

Publikácia už spomenutých nemeckých autorov na čele s Hirschhausenom (2015) ponúka na termín „phantomgrenzen“ ešte jeden zaujímavý pohľad, a to že reliktné hranice sú štátne hranice, ktoré strácajú svoje najdôležitejšie funkcie, ale zostávajú politickými a

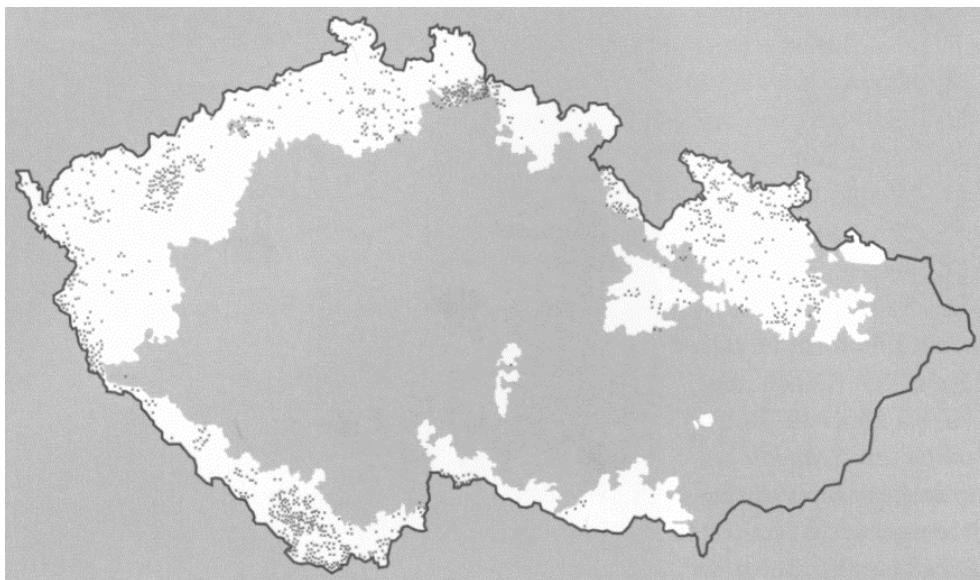
kultúrnymi prekážkami, viditeľnými v rôznych formách súčasnej hospodárskej, sociálnej a politickej činnosti a môžu sa použiť pri vytváraní alebo oživení územných identít.

Netradičným, avšak nami už raz spomenutým, spôsobom, popísal fantómovú hranicu poľský autor Gorzelak (2006), ktorý ju aplikuje na príklade ľudského tela. V definícii porovnáva stratu časti svojho územia k amputácii končatiny: už síce neexistuje, ale jedinec v nej trpí „fantómovou“ bolesťou. Túto asociáciu s ľudským telom a následnou bolesťou zo straty je pre predstavu možné využiť na príklade nedosídleného územia v pohraničnom regióne, kde nie je náročné uvedomiť si jej trefnosť aj napriek jednoduchosti a laickom podaní.

Veľký význam reliktnej hranici, avšak nie v príliš pozitívnom slova zmysle, pripisuje poľská autorka Bialasiewicz (2009), ktorá tvrdí, že reliktné hranice sú neuveriteľne silnou politickou metaforou, ktorá odzrkadľuje špecifickú víziu spoločnosti, nazval ich mocnými „kontajnermi mýtov“.

Ako tvrdí Chromý (2000) v súvislosti tohto fenoménu so situáciou v Česku, počnúc rokom 1945 resp. 1938, v čase, kedy začali rozsiahle etnické presuny (odchod Čechov, vysídľovanie českých Nemcov a dosídľovanie pôvodne prevažne nemeckého pohraničia českých zemí) došlo k zjednoteniu významu politickej a kultúrnej hranice (jazyková, etnická), pričom kultúrna hranica naďalej existuje v podobe reliktnej. Obrázok 1 nám v tejto časti plní najmä funkciu príkladu, na základe ktorého si vieme vizuálne predstaviť podobu reliktnej hranice a jej existenciu v praxi. V obr. 1 je hranicu myslený prechod medzi celistvou sivou plochou a bielou farbou. Sivé bodky predstavujú spomínané zaniknuté obce.

Obr. 1: Zaniknuté obce, časti obcí a samoty (vyznačené bodkami) v nemeckom prihraničí (biele)

Zdroj: Mikšíček a kol., 2006

Teoretické východiská reliktnej hranice v tejto kapitole uzavrieme jej klasifikáciou, ktorá nám vhodne doplní a zhrnie už spomenuté definičné výroky a taktiež znázorní v praxi na príkladoch rôznych štátov. Dostál a Jelen (2017) vo svojom článku podľa definícií vytvorili klasifikáciu, v ktorej je možné rozlišovať tri typy reliktných hraníc a regiónov. Prvým typom sú hranice, ktoré vznikli teritoriálnymi zmenami, kvôli ktorým sa dané územie dostalo pod kontrolu iného štátu – ako príklad je v tomto delení uvedený teritoriálny vývoj Ukrajiny a taktiež podobné prípady v Bielorusku alebo Litve.

Druhý špecifický typ hraníc sa týka oblastí, ktoré prešli významnými politickými a kultúrno-demografickými zmenami, avšak zostali pod kontrolou pôvodného štátu. Je to predovšetkým prípad českého pohraničia, osídleného prevažne nemeckým obyvateľstvom, následne v roku 1938 odlúčeným od Československa a po konci druhej svetovej vojny vysídleného a následne opätovne kolonizovaného novým obyvateľstvom.

Tretí model reliktnej hranice je tvorený kombináciou predchádzajúcich dvoch typov, to znamená, že v území dochádza k teritoriálnym zmenám a súčasne aj ku kompletnej obnove obyvateľstva – ako príklad uvádzajú regióny západného Poľska (Putrenko 2013, Šimon 2015, Zarycki 2015, in: Dostál, Jelen, 2017).

Pri porovnaní rozdielov medzi prvými dvoma typmi hraníc Dostál s Jelenem (2017) uvádzajú, že zatiaľ čo u prvého príkladu sa menia hranice a štáty získavajú nové územia s pôvodnou populáciou, v druhom prípade sa pretvára len spoločenská zložka regiónu, obyvateľstvo však zostáva súčasťou pôvodného štátu.

2.2.2 Etnická hranica

Okrem reliktnej hranice je určite nutné a potrebné venovať pozornosť taktiež hraniciam etnickým. Etnické hranice úzko súvisia a v našom prípade nadväzujú na už definované reliktné. Ich súvislosť sme už naznačili definíciou Chromého (2000), a teda že hranica je ovplyvňovaná nielen interakciou ľudského faktoru, ale aj časom. Hranica je teda ešte raz premenlivá veličina, ktorá sa v čase formuje a tento prípad evidujeme v nami skúmanom prostredí. Etnická hranica, ktorá oddeľovala nemecké obyvateľstvo od českého v období prvej polovice 20. storočia, sa postupne pretransformovala v hranicu reliktnú – jej vplyv je stále viditeľný, avšak reálne už neexistuje. Taký je samozrejme náš predpoklad, uvedenú koreláciu sa budeme v našej práci na základe výskumu snažiť potvrdiť alebo samozrejme vyvrátiť.

Geografický pohľad na etnickú hranicu priniesla práca od Siweka (1996), v ktorej ju definuje ako zónu, v ideálnom prípade čiaru, ktorá vedie medzi územiaми obývanými príslušníkmi rôznych etnických skupín, a v ktorej sa súčasne objavujú prvky príslušnosti k týmto etnikám v takom rozsahu, že ju podľa nich nie je možné s istotou zaradiť k žiadnej z nich. Na túto nezaraditeľnosť nadviažeme definíciou sociológa Wimmera (2008), ktorý tvrdí, že koncept etnických hraníc nevyhnutne neznamená, že svet sa skladá z ostro ohraničených skupín. Etnické rozdiely sú často nejasné a hraničné, s nejasnými vymedzeniami a malými sociálnymi dôsledkami, čo umožňuje jednotlivcom zachovať si členstvo v niekoľkých kategóriách alebo situačne meniť svoju identitu. Aké zákonitosti teda ovplyvňujú polohu a tvar etnickej hranice popísal Siwek (1996) v týchto bodoch:

- etnické hranice sa často vyskytujú tam, kde je nízka hustota zaľudnenia a existencia prírodných bariér,

- tvar etnickej hranice v takýchto nízko zaľudnených oblastiach je plynulý, možná neplatnosť tejto zákonitosti je spôsobená napr. tvarom reliéfu,
- ak sa etnická hranica nachádza naopak vo frekventovanejšej oblasti (hustejšie zaľudnenej), má členitejší priebeh a tvorí širšiu zónu,
- etnická hranica je časovo premenlivá.

Citeľne sociologickejší pohľad na definíciu etnickej hranice vyjadril Sanders (2002), podľa ktorého etnická hranica v skutočnosti neexistuje a predstavuje len myslenú líniu, ktorá upevňuje sebaidentifikáciu členov skupiny (in-group member) a potvrdzuje, resp. prehľbuje rozdiely medzi tými, ktorí do tejto skupiny nepatria (out-group members).

Opačný pohľad s dôrazom na možnosť fúzie rozdielnych etníc zaujali slovenskí geografi Majo, Kusendová (2007). Podľa nich, ak príslušníci dvoch etnických skupín obývajú súvislé územie, je možné definovať v priestore pás sídiel, v ktorom bývajú príslušníci oboch etnických skupín. Toto územie, resp. zóna sa nazýva etnickou hranicou. V obciach ležiacich v tomto priestore dochádza k intenzívnejšej vzájomnej sociálnej a kultúrnej interakcii. Etnická hranica je teda podľa ich geografického chápania „zjednodušeným a generalizovaným priemetom sociálnej hranice do priestoru. Predstavuje prechodnú zónu medzi územiaми obývanými prevažne jednou etnickou skupinou, v ktorej žijú príslušníci iných etnických skupín. Vzájomná sociálna a kultúrna interakcia medzi nimi je v tejto oblasti najvýraznejšia, resp. má najväčšie predpoklady, aby bola práve v tomto území najvýraznejšia. Pravdepodobnosť vzájomnej interakcie medzi etnickými skupinami klesá so vzdialenosťou od etnickej hranice a objektívne sa táto zóna najviac prejavuje v zmiešanej etnickej štruktúre obcí.“

Načrtnutú myšlienku o tom, že vnímanie vlastnej identity nie je konečným stavom, ale môže sa v čase meniť podľa životnej situácie naznačil taktiež Siwek (1996). Autor udáva, že etnická hranica prechádza priamo konkrétnym jednotlivcom. V tomto kontexte pripúšťa, že možnosť zmeny percepcie vlastnej etnickej identity, napríklad aj niekoľkokrát za život, pretože to vo veľkej miere podlieha špecifikám daného územia, ktoré sa môžu meniť – ako napríklad vysídlenie nemeckého obyvateľstva.

2.3 Pohraničný región

Teoretické východiská týkajúce sa hraníc v tejto kapitole uzavrieme definovaním regiónov, ktoré vznikajú pôsobením nami už charakterizovaným typom hraníc. V geografickej literatúre existuje opäť množstvo uhlov pohľadu na pohraničný región a hlavne na jeho vymedzenie. Je však potrebné uviesť, že je rozdiel medzi prihraničným a pohraničným regiónom, v našom výskume sa venujeme pohraničiu ako územiu z oboch strán hraníc, avšak v teoretických východiskách sa venujeme obom typom. Všeobecný pohľad na pohraničný región, resp. pohraničie definoval napr. Leimgruber (1980), ktorý hovorí o pohraničí ako o území vo sfére vplyvu politickej hranice bez toho, aby bolo jasne definované ohraničenie tohto regiónu smerom do vnútrozemia. Taktiež uvádza, že dôležitým kritériom vymedzenia môžu byť takzvané funkčné väzby mimo prihraničného regiónu, a to jak absolútne, tak aj relatívne.

Ako uvádza Havlíček (2004), vymedzovanie prihraničných regiónov je najčastejšie aplikované na báze administratívnych pravidiel. V Česku sa preto často využíva vymedzenie prihraničného priestoru ako súboru okresov ležiacich pri štátnej hranici. Toto vymedzenie je na jednu stranu praktické z hľadiska dostupnosti dát, ale na druhú stranu je veľmi hrubé a často zavádzajúce. Využívané je často Európskou úniou pri pridelovaní dotácií na rozvoj prihraničných regiónov. Rozdiel v prihraničnom a pohraničnom regióne je v našom chápaní teda práve v tom, aký priestor pokrýva. Pokiaľ sa jedná o región lokalizovaný len z jednej strany hranice, jedná sa v tomto vnímaní práce o prihraničný.

Pre náš výskum však administratívne vymedzenie nie je vhodné a tak si následne predstavíme definície, ktoré sa vzťahujú na v predchádzajúcej kapitole definovanú reliktnú hranicu. Územie pohraničia podlieha taktiež premenlivosti v čase. Tento typ pohraničia je vymedzený na základe spoločných vývojových znakov, historických podmieneností a súvislostí. Takéto historické vymedzenie sleduje územie, ktoré dnes už administratívne neexistuje, ale jeho efekty sú naďalej prítomné (Chromý 2000, Havlíček 2004). Na toto ohraničenie podľa spomenutých delimitačných kritérií nadviažeme definíciou Houžvičky (1996), ktorý vraví, že pohraničie charakterizuje v úplne obecnej podobe periférna poloha

vo vzťahu k centru, ďalej špecifické, prírodné a klimatické podmienky, ale taktiež sociokultúrna diskontinuita spôsobená zmenou obyvateľstva, ktorá bola spôsobená dôsledkom vysťahovania nemecky hovoriaceho obyvateľstva pohraničia po 2. svetovej vojne. Rozsiahle presuny obyvateľstva spojené so znovuosídľovaním pohraničných oblastí viedli k deformácii migračných procesov, čo malo negatívny dopad na štruktúru a hustotu zaľudnenia týchto území a taktiež to vytvorilo menej priaznivé sociálne a vzdelanostné zloženie obyvateľstva.

Pri vymedzovaní prihraničných regiónov z pohľadu historickej a kultúrnej geografie sú, ako sme už spomínali, najčastejšie využívané administratívne jednotky (zóny okresov z roku 1960, hranice politických okresov a i.). Naopak pri tomto vedeckom štúdiu je však podľa Chromého (2000) vhodné použiť pre vymedzenie českého pohraničia jazykovú hranicu a to v týchto dvoch variantách.

- a) jazyková hranica z roku 1910 (podľa obcovacej reči) – z dôvodu jej neskoršieho využitia pri vymedzovaní okupovaných území po Mníchovskej dohode
- b) jazyková hranica z roku 1930 (podľa národnosti) – z dôvodu kvalifikovanejšieho vymedzenia zóny dosídlenia po odsune českých Nemcov v rokoch 1945 – 1947

2.4 Religiozita

Po detailnom definovaní nosného termínu našej práce presunieme našu pozornosť k druhému pojmu a tým je religiozita. Analýza religiozity obyvateľstva nášho územia predstavuje v našej práci hlavný objekt výskumu a z jej výsledkov sa následne pokúsime potvrdiť, resp. poprieť existenciu reliktnej hranice referenčných oblastí. Prvotne si však charakterizujeme pojem religiozita, pod ktorým Štampach (2008) rozumie prítomnosť náboženstva v populácii, a to z kvantitatívneho pohľadu (v akom rozsahu je náboženstvo a jeho prvky prítomné v populácii a aký je jeho vplyv), ako aj z kvalitatívneho pohľadu (akú ma religiozita hĺbku a obsah, ako je prežívaná). Tak, ako sme uviedli v začiatkoch

definovania pojmu hranica, tak aj v tomto prípade platí, že štúdiom religiozity sa zaoberá od nepamäti široká škála výskumníkov naprieč rôznymi odbormi ako sociológovia, religionisti, antropológovia, ale aj samozrejme geografovia, vzhľadom na vývoj náboženstiev v priestore a čase.

Podľa Stráženca (2001) religiozita je osobným a pozitívnym vzťahom človeka k náboženstvu alebo k Bohu, ktorý pod sebou zahŕňa komplex javov ako rôzne formy myslenia (náboženské presvedčenie), prežívania (náboženské city) a konania (kult, náboženská aktivita). Autor taktiež uvádza, že rôzne stránky religiozity sú vo vzájomnom vzťahu s ďalšími charakteristikami osobnosti (s autoritatívnosťou, liberalizmom, atď.).

Tieto vzťahy k transcendentnu, resp. k nadprirodzenému, a z nich vyplývajúce aktivity daných jedincov, je možné výskumne podchytiť a podrobiť analýze. Z tejto myšlienky vzišli aj naše dáta o obyvateľstve sledovaných území, kde sme napríklad inštitucionalizovanú formu religiozity analyzovali aj cez počty veriacich, počty cirkevných obradov ako svadby, krsty, pohreby, omše a podobne.

Ako sme už spomenuli, religiozita sa kontinuálne vyvíja v priestore a čase. Jednotlivé miery religiozity sú ovplyvňované konkrétnymi činiteľmi, ktorých štúdiom sa zaoberala aj Hamplová (2008). Vo svojej práci skúmala a hodnotila pomocou štatistických analýz závislosť vplyvu rôznych geografických, demografických, sociálnych alebo kultúrnych charakteristík na religiozitu jedinca. Náboženskosť človeka teda môžu ovplyvňovať faktory ako vek, pohlavie, bydlisko alebo miera náboženskej socializácie. V téme našej práce sa taktiež venujeme faktorom, ktoré ovplyvňujú mieru religiozity u jedinca, avšak vzhľadom na odlišnosť výskumnej témy sa líšia aj sledované faktory (príklad heterogénnej národnosti obyvateľstva).

2.4.1 Vývoj religiozity v Česku v 20. storočí

Vzhľadom na temu našej práce je žiaduce priblížiť vývoj religiozity v Česku počas 20. storočia s dôrazom na dôsledky politických zmien. Ako vo svojej práci opísali

Václavík, Hamplová a Nešpor (2018) už obdobie prvej Československej republiky (1918–1938) predpovedalo, akým smerom sa budú postoje voči náboženstvu a náboženským inštitúciám vyvíjať. My si však v nasledujúcich častiach práce rozoberieme len situáciu v Česku. Ako hlavné črty je možné označiť rastúcu nedôveru v náboženské inštitúcie alebo tendenciu k náboženskej privatizácii. Významnú, až rozhodujúcu rolu v tomto období, v zmysle premeny vzťahov Čechov k náboženstvu, znamenalo vymedzovanie sa voči dominantnej katolíckej cirkvi – evidujeme tu pokles približne 1 200 000 členov, kde väčšinovú časť tvorili obyvatelia českej národnosti žijúci v Čechách (českých Nemcov bolo minimum). Po 2. svetovej vojne boli spomenuté trendy podporené dvoma faktami: vystáňovaním nemeckej menšiny (cca 2,6 miliónov ľudí) z českého pohraničia v rokoch 1945–1947 a príchodom komunistického režimu v roku 1948. Túto zmenu politického režimu môžeme pri retrospektívnom pohľade jednoznačne označiť za kľúčovú pri vývoji nami skúmanej religiozity.

Obnovená republika neprišla dôsledkom vystáňovania nemeckého obyvateľstva len o veľkú časť svojho obyvateľstva, ale súčasne aj o veľký počet vyznávačov katolíckej viery. Spolu s nemeckým obyvateľstvom bola zároveň vystáňovaná aj prevažná väčšina nemeckých kňazov, čo sa zaradilo medzi ďalšie negatívne dopady na religiozitu obyvateľstva. Dochádzalo k ničeniu celých dedín a to zahrňovalo aj množstvo cirkevných stavieb ako kostoly, kláštory, cintoríny a podobne (Jandourek, 2010). Po roku 1948, kedy bol v Česku nastolený komunistický režim, premeny pokračovali, čo sa prejavilo napríklad vo výraznom poklese účasti a záujmu o náboženské aktivity. Neprichádzali žiadne nové koncepty k vzťahu k náboženstvu, čo vyústilo do prehbujucej ľahostajnosti obyvateľstva voči náboženstvu (Václavík a kol., 2018). Komunisti na svojom VIII. zjazde na jednej strane požadovali po cirkvi, aby sa nemiešala do politického života a na strane druhej, aby verne stála po boku nového režimu a tým spoločne chránila republiku, ktorú komunisti označovali za Husovu zem, proti nepriateľskému Rímu a Vatikánu (Kaplan, 1993). V nasledujúcich rokoch, od roku 1948, sa spočiatku komunistický režim tváril, že bude plne rešpektovať slobodu svedomia a náboženského vyznania, tak to deklaroval na spomínanom zjazde, avšak táto pretváрка nemala dlhé trvanie. Predstaviteľom režimu začalo byť jasné, že katolícka cirkev môže predstavovať vážnu prekážku na ceste za

ovládnutím spoločnosti. Postupne v priebehu rokov začali byť, najmä voči katolíckej cirkvi, implementované rôzne opatrenia. Katolícku cirkev považoval režim za najväčšiu hrozbu a to najmä kvôli veľkému počtu katolíkov, ale taktiež kvôli jej veľmi dobrej organizácii a rozsiahlym zahraničným väzbám. Ich iniciatíva spočívala v intervenciách do štruktúr cirkvi, ktoré mali spôsobiť vnútorný rozkol. Taktiež boli režimom prijaté legislatívy, ktoré náboženské skupiny podriadili striktnému štátnemu dozoru – zriadenie „Státního úřadu pro věci církevní“. Funkciu tohto úradu môžeme priblížiť na vzniknutom zákone, ktorý označuje každý náboženský obrad, či už súkromný alebo verejný, ktorý sa uskutočnil bez súhlasu a vedomia tejto inštitúcie, za trestný čin. Definitívnu stratu autonómie náboženských spoločností predstavoval druhý zákon, ktorý im zabavoval všetok majetok (Václavík, 2010).

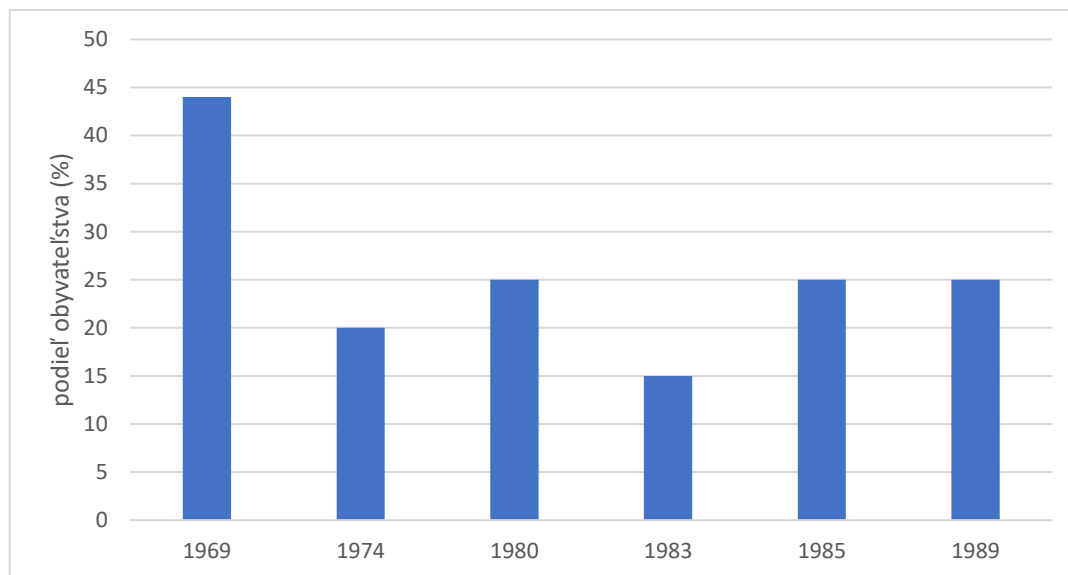
Vnucovaná averzia voči náboženstvu zo strany komunistického režimu však nemala len jednotvárný dôsledok v podobe prehlbovania nezáujmu o cirkev. Náboženstvo sa začalo, vďaka týmto radikálnym zásahom štátu, chápať ako niečo protirežimové, takže to v sebe obsahovalo príťažlivosť protestu a alternatívy a ani to nemuselo znamenať identifikáciu vyznávača s náboženstvom ako životným štýlom (Václavík a kol., 2018).

Pre lepšiu predstavivosť si môžeme situáciu vývoja religiozity u obyvateľstva Česka zobrazit' v číselnej podobe. V roku 1950 sa aj napriek prvotným opatreniam komunistického režimu hlásilo k náboženskej viere až 94% obyvateľstva s dominanciou katolíckej cirkvi v podiele 76,7% obyvateľstva. Pri porovnaní štatistík relatívnych čísel zo sčítania z roku 1930 neevidujeme výrazné zmeny výsledkov, pretože k náboženskému vyznaniu sa hlásilo 92% obyvateľstva a z toho 78,6% ku katolíckej cirkvi. Zmeny však vidíme pri absolútnych číslach, v ktorých sa prejavil už spomínaný úbytok členov katolíckej cirkvi. V roku 1930 mala katolícka cirkev takmer 8,4 milióna členov a v roku 1950 približne 6,8 milióna členov (czso.cz).

Číselný vývoj stavu religiozity obyvateľstva v nasledujúcich rokoch totalitného režimu si priblížime na základe dát získaných z rôznych sociologických výskumov, ktoré vo svojej knihe spracoval Václavík (2010). Nábožensky zmýšľajúcemu obyvateľstvu sa rozumie obyvateľstvo považujúce sa za veriace. Z obrázku 2 registrujeme, že príslušnosť

obyvateľstva k niektorej z cirkví rapídne klesla. Dôvodom sú predovšetkým štátne intervencie – cirkev sa nachádzala v postavení nepriateľa číslo jedna.

Obr. 2: Podiel nábožensky zmýšľajúceho obyvateľstva v rokoch 1969 - 1989

Zdroj: Zpráva k aktuálním otázkám působení církví (1989), spracované podľa: Václavík, 2010

2.5 Sakrálna krajina

V tejto kapitole si predstavíme druhý výskumný objekt našej práce. Na príklade sakrálnej krajiny sa v našej práci snažíme poukázať na zmeny vznikajúce v referenčnom období, čo tieto zmeny predstavovali, až po jej súčasný stav a význam. Pojem sakrálna krajina je zrozumiteľne vysvetlený Havlíčkom (2019), ktorý tento termín chápe ako interakciu prírodnej a kultúrnej zložky krajiny. Tvrdí, že táto interakcia nevykazuje len pasívnu rovinu v zmysle, že Boh ako stvoriteľ predal svoje stvorenie do správy ľudí, ale že náboženstvo a z neho vychádzajúca kultúra ovplyvňovali život, a tým aj krajinu daného územného celku. Vzťah náboženstva a priestoru je nutné vnímať ako obojstranný, čiže prírodné a často taktiež sociálne prostredie ovplyvňuje náboženstvo a naopak náboženstvo

ovplyvňuje správanie človeka a spoločnosti, čo sa následne odzrkadľuje v priestore samotnom.

Vhodnosť tejto definície pre náš výskum môžeme okamžite dokázať aplikovaním definície na nami sledované obdobie, pretože po druhej svetovej vojne dochádzalo k rozsiahlym interakciám najmä zo strany človeka smerom k náboženstvu a jeho symbolom.

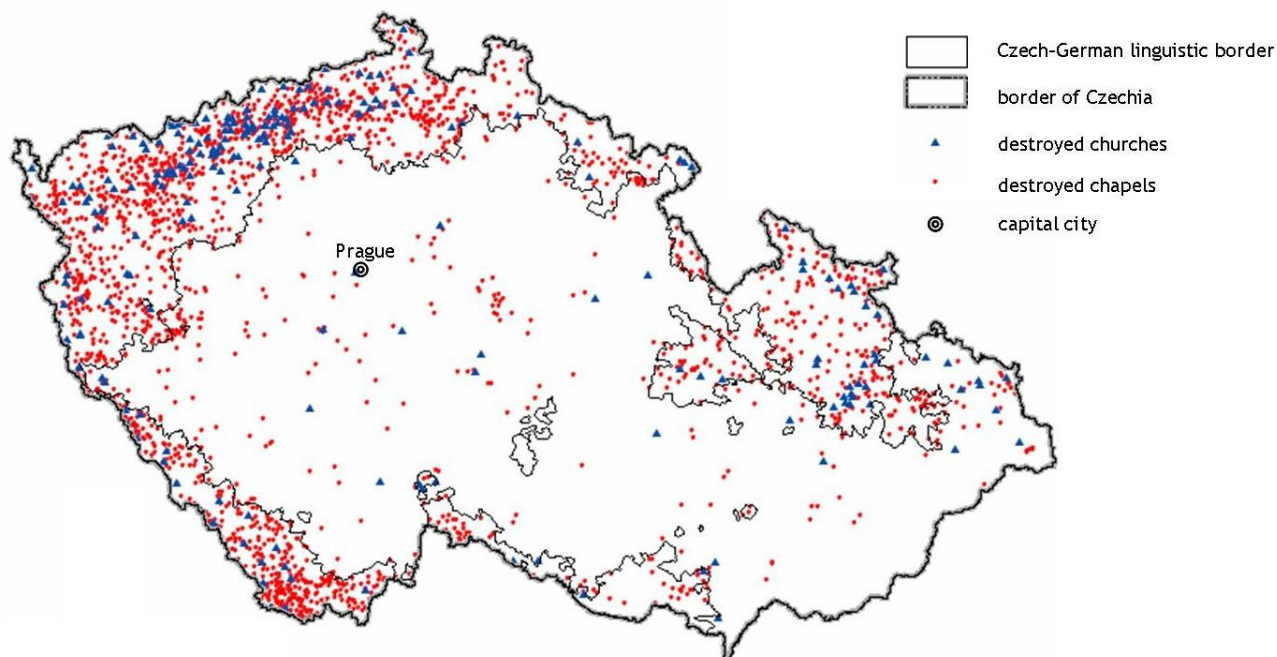
Samotné sakrálné objekty v inom článku označil Havlíček spoločne s Hupkovou (2011) ako prejav náboženstva. Je to prejav hmatateľný a viditeľný v sídlach a krajine. Sakrálné objekty dokumentujú nielen náboženský vývoj, ale taktiež kultúrny, vývoj osídlení, ciest a i. S meniacim sa typom a mierou religiozity, sa menia aj sakrálné objekty.

V Česku sa výrazná transformácia sakrálnej krajiny odohrávala v 18. a 19. storočí. V tomto období prebiehala masová výstavba sakrálnych objektov – tzv. baroková sakralizácia (získanie posvätného charakteru) kultúrnej krajiny vidieku, ktorá prebiehala vo všetkých katolíckych oblastiach Rakúsko-Uhorska. Na vidieku často tvoria tieto sakrálné objekty hlavné dominanty obcí, väčšinou lokalizované v centre sídiel, kde plnia funkciu náboženskú, kultúrnu ale aj spoločenskú. Pri cestách, križovatkách a administratívnych hraniciach vznikali početné, drobné sakrálné objekty (Havlíček, Hupková, 2011).

Ako sme už v predošlej kapitole naznačili, aj Klingorová (2019) vo svojom príspevku pripomenula, že po roku 1948 nebol komunistický režim, so svojou protináboženskou politikou, naklonený výstavbe nových kostolov a iných sakrálnych objektov. Našlo by sa množstvo sakrálnych stavieb, ktoré medzi rokmi 1948-1989 stratili svoju zžitú funkciu, začali sa likvidovať (obr. 2), chátrať alebo sa pretransformovali v objekty s úplne inou funkciou. Obrázok 3 nám poskytuje kartografickú vizualizáciu uvedených likvidačných procesov. Pri pohľade na zlikvidované sakrálné objekty v Česku za obdobie 1948 - 1989 vidíme, že ich rozloženie a ohniská výskytu kopírujú pridanú hranicu obyvateľstva nemeckej národnosti. Tento výsledok len potvrdzuje už uvedené poznatky o represívnom správaní štátneho režimu voči náboženstvu. Najvyššie počty zničených náboženských objektov z mapy evidujeme v severozápadnej časti štátu, čo je spôsobené najmä vyššou koncentráciou nemeckého obyvateľstva. Z obrázku 5, ktorý zobrazuje rozmiestnenie malých sakrálnych stavieb (kríže, sochy, božie múky) z roku 2007,

môžeme sledovať podobné výsledky – z dôvodu devastovania sakrálnych objektov v nemecky hovoriacich územiach, registrujeme omnoho vyššie počty týchto pamiatok na českej strane ako na bývalej nemeckej. Pri sumárnom zhodnotení oboch mapových obrázkov je žiaduce povedať, že táto doslova radikálna protináboženská iniciatíva zo strany totalitného režimu, mala obrovský dopad nielen na obyvateľstvo, ale aj kultúrnu krajinu, ktorého dôsledky budú doznievať a byť viditeľnými ešte minimálne niekoľko desiatok rokov.

Obr. 3: Zničené kaplnky a kostoly počas komunistického režimu v období 1948 – 1989

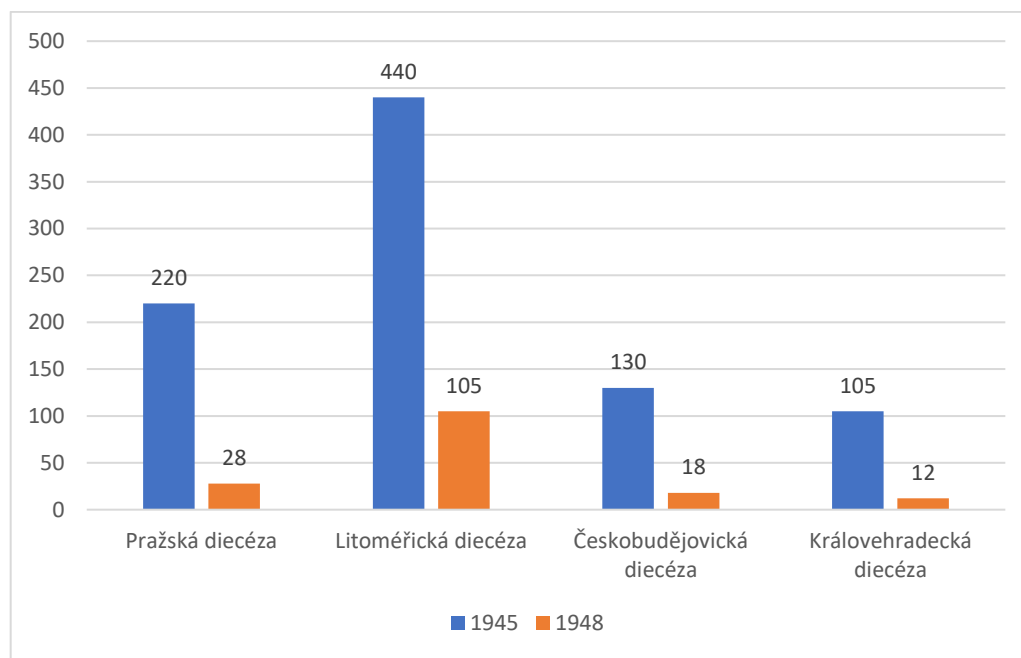

Zdroj: Havlíček, Hupková. 2008

Opäť nadviažeme na predchádzajúcu kapitolu, pretože chátranie, likvidácia alebo transformácie v objekty iného významu sakrálnych symbolov spočívala aj vo vysťahovaní nemeckých kňazov z územia (graf 4). Najviac kňazov bolo vysídlených z Litoměřickej diecézy, ktorá bola tvorená z viac ako 70 % územím, ktoré bolo osídlené Nemcami a taktiež z Pražskej diecézy, ktorá v tejto dobe zahrňovala významnú časť územia západných Čiech, vrátane nemeckých okresov Karlovy Vary, Cheb a ďalšie. V cirkvi z toho dôvodu absentoval dostatočný počet kňazov, ktorý by nahradil spôsobené straty a preto

museli kňazi spravovať viacero farností, čo ústilo aj do zániku, schátrania nami sledovaných sakrálnych objektov.

Obr. 4: Počet vysídlených kňazov nemeckej národnosti v rokoch 1945-1947

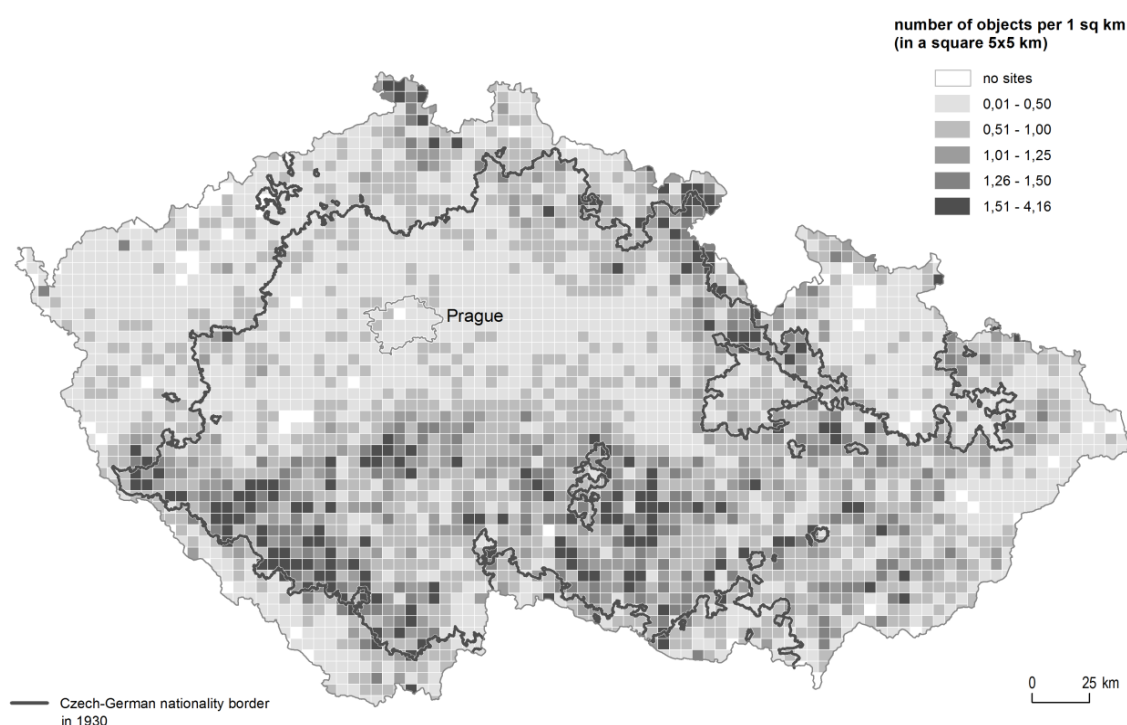
Zdroj: Boháč, 1999; vlastné spracovanie podľa: Václavík 2010

Počas zabavovania majetkov katolíckej cirkvi boli v roku 1950 štátnymi bezpečnostnými jednotkami nečakane obsadzované mužské a ženské kláštory. Pri týchto násilných akciách, najmä v prípade mužských kláštorov, bolo internovaných 2376 rehoľníkov a približne 12000 rehoľníc. Túto udalosť uvádzame v kontexte nášho výskumu najmä preto, lebo týmto aktom bolo zlikvidovaných približne 218 mužských kláštorov a 720 ženských. Objekty kláštorov boli využívané najmä na vojenské účely, čím sakrálna krajina utrpela rozsiahle straty. Počas akcií boli taktiež likvidované cirkevné a kultúrne pamiatky. V roku 1956 bolo dokonca odsúdených 433 cirkevných hodnostárov, kňazov a bohoslovcov, čo vytvorilo množstvo osirelých biskupských stolcov, ktoré už neboli obsadzované (totalita.cz, rozhlas.cz, 2020).

Ako zdôrazňujú Havlíček a Hupková (2011), v súčasnosti nedochádza vo väčšej miere k budovaniu nových objektov, ale skôr k ich čiastočnej obnove. Tomuto tvrdeniu by

na prvý pohľad mohol oponovať aktuálny vývoj religiozity, o ktorú klesá záujem a narastá sekularizácia spoločnosti (potlačenie vplyvu náboženstva v spoločnosti). Obnova sakrálnych objektov však nie je väčšinou iniciovaná náboženskými motívami, ale napríklad hlavne kultúrnymi.

Obr. 5: Malé sakrálné objekty a ich priestorové rozmiestnenie (2007) s česko-nemeckou národnostnou hranicou z roku 1930

Zdroj: Havlíček, Lysák. 2017

Pri našom výskume je nutné charakterizovať motívy, ktoré vedú ľudí k tomu, aby investovali svoj čas a financie do opravy sakrálnych objektov. Samozrejme, popudy k takýmto opravám môžu byť rôznorodé, avšak Havlíček a Hupková (2011) ich vo svojom článku detailne klasifikovali. Motívy obnovy sakrálnych pamiatok rozdelili na nábožensky alebo kultúrne orientované.

Náboženské impulzy obnovy sakrálnych objektov sa uplatňujú v silne aj slabo religióznych oblastiach. V silne religióznych oblastiach sú prevládajúce náboženské motívy, kultúrne a iné motívy sú tu ťažko rozpoznateľné. Obyvateľstvo má vieru hlboko zakorenenú, náboženstvo chápe ako bežnú súčasť života a to nielen veriacej časti obyvateľstva. Dôležitým aktérom je v tých oblastiach cirkev, ktorá sa vysokou mierou podieľa na lokálnom kultúrnom dianí komunity. Hovoríme o zakorenenej tradícii vychádzajúcej z náboženského kontextu, dnes je to však tradíciou komunity. Naopak v slabo religióznych územiach nie sú opravy sakrálnych pamiatok bežné, preto je ich motív jednoduchšie identifikovateľný. Rozdiely medzi sakrálnymi objektmi v týchto dvoch oblastiach spočívajú v troch bodoch. V silne religióznej oblasti sú sakrálné objekty vo veľmi dobrom fyzickom stave a to aj objekty, ktoré sa nachádzajú v periférnych oblastiach. Na rekonštrukciách sa manuálne aj finančne podieľa miestna komunita. Druhý rozdielom je, že v religióznych regiónoch sa objekty niekedy aj aktívne využívajú. Tretím rozdielom je percepcia týchto stavieb. Pre nábožensky zmýšľajúcich ľudí predstavujú sakrálné objekty oveľa väčší význam ako len označenie „stavba“ (Havlíček, Hupková. 2011).

Kultúrne motívy na druhú stranu zahrňujú celú škálu podnetov vedúcich k obnove sakrálnych objektov. Havlíček a Hupková (2011) ich ďalej delia na kultúrno-historické a kultúrno-ekonomické motívy. Prvý menovaný je veľmi špecifický a pre našu prácu významný, pretože sa týka najmä pohraničných oblastí, odkiaľ bolo po druhej svetovej vojne vysídlené obyvateľstvo nemeckej národnosti. Práve tam sa často využíva cezhraničná spolupráca rôznych spolkov, ktoré sa spoločne podieľajú prostredníctvom fondov, dotácií, na oprave sakrálnej podoby krajiny. Iniciatíva často vedie od pôvodných obyvateľov, ktorí boli zasiahnutí vysídlením a kontinuita generačnej linky bola prerušená. Ako príklad uvádzajú Jiříčka a Podlesák (2004), implementáciu projektu pre obdobie rokov 2000 - 2004, ktorého cieľom bola sakralizácia krajiny Česko-Bavorského pohraničia.

Predpokladáme však, že výskyt kultúrno-ekonomických vplyvov opráv pamiatok je pravdepodobnejší, resp. početnejší ako kultúrno-historický. Autori Havlíček a Hupková tento motív definovali na príklade kostola. Na českom vidieku je obecne kostol, lokalizovaný v centre obce alebo aspoň v zastavanom území, jednou z mála architektonicky hodnotných stavieb a zároveň reprezentuje dominantu, ktorá vytvára estetickú stránku obce a jej siluetu. Dôvodom potenciálnych opráv kostolov je v tomto prípade hlavne udržať

pozitívnu image obce tým, že kostol ako dominanta, bude v udržiavanej a reprezentatívnej fyzickej podobe. Pozitívna image a estetika sú v súčasnosti dôležitými faktormi, podľa ktorých je hodnotená kvalita bývania a životného prostredia v obci – tento motív je naopak iniciovaný obcami.

3 Charakteristika záujmovej oblasti

Dôvodom voľby tohto mikroregiónu pre účely nášho výskumu je polarizovanosť oblasti vzhľadom k rozdielnemu historickému vývoju a jeho vplyvu na chod vybraných obcí – na jednej strane obec Manětín ako historicky české mesto, na strane druhej, len 6 km vzdialenejšie Nečtiny, s historickou prevahou nemeckého obyvateľstva. Táto priestorová blízkosť v kombinácii s výraznou vývojovou diferenciou evokuje vhodnú oblasť pre výskum nami sledovaného fenoménu.

3.1 Manětínsko-nečtinský mikroregión

Manětínsko-nečtinský mikroregión je lokalizovaný v Plzeňskom kraji, konkrétne v severnej časti okresu Plzeň-sever hraničiaci s Karlovarským krajom. Do mikroregiónu patria obce Manětín, Nečtiny a Štichovice (obr. 6). Hlavné spoločné ciele administratívnych jednotiek tohto mikroregiónu, sú od začiatku jasne dané, a to stabilizácia počtu obyvateľov a rozvoj cestovného ruchu, založenom na miestnych kultúrnych a prírodných predpokladoch daného územia (nectiny.cz, 2020). Najmä prvá priorita však bude pre mikroregión dlhodobo veľkou výzvou, pretože štatistické údaje počtu obyvateľ z jednotlivých sčítaní za sledované územie hovoria o jeho klesajúcom trende (tab 2-3).

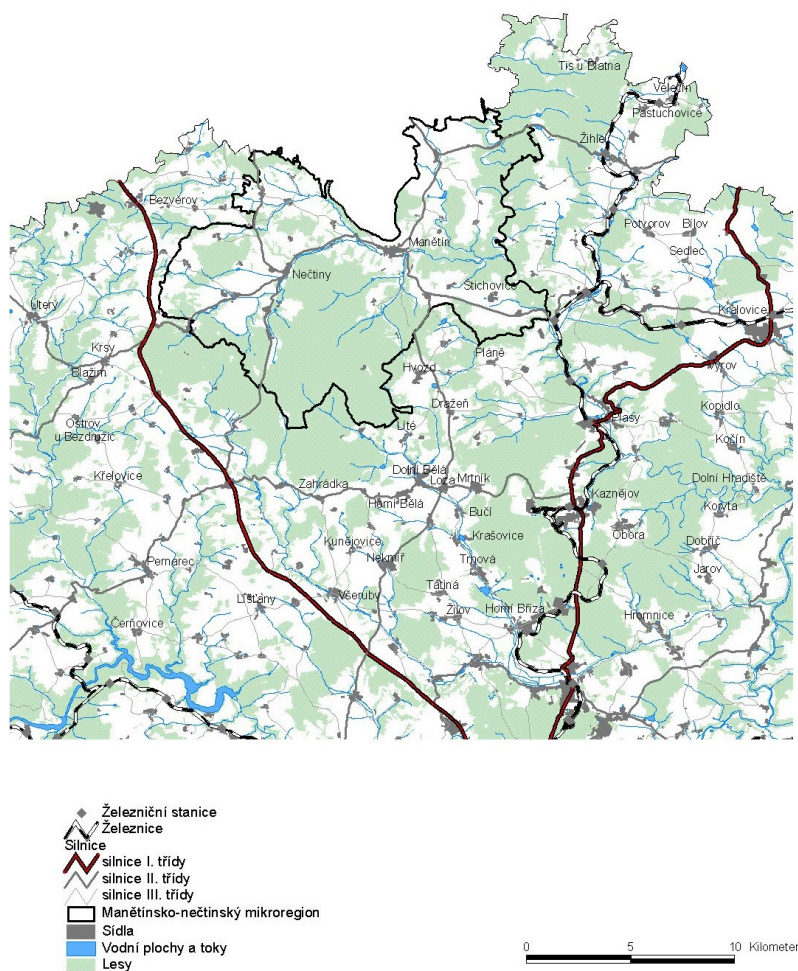
Z tabuľky 1 vidíme, že mikroregión je tvorený 29 časťami a že hustota zaľudnenia obyvateľstva je približne desaťnásobne nižšia, ako je priemerná hodnota Česka. V porovnaní so zvyškom ORP Kralovice obsadzujú s týmito hodnotami hustôt taktiež posledné miesta. V mikroregióne však plní dôležitú úlohu rekreačná funkcia územia, ktorá spôsobuje, že množstvo sezónnych obyvateľov, ktorí sa tu nachádzajú (chaty, chalupy), v oficiálnych štatistikách nefigurujú a územie sa zdá byť možno pustejšie ako v skutočnosti je.

Tab. 1: Základné údaje Manětínsko-nečtinského mikroregionu

Obec	Počet části obce	Rozloha (km ²)	Počet obyvatel'ov (k 31.12.2011)	Hustota zaľudnenia (obyv./km ²)
Manětín	15	84,65	1154	14
Nečtiny	12	52,51	620	12
Štichovice	2	11,21	122	11
Mikroregion celkom	29	148,37	1896	13

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky (1869 – 2011)

Obr. 6: Manětínsko-nečtínsky mikroregion

Zdroj: nectiny.cz, 2020

3.2 Manětín

Mesto Manětín sa nachádza v severnej časti okresu Plzeň-sever a od tohto mesta je vzdialené severozápadne 29 km. Manětín má dlhú históriu s prvou zmienkou v roku 1169. Je známy svojou barokovou podobou, ktorú začal nadobúdať po roku 1712, kedy požiar zničil polovicu obce, vrátane kostola, školy a ďalších významných objektov. Vďaka veľkému množstvu barokových pamiatok sa mesto označuje aj ako baroková perla západných Čiech. Pod mesto Manětín v súčasnosti administratívne spadá štrnásť ďalších pridružených obcí (resp. mestských častí) – najmä z dôvodu minimálneho počtu obyvateľov týchto sídelných jednotiek. Hovoríme o obciach Brdo, Česká Doubravice, Hrádek, Kotaneč, Lipí, Luková, Mezí, Rabštejn nad Střelou, Radějov, Stvolny, Újezd, Vladměřice, Vysočany a Zhořec.

Z histórie pre náš výskum podstatné obdobie začína po vzniku samostatnej ČSR v roku 1918. Obec Manětín bola jedným z posledných miest v oblasti, kde prevládalo české obyvateľstvo. Obec bola obklopená nemeckými sídlami, ako dnes historicky bohatý Rabštejn nad Střelou, Pšov a iné. Štatistiky uvádzajú, že podiel českého obyvateľstva v obci Manětín bol na číslach 80%, konkrétne 1019 Čechov a 245 Nemcov. Dôležitým faktom je, že po Mníchovskej dohode z 30. septembra 1938, udržal Manětín svoje postavenie a bol poslednou českou obcou v oblasti, ktorá nespadla do územia Nemeckej ríše. V obci po tomto roku fyzicky vzrástol počet obyvateľov o uprchlíckych Čechov z oblasti pohraničného regiónu alebo o občanov Manětína, ktorí mali zamestnanie práve v tomto regióne (Matušková, 2006; manetin.cz).

Na konci 2. sv. vojny mal Manětín 1206 obyvateľov, v roku 1948, dva roky po odsune príslušníkov nemeckej národnosti, klesol počet žijúcich osôb v Manětíne na 807. Od tohto obdobia údaj o počte obyvateľov obce osciluje s miernym poklesom okolo tejto hodnoty až do súčasnosti (tab. 2).

Po 2. sv. vojne boli územia Manětína a Nečtin dosťahovávané prevažne českým obyvateľstvom (Klingorová, 2017).

Na území mesta pôsobí Rímskokatolícka farnosť Manětín, pod ktorej správu spadajú kostoly v 11 obciach, resp. častiach obce., medzi nimi figuruje aj obec Nečtiny.

Pravidelné nedeľné bohoslužby sa konajú len v troch z nich a to v Manětíne, Křečove a Nečtinách (farnostmanetin.cz)

Bližší a úprimný pohľad na spoluprácu farnosti s obyvateľstvom a jej vplyvu na bežný život občanov uvádzajú stránky obce Nečtiny, kde sa uvádza, že „možnosť pôsobenia duchovného sveta na kvalitu osobnosti je prevažne pasívna, je obmedzená len nedeľné bohoslužby. Bohoslužieb sa každopádne zúčastňujú prevažne len staršia veková kategória občanov. Duchovný pastier, otec František Liška, má vo svojej správe farnosť Manětínsku, Nečtínsku a ešte niekoľko ďalších obcí. Nežije však v obci, a to bráni uplatňovaniu pastorálnej činnosti medzi ľuďmi. Riešením by bolo získanie múdreho a osvieteného kňaza, ktorý by trvalo býval v Nečtinách. Výkon jeho pastorálnej činnosti by sa mohol kumulovať s ďalšími funkciami (výuka jazykov, hudby, starostlivosti o cintorín a podobne).“ Z tohto popisu pre nezaujatého človeka vyplýva, že v čase písania tejto charakteristiky duchovného života, neboli občania, resp. autor, spokojní s funkciou duchovného otca (nectiny.cz). Otec František Liška pravdepodobne len vykonal pravidelnú bohoslužbu a odcestoval do ďalšej obce – kdežto autor/obyvatelia žiadajú interakciu farára s občanmi Nečtin a aj jeho stálu fyzickú prítomnosť. Tento názor však samozrejme podrobíme empirickému výskumu v ďalších kapitolách a zhodnotíme jeho relevantnosť.

Tab. 2: Vývoj počtu obyvateľov a domov na území Manětína medzi rokmi 1869 a 2011

Mesto Manětín														
	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Obyvatelia	3 624	3 701	3 672	3 424	3 341	3 289	3 104	1 753	1 767	1 542	1 476	1 350	1 245	1 154
Domy	540	567	588	598	597	602	638	569	432	400	377	446	490	524
Časť obce Manětín														
Obyvatelia	1 289	1 392	1 343	1 276	1 285	1 264	1 171	785	808	747	798	820	770	717
Domy	182	192	194	200	210	212	231	234	251	188	190	240	246	253

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky (1869 – 2011)

3.3 Nečtiny

Obec Nečtiny sa rozprestiera v severnom cípe okresu Plzeň-sever, približne 37 km od mesta Plzeň. Prvá zmienka o obci pochádza rovnako ako v prípade Manětína z roku

1169. Obec má bohatú históriu, množstvo zachovaných pamiatok v podobe stavieb a rôznych sôch, krížov a podobne. Rovnako ako v prípade Manětína, tak aj pod Nečtiny patrí desať pridružených sídel a to Březín, Čestětín, Doubravice, Jedvaniny, Kamenná Hora, Leopoldov, Lešovice, Nové Městečko, Plachtín, Račín.

Nečtiny boli v predvojnovom období osídlené prevažne nemeckým obyvateľstvom. Tento fakt znamenal, že obec sa stala po Mníchovskej dohode súčasťou protektorátu Nemeckej Ríše. Po 2. sv. vojne boli na základe Benešových dekrétov pôvodní obyvatelia vysídlení a územie je postupne zaľudňované prevažne českým obyvateľstvom.

Dnešný stav trvalého obyvateľstva s hustotou približne 12 obyvateľov/km² robí z Nečtinska, ako sme už vyššie naznačili, predovšetkým rekreačné územie, čo vyjadruje aj množstvo chát a chalúp, ktoré v letných mesiacoch obýva takmer 500 sezónnych obyvateľov (Nečtinske noviny; nectiny.cz).

Na území Nečtin sa nachádza taktiež „Spolek Němců v Čechách, z.s.“, ktorý ma podľa webových stránok za úlohu hlavné tri body:

- zachovanie nemeckého jazyka a „kultúrneho dedičstva Egerländer“
- ochranu záujmov nemeckej menšiny
- medzinárodné porozumenie, najmä medzi Nemcami a Čechmi

(deutschboehmen.com)

Podobných spolkov je na území Česka viac, napr. v Plzeňskom kraji sa nachádza aj druhý s názvom „Verein der Deutschen in Böhmen-Region Pilsen“, v preklade Združenie Nemcov v Plzeňskom kraji. V posledných rokoch je zaujímavé sledovať činnosť týchto spolkov, ktoré prostredníctvom rôznych projektov zbierajú financie, aby ich následne mohli investovať do opráv schátraných sakrálnych stavieb (zdevastované kostoly) a objektov. Sú to ľudia, ktorí vyrastali na území Česka a záleží im na tomto území vďaka pretrvávajúcim vzťahom k rodnej zemi. Túto činnosť potvrdila v rozhovore pre Český rozhlas aj novinárka pre ČT24 a držiteľka česko-nemeckej novinárskej ceny Bára Procházková (rozhlas.cz, 2020).

Tab. 3: Vývoj počtu obyvateľov a domov na území Nečtín medzi rokmi 1869 a 2011

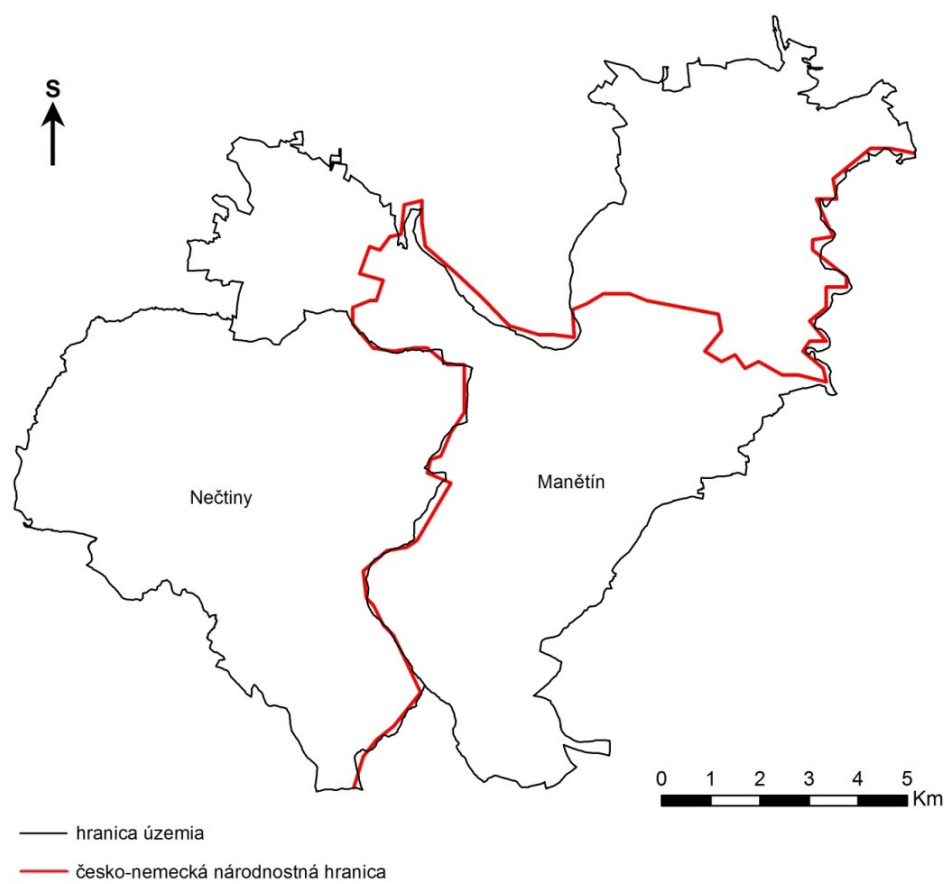
Obec Nečtiny														
	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Obyvatelia	3 147	3 249	3 158	2 844	2 803	2 596	2 414	1 012	930	826	725	634	612	620
Domy	469	500	502	506	499	495	512	335	229	213	201	301	324	341
Časť obce Nečtiny														
Obyvatelia	1 045	1 026	1 008	934	947	811	785	322	343	357	385	362	357	337
Domy	171	175	183	183	182	181	184	89	229	81	89	112	123	126

Zdroj: Historický lexikon obcí České republiky (1869 – 2011)

Pri vzájomnej komparácii tab. 2 a tab. 3 vidíme, že naše teoretické východisko o rozdielnom historickom vývoji obce Manětín a obce Nečtiny sa premietlo aj do štatistickej podoby. Ako príklad je vhodnejšie vybrať ukazovatele za časti obce, nie celého sídelného zoskupenia, pretože sídelné zoskupenie Manětína zahrňuje aj obce s prevahou nemeckého obyvateľstva. Počet domov v obci Manětín sa medzi rokmi 1930 a 1950 prakticky nezmenil, dokonca, za toto 20 ročné referenčné obdobie, vzrástol o tri nové domy. Opačná situácia sa odohrala v obci Nečtiny, ktoré boli aj z pohľadu na čísla výrazne poznamenané povojnovou situáciou. Za rovnaké obdobie štatistiky evidujú úbytok o vyše polovicu domov, konkrétne 95.

Pomocou obrázka 7 máme možnosť sledovať, ako prebieha nami skúmaná reliktná hranica v tomto území. Použitá česko-nemecká hranica v mapovom výstupe obrázka 5, ktorú je možné aplikovať pre celé územie Česka, je výtvorom Kučeru (2007). Vidíme, že táto národnostná hranica kopíruje väčšinu spoločnej hranice medzi územím Manětína a Nečtín. Zaujímavé však je, že hranica rozdeľuje aj územie Manětína na severnú a južnú časť, takže pod správou obecného úradu pôvodom českého mesta Manětín figurujú aj pôvodom nemecké pridružené obce.

Obr. 7: Priebeh historickej česko-nemeckej národnostnej hranice

Zdroj: vlastné spracovanie, 2020

4 Metodika

Ako je možné vyrozumiť z úvodu diplomovej práce, cieľom práce je analyzovať rozdiely v religiozite a sakrálnosti krajiny v sledovaných územiach a na ich báze zhodnotiť kontinuitu existencie reliktných hraníc v skúmanom území. To znamená, že v práci ide o mikroregionálnu analýzu jednotlivých spoločenstiev so zreteľom na osobnú skúsenosť. Mikroregionálna analýza v tomto prípade znamená, že sa nesleduje len súčasný stav, ale je potrebné, aby výskumníci hľadali podstaty vzniknutých rozdielov v širšom kontexte. Je potrebné pochopiť prečo je výsledná situácia v takej podobe, aká je a poukázať na prípadné kauzality, ktoré túto podobu formovali. V práci je taktiež dôležité pomocou tejto hĺbkovej analýzy pochopiť vzťahy v záujmovom území, hlavne v prípade, keď je oblasť výskumu pre autora neznáma. Týmto charakteristikami označujeme kvalitatívnu formu výskumnej stratégie. Disman (1998) definoval kvalitatívny výskum ako nenumerné šetrenie a interpretáciu sociálnej reality. Jej cieľom je odhaliť význam, ktorý sa nachádza v pozadí bezprostredne získaných informácií.

Pri zbere dát v kvalitatívnom šetrení bol pre prácu najdôležitejší výskum v podobe pološtruktúrovaného rozhovoru. Jeho použitie je pre výskum ideálne, pretože eliminuje nevýhody plne štruktúrovaného a neštruktúrovaného rozhovoru. Reichel (2008) považuje túto metódu za veľmi účinnú a tvrdí, že tvorca pološtruktúrovaného rozhovoru má mať vopred pripravený návod, nemusí sa podľa neho ale presne riadiť. Táto metóda je často využívaná, pretože umožňuje výskumníkovi meniť poradie otázok a podľa situácie flexibilne reagovať a pridávať ďalšie. Podkladom pre priebeh rozhovorov bol scenár s konkrétnymi otázkami, rozdelenými do troch pomyselných kapitol. Pre všetkých respondentov bol použitý rovnaký scenár, avšak rozdiel bol vo výbere otázok a hlavne v ich doplnovaní. Rozhovory boli so súhlasmi autorov nahrávané a následne prepisované do textovej formy. Opisovaný scenár je uvedený v prílohe práce spolu s odpoveďami respondentov, je však potrebné zdôrazniť, že samotný rozhovor neprebíhal presne ako uvádza príloha. Scenár s prepisom boli upravené pre lepšiu orientáciu autora.

Kvalitatívnemu výskumu však predchádzala základná analýza zdrojov v podobe webových stránok obce, fary, mesta, mikroregiónu a sakrálnych objektov, ktorou sa vytvoril obraz o záujmovom území, aby sme mu následne dokázali prispôbiť podobu jednotlivých otázok a zvýšiť flexibilitu počas vedenia rozhovorov.

Pološtrukturované rozhovory reprezentujúce kvalitatívny výskum boli doplnené taktiež terénnym výskumom, ktorý pri analýze sakrálnej krajiny nebolo možné vynechať. Výskum v rámci zúčastneného pozorovania prebiehal a zároveň aj pokryl oblasti oboch územných celkov.

4.1 Výber a charakteristika respondentov

Vzhľadom na objekt výskumu bol výber respondentov veľmi špecifický. Respondenti výskumu museli splňať v prvom rade priamu väzbu na územie, ohľadom ktorého bol vedený rozhovor. Druhé kritérium výberu bolo, aby bol respondent akýmkoľvek spôsobom prepojený na religiózny život v obci, ideálne s priamou nadväznosťou na farnosť a cirkev. Bolo oslovených 10 ľudí, z ktorých bolo pre výskum využitých 6. Medzi nevyužitými aktérmi figurovali osoby, ktoré v čase výskumu trpeli zdravotnými problémami alebo boli odcestovaní. Reč je o dvoch aktívnych kresťanoch z mesta Manětín a starostu obce Nečtiny. Od posledného osloveného potenciálneho respondenta, starostu obce Manětín, nebola poskytnutá odpoveď.

Aj napriek možno na prvý pohľad nižšiemu počtu respondentov, je pri bližšom pohľade na výberovú vzorku charakteristická ich vysoká relevancia. Prví dvaja respondenti sú spolu s predkami charakteristickí generačnou kontinuitou v správe manětínskej farnosti. Mladší z respondentov je pre chod farnosti v súčasnosti nepochybne najdôležitejším aktérom v meste. Stará sa o kostol a faru po materiálnej, aj po prevádzkovej stránke. Podľa slov duchovného otca je to človek, ktorý umožňuje bohoslužobný život v obci. Zároveň je aj akolyta (poverenie od cirkvi navštevovať chorých). Druhým respondentom je bývalý manětínsky farník a súčasne pamätník historických udalostí. Ďalšou skupinou sú traja respondenti reprezentujúci obec, resp. farnosť Nečtiny. Opäť sa jedná o nesmierne významných respondentov pre potrebnú relevanciu dát k diplomovej práci, pretože sú pôvodnou nemeckou rodinou, sú rovnako generačne viazaní so správou farnosti

v Nečtinách, ale sú zároveň aj jediní, ktorí sa o túto farnosť stará. Aj v tomto výbere máme respondenta pamätníka a taktiež osobu, ktorá je zároveň predsedom česko-nemeckého združenia Spolek Němců v Čechách, z.s., určené pre nemeckú menšinu žijúcu v západných Čechách. Posledným, šiestym respondentom je katolícky kňaz patriaci k farnosti Manětín a Plasy, ktorý sa v spolupráci so svojimi dvoma kolegami stará o duchovný život obyvateľov obcí v Manětínsko-nečtínskom mikroregióne a v okolí obce Plasy.

V práci budú často uvádzané doslovné prepisy vyjadrení našich respondentov, preto každý z nich ocitujeme priradením do skupiny jeho pôvodu (tab. 4). V doslovných prepisoch nerozlišujeme jednotlivých respondentov, často boli tvrdenia vzájomne dopĺňované a prepis je výsledkom našej úpravy, aby to dávalo zmysel. Uvádzanie citácií jednotlivých viet v doslovných prepisoch by ústilo do neprehľadnej podoby textu. Väčšina prepisov je však následne podľa potreby hodnotená so špecifikáciou respondenta.

Tab. 4: Respondenti a ich citačná podoba v doslovných prepisoch vyjadrení

Dvaja manětínski farníci	Rozhovor 1
Troja nečtínski farníci	Rozhovor 2
Duchovný otec	Rozhovor 3

Zdroj: vlastné spracovanie, 2020

5 Vývoj obyvateľstva po 2. svetovej vojne v modelovom území

Na úvod empirickej kapitoly našej práce je žiaduce venovať prvotný záujem faktu, ktorý vyvodil dôsledky v nasledujúcom vývoji krajiny do takej miery, že ich výskum má zmysel aj po viac ako sedemdesiatich rokoch. Týmto faktom je vysídlenie približne 2,6 milióna nemeckého obyvateľstva z Česko-Slovenska, ktorému sme už venovali pozornosť v spojitosti s dopadom na religiozitu v predchádzajúcich kapitolách našej práce. Do tohto momentu sme opisovali tieto procesy z makroregionálneho hľadiska, avšak v tejto časti práce bude našim cieľom opísať situáciu v mikroregionálnej mierke, konkrétne na nami sledovanom území Nečtín a Manětína. Táto charakteristika bude založená na čerpaní informácií zo získaných dát z nášho výskumu s respondentmi, ktorí majú informácie o udalostiach vyššie spomenutých od svojich predkov, a taktiež od priamych pamätníkov, ktorí túto masovú deportáciu zažili takzvané na vlastnej koži.

Otázku na deportačné procesy nemeckého obyvateľstva sme mali samozrejme pre respondentov z oboch obcí, avšak už na začiatku je pre náš výskum zaujímavé sledovať, aké rozdielne spontánne reakcie to v odpovediach ľudí vyvolalo. Ak máme byť konkrétni, tak respondentov z Manětína sa táto otázka spočiatku nijako navonok nedotkla, ba naopak, bolo z našej strany potrebné zájsť s otázkami do trochu špecifickejšej roviny, ktorá by v nich prebudila pre nás potrebné reakcie.

U respondentov z Nečtín sme mali možnosť pozorovať učebnicový opak. Tento frazeologizmus sme využili zámerne, pretože nepoznáme vhodnejší opis toho, čo sa pri tejto téme, pri rozhovore s ľuďmi zo spomínanej obce odohralo. Po formálnych záležitostiach, v ktorých sme si vysvetlili, že rozhovory budú nahrávané, sme mali v pláne pustiť sa do prvej otázky, ktorá sa však netýkala tejto témy. Dôvody boli jasné, s respondentmi bolo potrebné vzhľadom na ich nemeckú generačnú linku pracovať citlivo. Z tohto dôvodu sme mali v pláne k takýmto intímnejším témam prejsť postupne... Vráťme sa však späť. Po formálnom úvode a letným, laicky podaným predstavením nášho výskumu, sme chceli prvou otázkou vyskúšať to, s akou skupinou ľudí budeme následne pracovať. Preto sme ich vyzvali či majú nejaké otázky a ak nie, môžeme začať s

charakteristikou religiozity v území s eventuálnym porovnaním s mestom Manětín. Avšak bez toho, aby došlo k ďalším, konkrétnejším otázkam, sa hneď po predstavení témy v okamihu jeden zo zúčastnených respondentov chopil slova a vysvetlil nám, ktorý fakt z jeho uhla pohľadu považuje za nutné ako prvé spomenúť. Ako je už asi zrejmé, začal sa viesť rozhovor práve témou dosídľovania obyvateľstva po vysídlení Nemcov. Pre náš výskum bolo v každom prípade vítané, že naša výskumná téma vzbudila u dotyčných tak pozitívne ladený záujem, a tak sme nechali rozhovor plynúť bez akýchkoľvek prvotných zásahov. Preto začneme úryvkom z názoru na proces dosídlenia s respondentom reprezentujúcim v našej práci situáciu, ktorá sa odohrala v Nečtinách.

„Neviem, do akej miery si zoznámený so sociálnym zložením nových osídlencov – to je podľa môjho názoru zásadná vec a tým by som asi začal. Ak by som to mal rýchle zhrnúť, pretože to je na niekoľko dizertačných prác, Nemci, ktorí tu po vysídlení zostali, sa rozdeľovali do 4 skupín: prvá skupina, tam patrí naša rodina, sú antifašisti, buď priamo antifašisti aktívni alebo sociálni demokrati, ktorí boli taktiež považovaní za antifašistov, pretože boli opozíciou k Hitlerovi a tiež to odskákali tým, keď Hitler zabral pohraničie, tak ako prví šli do koncentračných táborov, pokiaľ samozrejme nestihli utiecť do Čiech (aj keď odtiaľ ich Česi väčšinou vrátili naspäť Nemcom). Druhá skupina boli zmiešané manželstvá. Tretia skupina boli odborníci, bez ktorých by sa celé hospodárstvo zastavilo, to znamená odborníci pre textilný, chemický priemysel alebo vo výrobe porcelánu. To boli odborníci, ktorí museli zostať, lebo nikto iný to nevedel obsluhovať. Štvrtou skupinou boli otroci na prácu.“ (rozhovor 2)

Z tohto úryvku sme získali presný obraz o tom, ktorým skupinám nemeckého obyvateľstva žijúceho na území po generácie, bola od štátu udelená výnimka v podobe možnosti zotrvať na území Česko-Slovenska. Taktiež je dôležité zopakovať, že respondenti spadali do prvej kategórie aktívnych antifašistov, preto kontinuita generačnej linky ich rodu mohla naďalej bez pretrhnutia pokračovať na rovnakom mieste. Do rozhovoru boli súčasne zapojení pravidelne všetci traja respondenti, a tak nám bol zároveň ponúknutý aj jasný obraz situácie od pamätníčky, ktorá toho bola svedkom, aby sme si to dokázali predstaviť – *„prišiel pán s aktovkou k niektorému z domov a odišiel s troma nákladiakmi za mesiac, zobrali to, čo šlo a tiahli zase ďalej.“ (rozhovor 2).* Pri pokračovaní v konštruovaní príbehu

sa dozvedáme, že sa tieto procesy týkali taktiež politicky lojálneho nemeckého obyvateľstva, ktoré „dostalo zelenú“ k zotrvaniu, a teda aj našich respondentov. Prevažne sa jednalo o skonfiškované hodnotných majetkov. Otec našej pamätníčky, resp. aj jeho rodina, boli vyhnaní zo svojich troch domov, ktoré im boli následne zabavené. Následne po vysídlení zostalo na území podľa štátu stále veľa Nemcov, preto sa uskutočňoval takzvaný vnútorný odsun. Vnútorný odsun bol akciou ministerstva, aby sa Nemci naďalej nezdržovali, pretože to je podľa slov respondentov pre nich typickou črtou. To znamenalo, že ich rozptyľovali smerom do vnútra republiky – napr. známi našich účastníkov rozhovoru boli vyhnaní z Nečtín do neďalekých Stvolen, ale plány presunu boli aj vo väčšej mierke, napríklad až na Moravu alebo stredné Čechy. Presuny v mikroregionálnej mierke fungovali najmä pri požičiavaní pracovnej sily – JZD si požičiavalo robotníkov podľa ich zručnosti. Načrtnutý úryvok zo začiatku rozhovoru však pokračuje ďalej a vzhľadom na jeho význam si uvedieme aj jeho druhú časť.

„...keď potom prišli dosídlenci, sedliaci..., ja to možno poviem zjednodušene, ale ktorý sedliak, ktorý má svoju pôdu v rodnej zemi, o ktorú sa generačne stará niekoľko rokov, opustí rodnú hrudu a ide po cudzom človeku bývať do pohraničia? Takže sem prišli bezzemkovia a tiež rôzni, ktorí nevedeli hospodáriť. Teraz som čítal diskusiu, že niekto sa ospravedlňoval, že Komunistická strana vyhrala voľby vďaka tejto udalosti, kde rozdelili majetok po Nemcoch zadarmo, ona si to dala za zásluhu na svoju stranu, že vyhnala Nemcov. To bol jeden z dôvodov, že sa pasovala do role osloboditeľov spoločne s Rusmi politicky šikovne, ale vlastne že taktiež rozdala skonfiškované majetky 2,5 milióna ľudí zadarmo.“ (rozhovor 2).

Na tento názor v súvislosti s prvými dosídlencami nadviažeme definíciou od Čepka, Slezáka a Vaculíka (2005), ktorí uvádzajú, že títo ľudia boli označovaní ako tzv. zlatokopi či fluktuanti. Boli tým myslení ľudia, ktorých jediným úmyslom pri príchode bolo sa obohatiť. “Zlatokopectvo” je najčastejšie spájané s pohraničnými mestami, ku krádežiam dochádzalo ale aj na vidieku. Na odcudzovaní majetku sa podľa autorov a aj našich spomenutých slov podieľali taktiež národné výbory a iné správne orgány.

Takáto radikálna výmena obyvateľstva sa samozrejme v krajine prejaví hneď v priebehu nasledujúcich rokov. Pri predstave, že pôdu obhospodaruje človek, rodák, ktorý je s daným územím vžitý, má k nemu hlboký vzťah a v neposlednom rade je poľnohospodársky zručný, je vyhnaný a nahradí ho skupina ľudí, ktorí buď prišli kvôli majetkom alebo kvôli pohodlnejšiemu životu, tak to ani pozitívne dopadnúť nemôže. Hlavným problémom dosídlencov, okrem spomínaného zlatokopectva bol fakt, že to boli prevažne ľudia, ktorí nikdy takéto majetky nevlastnili, nevedeli hospodáriť a navyše nemali žiaden vzťah k novému územiu, preto ich pohnútky k tomu, aby krajinu okolo seba zveľaďovali, boli často nulové – samozrejme, nedá sa to zovšeobecniť na všetkých dosídlencov. Na totožné procesy poukazoval vo svojej definícii Houžvička (1996) pri charakteristike pohraničia, ktorú sme využili v kapitole 1.3 a teraz mali aj možnosť uplatniť. Houžvička teda vraví, že pohraničie môže mimo iného charakterizovať diskontinuita spôsobená zmenou obyvateľstva, ktorá bola spôsobená dôsledkom vysťahovania nemecky hovoriaceho obyvateľstva pohraničia po 2. svetovej vojne. Rozsiahle presuny obyvateľstva spojené so znovuosídľovaním pohraničných oblastí viedli k deformácii migračných procesov, čo malo negatívny dopad na štruktúru a hustotu zaľudnenia týchto území, a taktiež to vytvorilo menej priaznivé sociálne a vzdelanostné zloženie obyvateľstva

Respondenti v Manětíne nereagovali vzhľadom na fakt, že sa ich vysídľovanie v takej miere netýkalo v tak impulzívnej miere, skôr naopak. Bolo z reakcií možné vyčítať, že nejaké udalosti sa ich aj okrajovo týkali, ale žili si prevažne svojim životom mimo tejto interakcie štátu s Nemcami. Tento stav rozhovoru sa ale zmenil po našich špecifickejších otázkach, či majú s týmto procesom nejaké osobné skúsenosti, pretože aj v tejto skupine sa nachádzal pamätník, od ktorého by sme sa radi niečo zaujímavé dozvedeli. Dozvedeli sme sa, že otec pamätníka pochádzal zo Stvolna, ktoré patrilo do nemeckej časti územia. Pochádzal zo siedmych detí a jeho rodina naokolo (strýkovia, bratranci) mali zmiešané manželstvá. Dozvedeli sme sa taktiež príhody o výchove detí zmiešanými manželstvami v tejto rodine, kde nemecká časť rodiny musela odísť, preto boli dve dcéry vychovávané po nemecky matkou a dvaja synovia po česky otcom. Následne sme nadobudli pocit, že sa

respondent rozcitlivel, preto sme túto často citlivú tému pre obyvateľov pohraničnej oblasti opustili a postúpili ďalej.

Neskôr sme však získali pre našu komparačne myslenú prácu skvelý názor ďalšieho respondenta, ktorý považuje porovnanie obcí Nečtiny – Manětín ako „úplne iné obrázky spoločnosti“.

„Manětín, aj napriek tomu, že mal nemeckú menšinu, bol vždy označovaný ako český. Tam bolo dostatok hrdých sedliakov, ktorí si tu vieru udržali, pretože nikam neodišli. Do Manětína sa jazdilo aj spádovo, rodili sa tam osobnosti – nachádzal sa tam zámok, knieža, šľachta... Inak historicky medzi Manětínom a Nečtinami boli spory, pretože tá hranica bola veľmi blízko. Obe obce vznikli v rovnaký dátum, prvá písomná zmienka je rovnaká... Manětín bol však český, s českou šľachtou a Nečtiny boli s rakúsko-francúzskou šľachtou.“ (rozhovor 1).

Tento poznatok pre našu prácu opäť musíme označiť za veľmi významný, jasne sa v ňom premieta existencia reliktnnej hranice, čo nie je v tak malej mierke (obce sú od seba vzdialené len približne 6 km) úplne bežne sa vyskytujúcim javom. Zaujímavé sú však aj korene, z ktorých sa vyvodzovali uvedené rozdiely. Územia s písomnou zmienkou v rovnaký rok, avšak s dlhoročne úplne odlišnou skladbou obyvateľstva a šľachty. Pre overenie a doplnenie tohto tvrdenia sme využili dostupné materiály, ktoré hovoria o dlhoročnom pôsobení českého rodu Lažanští z Bukové v Manětíne až do obdobia konca druhej svetovej vojny a na strane druhej Nečtiny v roku 1839 kúpil francúzsko-rakúsky rod Mendorfov.

Pre postupné ukončenie tejto kapitoly sa vrátíme ešte k obsahu rozhovoru zo začiatku, ktorý plynule a prirodzene začal načrtávať už inú kapitolu nášho výskumu, avšak s obsahovo zaujímavou, až básnicko vyjadrenou myšlienkou na záver. Po spomínanom zlatokopectve respondent zhodnotil národnostnú štruktúru, ktorá sa pravdaže okrem českej nasťahovala do tejto oblasti. Prišli taktiež Rómovia (najčastejšie zo Slovenska) a ľudia z Rumunska, z ktorých niektorí boli aj veriaci, ale to predstavovalo minoritnú skupinu. To všetko vytvorilo rozdielnú demografickú situáciu obyvateľstva, akú vykazovala obec v predošlom období.

„Väčšina, vrátane Čechov, boli bezzemkovia, neinteligentní, režimu lojálni a často sociálne neprispôsobiví ľudia, ktorí tu vieru v seba nemali. Po kolektivizácii nestíhali obhospodarovať pozemky, tak holdovali alkoholu – bolo to žitie v takom komunistickom chl'aste, sociálna spodná vrstva, ktorá vieru nikdy nemala a ani ju nepotrebovala“ (rozhovor 2).

Skôr než teda prestúpime do ďalšej kapitoly, tak by bolo vhodné uviesť si pomocou štatistík zo sčítaní obyvateľstva informácie o národnostnej štruktúre obcí Nečtiny a Manětína, a tým priblížiť dopad procesov týkajúcich sa vysídľovania nemeckej časti obyvateľstva z územia (tab. 5). Vo výsledných štatistikách sú však zahrnuté všetky sídelne jednotky (uvedené v kapitolách 2.2 s 2.3), ktoré pod naše obce spadajú. Chápeme, že sa v práci nevenujeme týmto pridruženým obciam, avšak ich počty sú evidované v desiatkach obyvateľov, preto na relevantnosť štatistík nemajú tak významný vplyv. Na druhú stranu uvádzame tieto štatistiky hlavne pre predstavu čitateľa, pretože sa nenachádzajú v postavení kľúčových ukazovateľov nami získaného výskumu, ale skôr ako doplnok. Z nami vytvorenej tabuľky evidujeme rozhovormi potvrdené výsledky, ktoré hovoria o postupnom úbytku počtu nemeckého obyvateľstva z územia. Nemecké obyvateľstvo, ktoré malo umožnené zotrvať na území Česko-Slovenska postupne vymiera a nové (resp. staronové ako v iných príkladoch pohraničia) sa do tejto oblasti nevracia. Relevantnosť štatistík nezanedbateľnou mierou narušuje sčítanie z roku 2011, v ktorom sa neprihlásilo k žiadnej z národnosti viac ako 20% obyvateľstva. Uvedenie národnosti v sčítaní je od roku 2001 slobodnou voľbou každého obyvateľa a v sčítaní z roku 2011 sa rozhodnutie neuvádzať svoju národnosť stalo jedným z najvýraznejších rysov pri zisťovaní tohto ukazovateľa na úrovni celého Česka.

Tab. 5: Vývoj národnostnej štruktúry zo sčítaní obyvateľstva za obdobie 1980 – 2011

obec	celkom	česká	moravská	slezská	slovenská	poľská	nemecká	rómska	neuvedená
	1980								
Manětín	1476	1413	-	-	39	4	13	-	-
Nečtiny	725	651	-	-	30	3	35	-	-
1991									
Manětín	1 350	1286	9	-	35	2	12	1	-
Nečtiny	634	578	1	-	23	-	22	9	-
2001									
Manětín	1 245	1 201	1	-	21	2	3	-	13
Nečtiny	612	560	-	-	12	-	24	1	10
2011									
Manětín	1154	886	-	-	9	2	1	-	246
Nečtiny	620	446	-	-	5	-	10	-	151

Zdroj: czso.cz, 2020; vlastné spracovanie

6 Religiozita a sakrálna krajina v modelovom území

6.1 Religiozita a vývoj obyvateľstva

V tejto kapitole súvisle nadviažeme na vývoj obyvateľstva so zameraním na kľúčový ukazovateľ našej práce a tým je religiozita. Opäť sme sa pri vedení rozhovorov snažili z respondentov získať tak špecifické informácie, na základe ktorých by sme boli schopní nielen stručne určiť napríklad absolútne počty aktívnych kresťanov v obciach, ale aj postaviť do porovnania súvislosť vývoja obce s vývojom religiozity, podľa ktorých dosiahneme možnosti určiť špecifické príčiny súčasného stavu, tak aj možnosť pokusu o predpoveď vývoja religiozity do budúcnosti.

Rozhovory s respondentmi Nečtín a Manětína mali pri tejto téme jeden spoločný názorový rys. Tento spoločný názor bol navyše oboma stranami často prízvukovaný, takže jeho validita bude nespochybniteľná. Oba tábory pri otázkach vývoja religiozity a predpovede do budúcnosti vidia v sledovaní religiozity nie príliš pozitívne trendy. Avšak aj v tomto spoločnom ryse evidujeme drobné rozdiely. Na príklade Nečtín evidujú farníci stagnáciu vývoja, čo by samozrejme nemuselo znamenať negatívny fakt, avšak stagnácia je postavená na minimálnom počte veriacich. V Manětíne naopak religiozita dlhodobo klesá, čo podporíme uvedením názoru manětínského pamätníka, ktorý situáciu vidí nasledovne:

„Záujem je hlavne u vekovo starých obyvateľov, ktorí však nemajú po smrti náhradu, ktorá by sedela na ich mieste v kostole. Je výnimkou, že keď niekto zomrie, žeby tam z danej rodiny naďalej niekto dochádzal.“ (rozhovor 1).

Nás však zaujímali aj historické aspekty, ktoré predchádzali súčasnej situácii, tie sa opäť budú v našich príkladoch líšiť. V kapitole 1.4.1. už bolo naznačené, že nemecké obyvateľstvo, ktoré bývalo v Nečtínach pred rokom 1948, malo v konečnom dôsledku rovnaké katolícke vierovyznanie ako obyvatelia v Manětíne. Pri detailnejších analýzach religiozít medzi nemeckou a českou formou katolicizmu by sme našli niektoré rozdiely, avšak to pre náš výskum podstatné nie je, navyše to takto uvádzali aj samotní nečtínski

farníci. Na otázku čím je špecifický vývoj religiozity v Nečtinách sme dostali viacero odpovedí, ale menovateľ týchto odpovedí bol rovnaký.

„Religiozita, ako si spomínal, je určite rovnaká, veríme v jedného Boha. Zásadný rozdiel je však v tom, že religiozita spojená s predkami a taktiež s kostolom sv. Jakuba v Nečtinách je viazaná výhradne na nemecké obyvateľstvo.“ (rozhovor 2).

Inými slovami povedané, vybudovaná religiozita v tejto oblasti okolo Nečtín, je zásluhou nemeckého obyvateľstva. Dominantné postavenie nemeckého obyvateľstva platí pri cirkevných obradoch v Nečtinách do dnes. Tí, ktorí tu chodia do kostola, sú len Nemci, čo zostali na území a aj ho vlastne celý život navštevovali. Čo spôsobuje, že je u nemeckého obyvateľstva viera tak výrazná? Odpovede sa opäť viažu na historické udalosti. Ako sme už spomínali, vyše 90 percent nemeckého obyvateľstva bolo katolícky ladených, bolo tomu tak aj v predvojnovom období. Respondenti však kládli veľký dôraz na udalosti spojené s premiestňovaním Nemcov v krajine. Nemeckému obyvateľstvu, ktoré bolo bez majetku vysťahované, nezostávalo často okrem viery nič. Viera reprezentovala v týchto náročných antinemeckých časoch nádej na lepší život a hlavne duševné posilnenie. Kostol symbolizoval miesto, v ktorom sa mohlo nemecké obyvateľstvo stretávať a patril k ich sociálnemu aspektu života. Môžeme si to predstaviť na už uvedený procesov v podobe premiestňovania nemeckej pracovnej sily po jednotlivých roľníckych družstvách. Aj keď sa títo ľudia nachádzali 5-6 km od kostola, tak každé nedeľne ráno pešo kráčali spomenutú vzdialenosť do kostola na svätú omšu – to bola tá sila viery, ktorá je v nich zakorenená do dnešného dňa.

V tejto kapitole sme zatiaľ načrtli dva rozdiely, ktoré sa podieľajú na tom, že reliktná hranica medzi územiaми stále v určitej forme existuje. Pokúsime sa však z týchto čiastkových podnetov vytvoriť syntézu, aby zo získaných dát vznikol ucelený názor dôležitý pre náš výskum. Rozdiel medzi katolíkmi z Manětína a katolíkmi Nečtín je podľa nášho názoru hlavne ten, čo pre týchto obyvateľov viera predstavuje. Z Manětína podľa slov respondentov navštevuje kostol takmer len vekovo staršie obyvateľstvo a generačná linka často nepokračuje. To znamená, že po smrti veriaceho potomkovia vo viere nepokračujú, aspoň nie aktívne. Je to akési doznievanie toho, čo bolo kedysi bežné –

kapitola 1.4.1. a štatistiky ukazujúce vyše 90% obyvateľstva s náboženskou vierou. Na strane druhej pre respondentov z Nečtín je viera zakorenená so svojou nepretrhnutou generačnou kontinuitou. Z vyjadrení je poznať, že cítia vzťah a zodpovednosť k udržaniu tejto linky a taktiež zodpovednosť voči kostolu – to všetko bolo vybudované Nemcami. Uvedené charakteristiky môžu preto aj napriek omnoho nižším počtom aktívnych kresťanov ako v Manětíne pri možno trífalejších predpovediach vývoja, ústiť do pravdepodobnejšie dlhodobejšie pokračujúceho udržiavania cirkevnej tradície ako v Manětíne. Keď sme už pri predikovaní budúcnosti, tak jednu predikciu nám poskytol aj nečtinský farník, z ktorého sme získali pocit, že žiť im blízkym spôsobom života a vykonávať farnícke aktivity nie je v tomto území pravdepodobne jednoduchou záležitosťou:

„Ja som to raz povedal aj pre jedno interview na otázku, ako to bude do budúcnosti vyzerat' s nemeckou menšinou v Česku – a to sú rovnaké paralely k tej cirkvi. Základ je rodina, vzájomná pomoc medzi ňou. Shlbokou vierou, lebo inak by to neprežila a s dúfaním, že väčší hráči budú jednat' podľa zákonov, pretože sme odkázaní na pomoc toho silnejšieho, a to platí pre svetský aj cirkevný život.“ (rozhovor 2).

Farníci z Nečtín však vo svojich príbehoch taktiež kladú veľký význam udržaniu cirkevného povedomia v obci kňazovi, ktorý v obci pôsobil odhadom od 60-tych rokov 20. storočia. Jeho úlohu a význam opísali na konkrétnych prípadoch:

„...mali sme obrovské šťastie, že sme tu dostali kňaza, ktorého väznili tak za Nemcov ako aj za komunistov, a toho sem do Nečtín preložili ako za trest. Vedeli dobre, že sem do kostola takmer nikto nechodí. To bol ale farár, ktorý mal skvelý vzťah s deťmi. My keď sme chodili do školy, tak sme boli na náboženstve vďaka nemu plná trieda, to boli také svetlejšie momenty. On to bol jezuita, vyštudovaný a vysvätený v Španielsku, Hitler ho zavrel do Terezína, komunisti potom znovu, následne išiel robiť pomocného pracovníka do papiernictva. A nakoniec ho poslali do Nečtín. Tento kňaz nás defacto vychoval, udelil nám sviatosť manželstva a pokrstil naše deti.“ (rozhovor 2).

Tento doslovný príklad si uvádzame hlavne preto, aby sme ukázali, akú významnú rolu aktéra ako budovateľa cirkevného povedomia môže nadobudnúť kňaz v danej oblasti.

Na záver tejto kapitoly si za pomoci údajov zo štatistického úradu a následného uvedenia aktuálnych počtov aktívnych kresťanov z rozhovoru so súčasným kňazom uvedieme vývoj počtu veriaceho obyvateľstva v oboch obciach od sčítania z roku 1991.

Tab. 6: Vývoj religióznej štruktúry zo sčítaní obyvateľstva za obdobie 1991 – 2011

obec	celkom	veriaci - nehlásiaci sa k cirkvi	veriaci - hlásiaci sa k cirkvi	rímskokatolícká	českoslov. husitská	českokobratrská evanjelická	bez náboženskej viery	náboženská viera neuvedená
1991								
Manětín	1 350	-	657	625	13	-	418	-
Nečtiny	634	-	219	196	7	-	342	-
2001								
Manětín	1 245	-	403	360	5	9	684	158
Nečtiny	612	-	177	147	4	5	408	27
2011								
Manětín	1 154	86	122	96	1	1	430	516
Nečtiny	620	34	63	51	-	1	254	269

Zdroj: czso.cz, 2020; vlastné spracovanie

„Tí, čo chodia na omše pravidelne a počítame len miestnych, tak v Nečtinách je to 7-8 ľudí, pridávajú sa tam potom aj ľudia, ktorí dochádzajú, pretože je tam omša napríklad neskôr ako v Manětíne alebo turisti, príbuzní, ale to už nie sú úplne miestni. V Manětíne ich býva tak približne 30 pravidelných miestnych obyvateľov.“ (rozhovor 3).

Nie je úplne jednoduché vytvoriť jednoznačné závery zo štatistík sčítania obyvateľstva či už je to kvôli tomu, že rímskokatolíkom na papieri nemusí byť aj rímskokatolíkom v živote, taktiež preto, že štatistiky sú už deväť rokov staré a zahrňujú aj pridružené obce alebo kvôli spomínanému fenoménu posledných sčítaní, kedy sa výrazný podiel obyvateľstva rozhodol bližšie nešpecifikovať svoje osobné informácie. Nám však opäť aj v tomto prípade figurujú tieto štatistiky v postavení doplnku ku aktuálnym informáciám získaným z rozhovorov, ktoré opisujú reálny stav v území. Musíme sa však podľa tab. 6. zamerať na rapídne klesajúci počet obyvateľov, ktorí sa priznávajú ku rímskokatolíckej viere. Tento signál môže znamenať klesajúcu potrebu obyvateľa byť členom cirkvi, aj napriek tomu, že v existenciu Boha verí. Dôvody môžu byť rôzne, napr. strata dôvery v cirkev ako takú, náboženské aktivity môžu byť nevýrazné a nezaujímavé

a mnoho ďalších. V hodnotách počtu obyvateľov rímskokatolíckeho vierovyznania v Manětíne môžeme predpokladať práve spojitosť s tým, čo sme už napísali. V roku 1991 sa hlásilo k tejto cirkvi 625 ľudí. V roku 2001 už len 360, avšak 158 ľudí neuviedlo svoju pozíciu ani k jednej z uvedených možností, čo s vysokou pravdepodobnosťou môžu byť ľudia, ktorí boli v predošlom sčítaní evidovaní ako rímskokatolíci. Rápidny obrat evidujeme v roku 2011, kedy rímskokatolícku vieru vyznáva len 96 ľudí, čo je pokles o viac ako 500 ľudí za 20 rokov – na druhú stranu 516 ľudí svoje náboženské preferencie neuviedlo a tento počet v súčte s počtom 96 mohol tvoriť podobný počet ako v roku 1991, avšak sú to len špekulačné domnienky. Úbytok počtu vyznávačov rímskokatolíckej viery môžeme taktiež skúsiť nájsť v zistených faktoch a z rozhovorov. Starostom mesta Manětín je bývalý kňaz, dnes praktikujúci kresťan. To sa samozrejme musí prejavovať aj v jeho správe územia – rekonštrukcie v meste venované často hlavne sakrálnym dominantám alebo organizovanie udalostí s náboženským podtónom. Kňazi sú pravidelne zvaní k účasti na spoločenských akciách, aby napríklad požehnali hasičským autám, niečo povedali pri rozsvietení vianočného stromu a podobne. Podľa nášho nezaujatého názoru výskumníkov dokáže podobné, povedzme nadnesene, vnucovanie viery, vytvoriť u nerozhodného člena cirkvi často kontraproduktívne emócie. V Nečtinách je ten prípad odlišný. Jedna farnícka rodina sa už generácie stará o správu a taktiež o väčšinovú účasť na bohoslužbách – počty rímskokatolíkov zo štatistík nekorešpondujú s reálnym stavom v území.

6.2 Religiozita a obec

Teraz nadviažeme na dôležitosť pôsobenia aj iných aktérov, ktorí sa priamo alebo nepriamo podieľajú na pomeroch náboženského povedomia v území. Pod pojmom obec v tejto kapitole chápeme všetkých ľudí, ktorí v akejkolvek forme participujú na chodu obce a mesta, čiže od starostu, zastupiteľstva, až po obyvateľov územia. Pri konštruovaní otázok pre naše výskumné rozhovory sme mali pocit, že by sme sa mali taktiež zamerať na vzťahy v území, pretože akékoľvek druhy vzťahov môžu pri koexistencii viacerých inštitúcií –

v našom prípade farnosť, cirkev a obec – vyvolávať rôzne situácie, ktoré budú pre náš výskum možno významné.

Pred rozhovormi sme pri rešerši zdrojov týkajúcich sa oboch území narazili na webových stránkach obce Nečtiny na zaujímavý názor, ktorý sme si už spomenuli v kapitole venovanej stručnej charakteristike územia, avšak nebol podrobený empirickému výskumu, a tak sme ho konfrontovali s našimi respondentmi. Predpokladali sme, že sa vďaka bližšiemu pohľadu na túto kritiku absencie stálej prítomnosti kňaza v obci ako jej obyvateľa dozvieme, či sú tieto predpoklady podložené na reálnych základoch alebo predstavujú len vlastné ospravedlnenie, prečo záujem o religiozitu v území klesá. Manětínski farníci na túto mienku reagovali nasledovným vyjadrením:

„...predtým vždy v Manětíne kňaz bol, preto sa asi očakáva, že ten kňaz tu bude neustále, avšak dnes existuje množstvo metód na zlučovanie farnosti, takže oni tu už nakoniec nie sú.“ (rozhovor 1).

„...ja si myslím, že vždy je vítané, keď farár žije v danej oblasti a môže pôsobiť s ľuďmi, chodiť s nimi na rôzne akcie. Ale je pravda, že toto vždy prekvapí hrozne veľa ľudí a veľa ľudí to zistí až teraz, ale v Manětíne kňaz nežije na fare už asi 10 rokov. Ono to prekvapuje hlavne ľudí, ktorí tu vieru nepraktizujú. Nedávno za mnou došiel kamarát z detských čias a pýtal sa ma, či je niekto na fare, že by potreboval uskutočniť krst a zostal prekvapený, že vlastne na fare nikto nie je.“ (rozhovor 1).

Názor sa síce týkal stránok Nečtín, ale na území Manětína je rovnaká situácia absencie permanentne žijúceho kňaza. Ako uviedli farníci, tak tento fakt zaskočí neraz aj obyvateľov žijúcich na území. Vďaka nášmu terénnemu výskumu môžeme odhadnúť príčinu tohto dojmu u obyvateľov - areál okolo kostola sv. Jana Křtitele je veľký, zrekonštruovaný, je evidentné, že je oňho postarané a v neposednej rade je tam prítomnosť veľkej fary. Tento dojem sme prvotne nadobudli aj my, avšak v kombinácii s faktom, že existujú webové stránky farnosti Manětín, kde nájdeme rôzne informácie o kňazoch a okolitých bohoslužbách, ktoré spadajú práve pod túto farnosť. Preto bolo pre nás prekvapujúcim zistením, že kňazi uvedení pri farnosti Manětín, patria taktiež pod farnosť Plasy, kde aj sídlia a o ktorej bude ešte reč. Odpovede dvoch farníkov na našu otázku sa na

prvý pohľad tohto doslovného prepisu líšili, avšak z rozhovoru bolo zrejmé, že druhý názor bol myslený nie v štýle oponovať prvému, ale v štýle uznať, že tento možno ideálny stav by mohol mať pozitívne dopady na obyvateľstvo, ale je si vedomý, že je to v súčasnosti vzhľadom k počtu kňazov nerealizovateľné. Prvý názor zaujal pamätník, ktorý vychádzal z histórie, pretože si už zažil viaceré varianty prítomnosti kňaza. Na záver doplnil, že to vo veľkej miere záleží na osobnosti kňaza, na tom, ako by sa prezentoval a ako by chodil medzi ľuďmi. Pred desiatimi rokmi bol v obci podľa jeho slov kňaz, avšak ničomu to nepomohlo. Následne zdieľa podobnú spomienku, akú sme uviedli pri nechtínskych farníkoch, že pred 40-50 rokmi to fungovalo tak, že ak sa v pohraničí nachádzal kňaz, ktorý dokázal tú mládež podchytiť, tak bol režimom preložený, pretože to bolo nežiaduce (viz. Václavík, 2010, kapitola 1.4.1).

Nechtínski farníci sa v odpovedi na našu otázku zhodovali. Táto odpoveď koreluje s názormi týkajúcimi sa zmeny demografickej štruktúry z predošlej kapitoly:

„Nefungovalo by to. Takto, určite by to bol prínos, ale už sme to riešili v ekonomickej rade niekoľkokrát, s duchovným otcom tiež. My robíme raz za mesiac omše v múzeu, a pribúda tam raz za čas pár ľudí. Viem o prípadoch, kde ten farár v obci žije a nič sa nezlepšuje, maximálne pribudli vekovo starí veriaci. Tento názor je v podstate ospravedlnenie toho, že o to nie je vôbec žiaden záujem. My robíme akcie v podobe cestopisných prednášok, na to ľudia prídu, ale pokiaľ to len sčasti zaváňa náboženstvom, tak tam nikto nepríde. Je tu stále hrozná blokácia. Je to len výhovorka.“ (rozhovor 2).

Z odpovedi je viditeľné, že farníci kladú dôraz na anticirkevne mysliace obyvateľstvo obce, ktorých aktivity s náboženským kontextom nezaujímajú. Obyvatelia podľa ich názoru navyše nevidia príklad v starostovi, ktorý by mal o náboženstvo v obci priamy záujem, ten vraj pôjde radšej na svätú omšu do susednej obce.

Kňaz v rozhovore svojim stanoviskom zhrnul už uvedené myšlienky obidvoch farníckych skupín a zároveň ich potvrdil aj na konkrétnom príklade z vlastných skúseností:

„Tak v prvom rade ho (názor) chápem, ale myslím si, že ten názor patrí do nejakého modelu života spoločnosti a cirkvi, ktorý sme tu mali pred 50 rokmi, proste taký model, kde kňaz je v tej obci prítomný tak, ako starosta a keď tam nie je, tak to nemôže fungovať – tak

to samozrejme už dnes nemôže fungovať, už len samozrejme čo sa nášho počtu týka. Na jednej strane teda chápem, že keď je v obci prítomný farár, že to môže mať inú dynamiku v niektorých aspektoch, na druhú stranu nemám pocit, že by to zásadnou mierou vplývalo na miestnych obyvateľov, skôr to pôsobí ako nejaký druh centra – keď je niekde kňaz, tak tam ľudia majú tendenciu dochádzať, ale nemyslím, že by to nejak priamo súviselo s oslovením ľudí z danej obce. Napríklad v Plasoch, kde súčasne pôsobíme, tak tam tých ľudí takmer neoslovujeme, oni vedia, že tam sme, že tam pôsobíme, ale v podstate nemajú záujem, avšak majú záujem ľudia, čo tam dochádzajú, fungujeme ako spomínané centrum. Myslím si, že by to bolo minimálne podobné, keby bol teda kňaz fyzicky v Manětíne/Nečtinách.“ (rozhovor 3).

Pri zosumarizovaní uvedených názorov môžeme konštatovať, že ani jedna z kľúčových strán, ktorá sa zasluguje o udržanie viery v území, si nemyslí, že by zmena v podobe stálej prítomnosti duchovného otca v území viedla k radikálnym zmenám a opätovnému naštartovaniu duchovného života. Z rozhovoru s kňazom usudzujeme, že tento prístup považuje za prežitok, ktorý by v súčasnom svete nemal veľa šancí na úspech. Alternatívu k uvedenému prístupu predstavil na príklade fungovania farnosti v Plasoch, ktorej sa budeme detailnejšie venovať v ďalších kapitolách. Na otázku či v tejto náboženskej osvete eviduje podporu od vedenia obcí odpovedal takto:

„Hrozne závisí od starostov – máme celkom dobré vzťahy s Manětínom aj Nečtinami, v podstate sa nám aj podarilo osloviť cez vieru aj ďalšiu aktívnu osobu zo zastupiteľstva v Nečtinách, takže sa to tam trochu mení. So starostom nijak zvlášť nespolupracujeme, pretože to nie je práve osoba, ktorá by predstavovala „bořič ledu“. V Manětíne je to presný opak, tam máme plnú podporu prakticky vo všetkom.“ (rozhovor 3).

Pre náš výskum je opäť vítané, že aj napriek tomu, že sa pýtame na rovnaké otázky troch odlišných skupín respondentov, tak dosahujeme výsledky, ktoré sa v uvedených odpovediach navzájom podporujú a stozožňujú, ako aj v tomto prípade charakteristiky starostu a jeho spolupráce s cirkvou. Spoločné charakteristiky uvedených javov a problémov nám pridávajú na relevantnosti získaných dát, čo je určite pre kvalitný výskum pozitívnou okolnosťou.

V tejto kapitole sa ešte vrátíme k nečtinským farníkom. Prakticky v celej doterajšej výskumnej časti našej práce a prebiehajúceho rozhovoru sme uvádzali a registrovali vyjadrenia, ktoré sa týkali nezáujmu obce a jej obyvateľov o duchovný život organizovaný cirkvou alebo farníkmi. Pri pokračujúcej debate s farníkmi na tému farnosť a obyvateľstvo sme však boli svedkami aj príbehov, ktoré sa nepočúvali jednoducho. Mimo nezáujmu o náboženstvo sa stávajú naši pôvodom nemeckí respondenti terčami útokov zo strany niektorých obyvateľov na ich nemecký pôvod. Ako sme už uviedli, jeden z našich farníkov je zároveň aj predsedom združenia nemeckej menšiny v západných Čechách. Činnosti tohto spolku si v skratke uvedieme v nasledujúcej podkapitole, avšak podstatné je, že organizujú množstvo aktivít, ktorými si udržiujú svoj nemecký pôvod. S aktivitami spolku súvisí aj prezentovanie svojho pôvodu navonok, čo znamená, že používajú im vlastné, nemecké kroje s typickými vysokými bielymi ponožkami a ďalšie symboly im blízke. Nebude asi prekvapením, že vzhľadom na rozširujúce sa nacionalistické trendy, ktoré možno evidovať ako v Česku tak aj napríklad na Slovensku, že podobná prezentácia nemeckého pôvodu a hrdosti leží v žalúdku niektorému z obyvateľov obce. Nečakali sme však, že nesúhlas s prezentovaním nemeckého pôvodu môže prerásť do takých dimenzií, ako si teraz zo získaných rozhovorov uvedieme:

„To je tak zvláštne, my si tu žijeme, môžem povedať, že dobre, nikoho neotravujeme a tí ľudia nás proste neutále napadajú. Ako napríklad situácia pred rokom – tu (pred bránou) zastavil človek s autom, vybral kameru a stojan zameranú na náš dom. Následne vyšli štyri filmy na youtube, že som nácek, ktorý vyháňa poctivých Čechov z Nečtín a podobné výmysly. Už je to odtiaľ síce zmazané, ale je to určite niekde na nejakej inej platforme. Taktiež vznikli nejaké fotomontáže, na ktorých je vyobrazené, že propagujem nacistické symboly.“ (rozhovor 2).

„Ja som samozrejme dostala hrozný strach, pretože máme štyri vnúčatá, máme malé deti alebo máme v spolku detí, za ktoré zodpovedáme a keď nosia kroje, tak to ľudí hrozne dráždi, hlavne tie biele ponožky. Ešte keď vidíte niektoré komentáre pod týmito príspevkami, že títo ľudia by sa mali strieľať... Už sme podali trestné oznámenie. Vieme, kto to bol, ale polícia s tým nerobí v podstate nič.“ (rozhovor 2).

Ako výskumníci musíme stále udržiavať objektívne zaujatie počas výskumného procesu, avšak akokoľvek človek pozerá na tieto príbehy, tak je neprípustné, aby sa niečo podobné odohrávalo na základe akéhokoľvek opodstatnenia. Hlbšou analýzou týchto socio-patologických javov by sme však otvárali inú, vážnu tému, ktorá nie je predmetom nášho výskumu. V každom prípade sme považovali za potrebné uviesť a ohradiť sa voči takejto forme správania.

6.2.1 Religiozita a aktivity v obci

V tejto podkapitole si predstavíme konajúce sa aktivity, ktoré sa pod taktovkou farníkov, mesta a kňazov uskutočňujú v regióne. K nečtínskym aktivitám zahrnieme aj aktivity z dielne nemeckého spolku, nakoľko majú prevažne cirkevný charakter a pôsobia nimi aj na komunitný život v obci. Aj na základe tejto podkapitoly sa budeme snažiť potvrdiť, že reliktná hranica vytvárajúca rozdiely medzi územiami stále v určitej miere existuje.

V Manětíne farníci uvádzali napríklad púť sv. Jana Křiteľa, ktorá sa posledné roky už neodohrávala v kostole, ale v parku, kde zároveň prebiehali slávnosti mesta, a to všetko pod jedným veľkým stanom. Táto iniciatíva spojenia dvoch odlišných udalostí mohla mať podľa nášho názoru motív v podobe pokusov o priblíženie cirkvi komunitnému životu a obyvateľom. Ďalej sa tu uskutočňuje Lievancová púť, z ktorej výťažok putuje na zbierku opravy varhán v druhom kostole v Manětíne sv. Barbory, ktoré sa podľa informácií stránok mesta po deviatich rokoch zbierok podarilo dať v júli tohto roku opäť do prevádzky. Podstata a tradícia tejto púte nám bola následne aj vysvetlená:

„Príbeh kostola a púte je spojený s dvoma manželmi, ktorí ani nie sú z tejto oblasti. Oni stratili dieťa pri tragickej nehode. Sú to umelci a narazili na kostol sv. Barbory a začali ho renovovať (najmä v zmysle opráv varhán) a začali okolo toho robiť aj umelecké akcie – jedna z tých akcií je tiež Lievancová púť. Sú na ňu pozvaní umelci a je to spojené

s robením lievancov, spoločného trávenia času, je to taká skôr spoločenská akcia.“ (rozhovor 1).

Ďalej sa v kostole sv. Jana Křtitele spolkom Přátelé hudby organizujú rôzne koncerty s nielen cirkevným zameraním. Aktivity sa však podľa slov farníkov každoročne opakujú, málokedy vzniká niečo nové. V meste sa okrem iného pod záštitou farnosti raz za rok organizuje workshop, ktorého náplň a ciele v rozhovore priblížil duchovný otec nasledovne:

„Raz za rok organizujeme workshop, čo je dobrovoľnícka brigáda, na ktorej sa stretnú ľudia z celého Česka, mladí ľudia v počte zhruba 80, ktorí pomáhajú najmä tu v Manětínsku. Zázemie majú v kulturnom dome v Manětíne a robia teda práce u ľudí v domoch zdarma bez náboženského kontextu. Obyvatelia sa následne pozývajú na večerný kultúrny program, ktorý tiež nie je náboženský (okrem jednej omše s biskupom). Býva to veľká akcia, ktorá je v tom meste vidieť. To je napríklad ďalší zo spôsobov, prostredníctvom ktorého sa snažíme k ľuďom dostať inak, ako cez tradičné cirkevné obrady.“ (rozhovor 3).

Nečtínsky farníci nám taktiež predstavili množstvo aktivít, avšak väčšina z nich bola iniciovaná ich združením a nie v spolupráci mesta. Problém kooperácie mesta s farníkmi ohľadom organizovania a propagovania cirkevných akcií opísali na príklade snahy o uskutočnenie Trojkráľovej zbierky:

“Taktiež organizujeme Trojkráľovú zbierku (smiech), veľa rokov sme o to prosili obec, pretože má na to ľudí, časopis atď., čo by pomohlo v propagácii, ale vyflákli sa na to... Tak sme sa rozhodli, že to tento rok spravíme sami, prišiel som za starostom, poprosil ho, nech to vyhlási a my urobíme zbierku, avšak vzájomne sme si nevyhoveli.“

„...ale príjemné spomienky boli na tú zbierku, keď prechádzali okolo autá, ktoré zastavovali a trochu prispeli, taktiež úsmevné bolo, keď sa ľudia pri nás zastavili, videli tie deti spievať, ale nevedeli, ako to funguje a čo majú robiť, tak sme raz dostali dve fľašky vína (smiech).“

V rámci spolku na druhú stranu organizujú viacero udalostí, najmä pre nemeckú komunitu. Organizujú česko-nemecké májové pobožnosti každý rok, na ktoré však nikto cudzí nechodí, chodí tam ich rodina, pár Nemcov a to je všetko. Taktiež 27 rokov organizujú na starom kláštornom cintoríne v Teplé spoločne s vysídlenými Nemcami celodennú akciu, ktorá sa odohráva počas sviatku Nanebevstoupení Páně. Akcia spočíva v starostlivosti o celý cintorín – kosenie trávy, narovnávanie hrobových kameňov. Spolupracujú aj s tamojším mestom. Nečtínska pamätníčka chodí často hrávať omše do Manětína a taktiež sú farníci kľúčovými aktérmi pri organizovaní omši so zbierkami na opravu kostola v pútnickom mieste Skoky u Žlutic.

Na záver tejto časti si môžeme zosumarizovať získané informácie z uvedenej dvojkapitoly. Prvý a najpodstatnejší rozdiel medzi referenčnými územiami je v spolupráci mesta a cirkvi/farnosti na stav duchovného života v obci. V Manětíne pozorujeme rozličné pokusy o prepojenie cirkvi s komunitným životom, ktorým by sa zvýšilo u obyvateľstva cirkevné povedomie. To, či je to vykonávané správnym spôsobom necháme na kompetentných, pre ktorých to bude s určitosťou veľkou výzvou. Na strane druhej, z poznatkov od cirkevného predstaviteľa a aj nečtínskych farníkov takúto spoluprácu zatiaľ neregistrujeme. Ďalším rozdielom je evidentná vnútorná disharmónia medzi nemeckým obyvateľstvom a niektorými českými obyvateľmi. Tento vnútorný nepokoj na naše prekvapenie eskaluje do veľmi neprijemných sfér, čo by bolo s určitosťou potrebné riešiť. V obci registrujeme úplný nezáujem o cirkevné udalosti, kde nezáujem je podporený faktom, že aj starosta pôjde na nedeľnú bohoslužbu keď už, tak radšej niekam inam. Organizované cestopisné prednášky nesmú obsahovať náboženský kontext, pretože sa o ne stráca záujem a podobne. Ak na tento problém máme opäť nazerať z objektívneho hľadiska, tak sa môžeme pokúsiť o náš stručný posudok. V prvom rade nemá zmysel tvrdiť, že tento národnostný problém neexistuje a že si to farníci vymysleli, to je snáď jasné. Nemecké obyvateľstvo bolo od povojnového obdobia kontinuálne po generácie vychovávané v presvedčení, že nacizmus a kroky spojené so zásahmi Nemeckého štátu do Československa (napr. Mníchovská dohoda) boli obrovskou chybou. Na strane druhej, české obyvateľstvo často násilné procesy v podobe vysídlenia Nemcov z Československa nepovažuje za nesprávne. Toto vnímanie historických faktov už samo o sebe spôsobuje

veľkú barieru pre bezproblémové spolunažívanie oboch národností na jednom území. Druhý uhol nášho pohľadu je ten, že z rozhovorov nečtínskych farníkov je cítiť, že sa pokračovaním svojich aktivít viac a viac segregujú od zvyšku českého obyvateľstva. To, že tam je viera nepopulárna je vec jedna, ale aj keď náhodou by mal niekto potenciálny záujem o svätú omšu (ako uvedený príklad starostu), tak radšej pôjde na svätú omšu do vedľajšej obce alebo nikam. Pôsobí tam kombinácia viacerých faktorov, ktoré možno čiastkovo nie sú takým problémom, ako keď vytvoria jeden celok. V neposlednom rade môžeme týchto farníkov označiť za vzdelaných a úspešných ľudí, čo môže reprezentovať ďalší komponent do pomyselnej problémovej skladačky. Posledným bodom nášho názoru je to, že nie všetko je v realite tak čierno-biele, ako to bolo miestami podané v zápale vášni našimi respondentami. Starosta napríklad prvým rokom začal prispievať na chod združenia nášho respondenta, párkrát v rozhovore zaznela dokonca jeho obhajoba, že sa o tu obec vážne stará, avšak vyznieva to takto negatívne, pretože jeho vzťah k nečtínskym farníkom a možno vzťah k cirkvi vo všeobecnosti nepovažuje za tak dôležitý, má zjavne iné priority a hlavne preto, že gro našej práce je preňho možno nie tak dôležitá religiozita. Obec v roku 2002 dokonca vyhrala cenu obce roku, najmä funkčným spolkovým životom – hasiči, včelári, futbalisti a taktiež vďaka rozsiahlym rekonštrukciám.

6.3 Religiozita a pohraničie

Do tejto chvíle sme informácie získané z rozhovoru s duchovným otcom farnosti pôsobiacej v tejto oblasti využívali najmä ako nadstavbu pre podporenie alebo doplnenie niektorých tvrdení, predsa len o špecifických historických udalostiach a o vzťahoch v obci majú viac čo povedať farníci, ktorí tam fungujú na dennodennej báze. V tejto kapitole sa však budeme venovať práve poznatkom od predstaviteľa cirkvi, čím sa na religiozitu pozrieme z trochu inej perspektívy. Pri príprave otázok k rozhovoru s kňazom sme brali na zreteľ fakt, že farnosť zastrešuje svojimi aktivitami celý Manětínsko-nečtínsky mikroregión a taktiež oblasť obce Plasy, kde je aj ich sídlo (o tejto informácii sme však vopred nevedeli). S ohľadom na ich široký záber historicky pohraničného územia sme sa preto

snažili aj o pokusy v podobe vytvorenia komparácií pohraničia a zvyšku Česka. Pred rozhovorom s duchovným otcom sme predpokladali, že najzaujímavejšie zistenia z rozhovoru budú reprezentovať číselné štatistiky cirkevných obradov, svadieb, pohrebov, krstov a omší oboch obcí, na príklade ktorých dokážeme jasne vymedziť jasné rozdiely a pomocou nich potvrdiť alebo vyvrátiť prítomnosť reliktnej hranice. Tento možno naivný predpoklad však v praxi nefungoval ani v jednom z rozhovorov, pozadie výskumných faktorov bolo potrebné skúmať hlbkovejšie. Rozhovor s duchovným otcom navyše prebiehal až ako posledný, takže sme boli v téme dostatočne zorientovaní a vedeli sme, čo nás zaujíma. To v praxi znamenalo, že bolo žiadané, aby sme po základných otázkach nášho výskumu improvizovali a naše otázky prispôbovali zaujímavým témam, ktoré sú možno nad rámec nášho výskumu, avšak na tejto mikroregionálnej úrovni danej oblasti ešte nikým neskúmané.

Na úvod si uvedieme to, že pri otázkach na frekvenciu jednotlivých v odstavci vyššie spomenutých cirkevných obradov sme sa nedopracovali k nejakým číselným štatistikám, pretože slovná analýza súčasného stavu mala pre nás oveľa vyššiu validitu. Ešte pred doslovnými vyjadreniami duchovného otca si uvedieme, že pravidelné cirkevné omše sa v oboch sídelných útvaroch konajú raz týždenne, to sme však už z predošlých rozhovorov vedeli, preto nasledovali otázky na porovnanie území so zameraním na početnosť pohrebov, svadieb a krstov.

„To je tu všade rovnaké, ale tým, že je Manětín turistická oblasť, tak sa vyskytujú prípady, kedy ľudia z okolia chcú svadbu/krst práve v Manětíne. Rozhodne to ale nie je rastúci záujem obyvateľov v oblasti o tieto obrady. Klesá aj záujem o pohreby. Dnes už ľudia majú sotva záujem o nejaké oficiálne rozlúčenie, nechcú mať vlastne nič spoločné s týmto pripomenutím okamžiku smrti a ďalej sa ním v akejkoľvek forme zaoberať.“ (rozhovor 3).

Z vyjadrenia je pravdepodobne každému jasné, prečo nemá zmysel kvantifikovať počty cirkevných udalostí – nedali by sa z nich kvôli minimálnym počtom vytvoriť relevantné závery. V pokračujúcom rozhovore sme duchovnému otcovi navrhli komparáciu vývoja religiozít referenčných územiach. V nasledujúcich fázach rozhovoru bolo

porovnávanie jednotlivých prístupov doplnované príkladom farnosti Plasy, ktorého alternatívny prístup sme už načrtli v kapitole 4.2.

„Každá časť farnosti má svoj charakter, niekde je to ešte tradičný vidiecky ako napríklad Manětín, kde tá obec drží stále pri sebe a niekde je to tak, že sa do obce schádzajú ľudia kategoricky, tak napríklad fungujú Plasy. Nemôžem ale hovoriť o jednej farnosti ako oddelenej, pretože to všetko patrí pod jednu správu, navyše to spravujeme z Plasov. Dá sa ale povedať, že takéto klasické vidiecke oblasti, kde je to kresťanstvo zakorenené aspoň v spoločenskom povedomí, tak tam to kresťanstvo upadá. Pokiaľ ide o miesta ako Plasy, kde sa snažíme ľudí zväzať, je tam v podstate ponuka – napríklad tam robíme detské omše pre rodiny – tak tam môžeme evidovať prírastok kresťanov, ale nie sú to ľudia z Plasov, ale ľudia z okolia, ktorí nenachádzajú to, čo potrebujú v klasických farných štruktúrach, tak idú k nám. Ale žeby sa niekto z daného lokálneho miesta rozhodol, že začne chodiť do kostola, tak to nie, to skôr naopak.“

Po tomto názore sa náš záujem úprimne ešte zvýšil, pretože je viditeľné, že si je duchovný otec vedomý aktuálnej nie práve najpriaznivejšej situácie v regióne a že sa cirkev snaží aplikovať aj alternatívny spôsob oslovenia ľudí. Po niekoľkých odpovediach bolo však zjavné, že duchovný otec pozerá na situáciu v širšej mierke ako náš mikroregionálny pohľad, preto sme náš rozhovor prispôbili a skúsili sa ho opýtať na porovnanie tohto historicky pohraničného regiónu s religiozitou zvyšku štátu. Dôvody tejto otázky boli okrem spomínanej príčiny iniciované aj z faktov, že duchovný otec pôsobil aj v iných českých regiónoch, nie tak špecifických a aj preto, že sme v tomto momente rozhovoru mali už rozsiahly súbor informácií o záujmovej oblasti. V nasledujúcej časti uvedieme detailný názor duchovného otca na našu kvázi otázku, ktorý považujeme za veľmi uvedomelý s triezvym pohľadom na svet a pre našu prácu značne obohacujúci.

„Tak jedna zásadná rozdielová charakteristika je, že človek, ktorý je v tomto území kresťan, tak vie, čo je s tým spojené, vie, čo od toho má očakávať. Viera je tu často spojená aj s nejakým vysmievaním. Tu je to kresťanstvo u veriacich ľudí dosť skúšané a v tom je zásadný rozdiel s napríklad Moravou. Osobne si myslím, že tu sme napred. Keby sme to mali porovnať na príklade nejakej časomiere, tak sme v tejto oblasti tak 10 rokov napred.“

Často sa o našej arcidiecéze hovorí, že sme takzvané laboratórium. Pretože v nadnesenom slova zmysle môžeme robiť čo chceme, ale nie je už moc čo skaziť. Tých ľudí je tu tak málo, že ich nepočítame v číslach ale po mene (smiech) a potom človek si môže dovoliť experimentovať, pretože dopad nie je tak dramatický.“ (rozhovor 3).

„V tejto oblasti je taktiež rozhodne viac konvertitov. Mali sme pred dvoma rokmi krst dvanástich dospelých ľudí. Oveľa menej krstov detí, rozhodne to tu už nefunguje ako v iných oblastiach. Nie sú to také typy krstov, kde má dotýčný dojem, že by mal to dieťa pokrstiť, pretože tak sa to robí a taký je zvyk bez hlbšej nadväznosti na vieru. A keď už sú nejaké krsty, tak je to často napríklad u nezosobášených párov alebo sme mali dokonca prípady, že ani jeden v páre nebol kresťan, ale dávali dieťa pokrstiť“. Je to tu dosť experimentálne. Človek si pri tomto uvedomí, čo je zásadné v tej viere – hľadať to jadro, že to nie je o tom, aby človek plnil nejaké normy, že pokiaľ nepasuje do nejakých škatuliek, tak má smolu – tu je to iné – tu človek dôjde k podstate, pretože inak by sa tí ľudia s vierou nemohli vôbec stretnúť, keby sme ich odmietali kvôli nesplneniu nejakého ideálu, normy. Preto si myslím, že v tomto území je väčšia autenticita v tom, ako sa cirkev stretáva s ľuďmi a stým aj nepriamo súvisia aj tie konverzie – na to, že to je vidiecka oblasť, tak tých obrátení v dospelosti je fakt veľa.“ (rozhovor 3).

Uvedené konštatovania doplníme aj poslednou detailnou odpoveďou na našu otázku - ako a či vôbec je možné u obyvateľstva opätovne prebudiť záujem o vieru.

„Určite dalo, ale nevidím to prostredníctvom klasického prístupu pravidelných svätých omší, ktorý tu je už roky. Tým chcem povedať, že to je často náročné pre kresťana, uvedomiť si zmysel sv. omši a nie to ešte pre človeka, ktorý s náboženstvom nemá nič spoločné. Takže tam by človek, podľa môjho názoru, mal začať úplne niekde inde ako pri týchto obradoch. Myslím si, že nejaká šanca je, keď nás ľudia budú považovať za normálnych ľudí, s ktorými sa dá bez problémov porozprávať a ktorí sa od nich ani na vonok príliš nelíšia. Hrozne veľa robí kňaz ako osoba, pretože som sa veľakrát stretol, že tu boli ľudia hrozne prekvapení tým ako pôsobíme, že nie sme nejakí mimozemšťania (smiech) - takže ten prvý kontakt a potom ak má kňaz záujem o rozhovor aj mimo náboženskej tématiky, čisto z ľudského hľadiska, tak tam to všetko začína, všetko začína cez vzťahy.

Akýkoľvek potenciálny rast záujmu o náboženstvo u obyvateľstva prebehne jednoznačne cez vzťahy, nesmie sa to odohrávať na prvom mieste cez náboženstvo (prvý kontakt). Problém je v tom, že na jednu stranu toto všetci chápu (kňazi, ktorí tu pôsobia), avšak na druhú stranu máme zabehnuté štruktúry, ktoré je potrebné udržiavať z nejakej spravodlivosti voči tým, o ktorých sme povinní sa postarať – po sviatostnej stránke, my musíme aj konzervovať. Preto skúsime rozbiehať aj iné aktivity, napr. kurzy viery, rôzne stretávacie akcie pri ktorých nejde primárne o náboženskú náplň. Organizovali sme napríklad výsadbu stromov.“ (rozhovor 3).

Z nášho výskumného hľadiska súhlasíme s uvedenými charakteristikami a zvolenými alternatívnymi postupmi. Z tohto, ale aj z predošlých rozhovor je evidentné, že respondenti poukazujú na neexistenciu predávania viery z rodičov na deti. Osobne si myslím, že tento proces nedostatočného predávania viery má ale základy v predošlej generácii, ktorá je zapríčinená aj prítomnosťou totalitného režimu. Súčasní rodičia preto možno ešte majú zakorenené náboženské zmýšľania, avšak nie v takej miere, aby o tom dokázali presvedčiť aj svoje deti. Veľkou výzvou bude pre cirkev oslovovať ľudí, ktorí sú síce veriaci, majú nejakú predstavu o Bohu, ale nepatria pod cirkevnú inštitúciu. Týchto ľudí bude potrebné nechať zakúsiť potrebu byť súčasťou štruktúry, aby mohli svoju vieru prežívať naplno. Rola aktéra však bude veľmi dôležitá, pokiaľ duchovný otec nebude mať predpoklady na to, aby prostredníctvom vzťahov dokázal svojou sociálnou interakciou osloviť ľudí, tak môžu byť štruktúry nastavené hocijako, efektívne to fungovať pravdepodobne nebude. Na záver vidíme budúci vývoj v čoraz viac početných farnostiach, ktoré budú fungovať na spádových princípoch.

6.4 Sakrálna krajina

Na základe výskumu sakrálny krajiny sa v tejto kapitole pokúsime zistiť, či sa prítomnosť reliktny hranice prejavila aj v prítomnosti, zachovalosti sakrálnych objektov a v iniciatívach, ktoré vedú k údržbe a opravám týchto symbolov sakrálny krajiny územia. Náš výskum v podobe rozhovorov bol v tejto kapitole podložený potrebným terénnym

šetrením, bez ktorého by sme si zistené dáta nevedeli predstaviť v reálnej krajine. Je však potrebné uviesť, že tento vzťah platí hlavne z opačnej strany, pretože pohľad na objekt v spojitosti s dostupnými historickými informáciami je síce dobrý základ, ale pri našej hĺbkovej mikroregionálnej analýze modelového územia je pre výskum obohacujúce, keď za súčasným stavom vidíme aj jednotlivé príbehy, ktoré k nemu viedli. Preto sa v tejto kapitole namiesto prepisu dohľadateľných historických špecifikácií jednotlivých objektov zameriame na ponúknutie spomenutých príbehov od našich respondentov.

Počas nášho terénneho výskumu sme navštívili dá sa povedať všetky významné sakrálné aj svetské objekty oboch území a z prvotných pocitov musíme konštatovať, že mesto Manětín na nás pôsobilo udržovanejším dojmom. Tento náš dojem môžeme predstaviť na príklade zámkov, aj keď nesymbolizujú sakrálnu krajinu, tak sa dá tento príklad zovšeobecniť aj na sakrálné objekty. V oboch územiach je situovaný zámok a oba zámky s ich areálom je možné navštíviť. Keď však tieto zámky a ich vonkajší vzhľad porovnáme, vidíme na jednej strane krásny a udržiavaný zámok v Manětíne s rovnako pekným areálom, na strane druhej síce krásnu budovu zámku v Nečtinách, avšak negatívne pôsobiacu, zjavne nie úplne pravidelne udržiavanú. V súvislosti s načrtnutou rozdielnou starostlivosťou o sakrálné pamiatky v oboch územiach si uvedieme úsmevne podaný, avšak predpokladáme, že z reality vychádzajúci názor nečtínskeho farníka:

„Čo sa týka porovnania s Manětínom, tak to môžeme ukázať na jednoduchom príklade, kedy my riešime existenčné problémy tak oni riešili „vážny“ problém, a to aký typ stromov vysadia pred kostolom“

Späť však k téme. Ako prvé návštevníka týchto území oslovia početné barokové sochy, ktoré lemujú cestu územiami. Tento pohľad z našej skúsenosti nepokladáme za bežný, preto nás zaujímala príčina umiestnenia toľkých rozličných sôch na územiach oboch oblastí. Na túto otázku sme dostali od manětínského farníka odpoveď v podobe príbehu, ktorý sa k tomu viaže:

„Pôvod sôch je zo zámku. Pozostatky od grófky, ktorá tu žila. Manětín vyhorel približne v roku 1712, takže sa celý modernizoval, opravoval... (rozhovor 1).

„Táto grófska rodina bola vlastne donátorom opráv, vďaka nim bol kostol za päť rokov znova vysvätený. Všetky kostoly v okolitých obciach majú ten grófsky erb. Grófska rodina podporovala aj rôznych umelcov, nosila si ich sem do tohto územia aj z Prahy. Išlo o napríklad takých, ktorí boli v problémoch – Petr Brandl umelec z Prahy, mal problémy s alkoholom, ženami a hraním. Grófká (vdova Marie Gabriela Lažaňská) ho sem vzala, dala mu zákazku, on spravil asi 7 obrazov (známe Brandlove obrazy) a vytiahla ho z problémov... tie sochy sprevádza podobný priebeh – vychovala si miestneho sochára a on tie sochy vytvoril (po roku 1700), po celom okolí.“ (rozhovor 1).

V spojitosti s Brandlovými obrazmi sa viaže ešte jedna zaujímavá, pre obyvateľov Manětína známa historka:

„V kostole sv. Jana Křtitele sú naďalej Brandlove obrazy, ktoré tam zostali a je tam aj Manětínsky paládium – obrázok Panny Márie Loretánskej, ktorý si priniesol páter s grófkou na ceste z Loretu. K obrazu sa viažu rôzne povery, kedy napríklad fara pri požiari nevyhorela ako jedna z mála stavieb v obci. Tento moment sa začal pripisovať tomuto obrazu, ktorý počas požiaru nešiel zložiť, aby ho bolo možné ukryť. Taktiež deti Márie Gabriely, keď mali čierny kašeľ a už to s nimi vyzeralo veľmi zle, tak sa vybrali na faru pomodliť sa k Paládiu a všetky sa následne uzdravili. Aj v čase pred vysídlením, kedy hrozilo, že Manětín spadne pod protektorát, sa manětínski obyvatelia modlili k obrazu, aby Manětín pripadol do vnútrozemia, čo sa aj v tomto prípade splnilo.“ (rozhovor 1).

V priebehu nášho terénneho výskumu sa neďaleko nečtínskeho zámku nachádza pohrebna kaplnka sv. Terezie z rodu Mendsdorf-Pouilly, ktorú sme už v našej práci spomínali v spojitosti s vývojom obyvateľstva v Nečtinách. Táto kaplnka bola vo veľmi dobrom stave ako zvonku, tak aj znútra, ale pred pár rokmi tomu tak ešte nebolo, kaplnka bola poznačená historickými udalosťami a jej aktuálnu podobu ma na svedomí spolok Ajeto, ktorý ju v spoluprácu s obcou opravil. Historické udalosti nám nečtínski farníci opísali takto:

„Kaplnku sv. Terezie vlastnil francúzsko-rakúsky rod, ktorý pred príchodom Hitlera, aby o to neprišiel, tak to prepísal na nejakých nemeckých príbuzných a z toho dôvodu bola kaplnka skonfiškovaná Benešovými dekrétmi po roku 1945, pretože to bol

oficiálne nemecký majetok. Príbuzní dostali hrobku späť, pretože hrobky sa vracali a člen tohto rodu žijúci v Rakúsku to následne aj s pozostatkami chcel všetko predať, bez žiadnej morálky. Následne bola poznačená udalosťou (60-70roky), keď sa muži z poľnohospodárskeho učilišťa opili a vliezli cez okná do kaplnky a prevrátili ju hore nohami. Vznikla hrozná hanba, riaditeľ učilišťa musel vycestovať do Rakúska vysvetľovať, dokonca prišli aj oni sem (členovia rodu, vlastníci), lebky všade rozhádzané a podobne a následne sa to trochu, aspoň na oko opravilo. Dnes to už má obec a je v kaplnke najlepšia akustika akú poznám, tam robíme májové pobožnosti. Je tam taktiež vzácny kríž jedného pražského sochára.“ (rozhovor 2).

Celkovo bola podľa slov nechtínskych farníkov po roku 1945 v Nechtíne horšia situácia ako v Manětíne. Väčšina objektov začala chátrať, niečo sa medzičasom zrútilo, niečo sa opravilo. Nechtínsky kostol sv. Jakuba Většího zachraňoval najmä spomínaný farár. Niektoré objekty boli skonfiškované a napríklad kostol sv. Anny (druhý kostol v Nechtínach) bol podľa slov farníkov počas režimu poľnohospodárskym múzeom. Medzi pamiatky, ktoré sa nezachovali, patrí napríklad židovská synagóga, ktorá síce prežila nacistov, ale zničili ju komunisti nepriamo skladovaním nejakých surovín v roku 1983. Na tento proces transformácie sakrálnych budov na objekty s odlišnou funkciou pod taktovkou totalitného režimu sme upozorňovali v kapitole 1.4.2. z článku od Klingorovej (2019).

Vo chvíli, kedy sme ukončili rozhovory o histórii sakrálnych objektov a spomienok s nimi spojených, sme sa chceli dozvedieť niečo o správe cintorína, pretože do tohto momentu v žiadnom z rozhovorov spomenuté neboli a v oboch územiach sa samozrejme nachádza. Dozvedeli sme sa, že nechtínsky farník a predseda spolku bude partnerom pre projekt „Nemecký hřbitov“ pre Česko-nemecký fond budúcnosti, v rámci ktorého sa pravdepodobne týmto nemeckým cintorínom poskytuje údržba. Nás však zaujímal aj obecný cintorín, na ktorý sme dostali stručnú odpoveď so známami rozčúlenia nad jeho stavom:

„cintorín pod obcou absolútne nefunguje, nestará sa oňho, ľudia tam chodia so psami a nikoho to nezaujíma. Ja som tam aj vyvesil ceduľu so zákazom, avšak moja iniciatíva nestačí.“ (rozhovor 2).

Na otázku prevádzky sme sa spýtali aj manětínskych farníkov, od ktorých sme dostali túto odpoveď:

„Má to na starosti mesto, aj správu aj evidenciu, aj údržbu – je to dokonca zo zákona. Aj keď časť pozemku cintorína patrí pod vlastníctvo farnosti, tak aj v tom prípade to má na starosti mesto. Je nevýhodou, že cintorín nespadá do areálu kostola, pretože v našom prípade sa o celý areál kostola musíme starať my, farníci.“ (rozhovor 1).

Pri týchto odpovediach len doplníme, že po dodatočnom zisťovaní, ako to vlastne so správou cintorínou v skutočnosti je, uvádzame presné znenie zákona: „Provozování veřejného pohřebiště je službou ve veřejném zájmu zajišťovanou obcí v samostatné působnosti nebo registrovanou církví nebo náboženskou společností. Nemůže-li obec zajistit provozování veřejného pohřebiště v územním obvodu své působnosti, je povinná zajistit provozování veřejného pohřebiště v jiné obci v okolí na základě dohody s provozovatelem pohřebiště. Zákon č. 256/2001 Sb.“ (zakonyprolidi.cz, 2020). Týmto len chceme uviesť na pravú mieru tvrdenie farníka o tom, že obec musí túto funkciu vykonávať, pretože nemusí.

Pomaly sme sa so svojimi otázkami blížili ku koncu a preto nás asi ako posledné zaujímalo, kto a pod akými úmyslami prispieva na rekonštrukcie sakrálnych objektov v územiach a v tomto prípade sme sa na to opýtali aj duchovného otca. Nečtínski farníci spomínajú, že keď sa opravoval nečtínsky kostol sv. Jakuba Většího, tak to tam financoval kraj, cirkev z predaja farskej lúky a už spomínaný fond budúcnosti, ktorý je tvorený nemeckými rodákmi a nakoniec obec. Nečtínsky farník bol v tomto procese koordinátor projektu, prekladal ho do nemčiny a vytváral organizačný most medzi rodákmi a obcou. Následne sme sa spýtali aké motívy prevažovali u organizátorov projektu k uskutočneniu opráv. Odpoveď znela:

„Často sme evidovali názor, ktorý hovoril o tom, že kostol by sa mal postaviť preto, lebo je to dominanta obce.“ (rozhovor 2).

Podľa tohto názoru sme už viac nepotrebovali, odpoveď sme si utvorili sami a to, že je to najmä z kultúrnych dôvodov - dominanta vytvára image obce a je potrebné, aby bola

reprezentatívna, aspoň navonok. Teraz si však uvedieme príklady opráv v Manětíne a ich motívy. Farníci uvádzajú taktiež spolok Ajeto a ich pôsobenie v oblasti, pravdepodobne majú za sebou viac úspešných projektov, taktiež spomínajú bežných ľudí, ktorým často mesto poskytne materiál a sami si opravia napríklad kríž alebo kapličku. Pamätník nám aj predstavil svoj zážitok k tejto téme:

„Ja som sám pred dvadsiatimi rokmi na kopci nad vsou vztýčil kríž, ktorý už bol zničený, ale pamätal som si ho z detstva, že ho tam vztýčoval môj dedko.“ (rozhovor 1).

Pýtame sa teda, aké sú motívy ľudí? Má nekatolícka časť obyvateľstva záujem o sakrálné objekty?

„Ľudia proste chcú, aby to v tej obci nejak vyzeralo, takže určite prevažujú tie kultúrne.“ (rozhovor 1).

„...ale áno, majú. Záujem majú, vždycky túto skupinu ľudí pohoršilo, keď sa z Manětína niečo odviezlo. Pred rokom sme boli v kostole. sv. Barbory a ľudia boli rozhorčení, keď zistili, že sa odtiaľ nejaké obrazy odviezli. Taktiež sa presúval do Teplej depozitár, lebo to tam nemohlo zostať, tak zase ľudia zostali pohoršení, že to malo zostať v Manětíne a chceli počuť dôvody... Pritom ich to absolútne predtým nezaujímalo, len že to tam musí byť.“ (rozhovor 1).

Aj takéto, možno miestami trochu groteskné situácie sa spájajú so životmi farníkov, ktorí to v tomto regióne určite nemajú ľahké. Ako posledné uvedieme úryvky z rozhovoru s duchovným otcom, ktorého sme sa pýtali, aký majú vplyv na opravu sakrálnych objektov a kto do toho vkladá investície.

„Prvé čo mi napadá, je IROP – ale ten beží v Plasoch – je to projekt Európskej únie, v ktorom má naša farnosť spolupodiel. Keď však ide o opravy, tak tam musí byť spolupodiel farnosti, takže organizujeme rôzne zbierky alebo žiadame ľudí, aby prispeli. To sa práve aktuálne deje konkrétne pre manětínsku farnosť v Lukový, jak sa tam opravuje kostol, tak sa pre to organizuje séria koncertov a „Procházky uměním“ je názov festivalu. Výťažok ide na spolupodiel farnosti. Keď sa potrebuje urobiť nejaká menšia

oprava/úprava, tak sa robia tiež zbierky, pretože farnosť je sama o sebe hrozne chudobná.“ (rozhovor 3).

Spomínaný kostol v Lukový, patriaci pod farnosť Manětín, sa stal senzáciou vďaka študentovi z Plzeňskej univerzity. Nainštaloval 32 sôch do interiéru kostola, ktoré buď sedia alebo stoja, sú zahalené bielymi plachtami, takže symbolizujú bývalých nemeckých obyvateľov obce Lukové, ktorí boli v povojnovom období vystáňovaní z územia. Svojou prácou takzvané zabil dve muchy jednou ranou – poukázal na pochybné historické udalosti po roku 1948 a zároveň zviditeľnil obec doma aj v zahraničí a zabezpečil jej tak množstvo turistov.

V druhej časti úryvku sme sa ako posledné pýtali na motív opráv náboženských objektov konkrétne v Manětíne. Môžeme vopred povedať, že sa naplnili uvedené teoretické východiská z kapitoly 1.4.2, v ktorých Havlíček a Hupková (2011) hovoria o tom, že pri potenciálnych opravách napríklad kostolov ide hlavne o udržanie pozitívnej image obce, čo však z nášho hľadiska nemôžeme označiť za niečo nesprávne. Podobný názor uviedol aj duchovný otec:

„Starosta má toho v rukách možno až priveľa, organizuje úpravy fasád, aktuálne sa venuje oprave rozpadnutého kostola sv. Barbory, pretože primárny kostol sv. Jana Kriteľa sa už leskne, ale je to hlavne preto aby Manětín dobre vyzeral. Keď sa starosta zaslúži o novú základnú umeleckú školu, novú hasičárnu, tak chce, aby aj kostol bol pekný. Je hrozne známy medzi starostami tým, že intenzívne tlačí ten Manětín, ale už má aj dosť odporcov, povedzme, že napríklad kvôli svojim aktivitám pre cirkev.“ (rozhovor 3).

Za náš výskum však musíme poznamenať, že nepovažujeme za negatívne, keď prevláda kultúrny motív nad motívom náboženským. Zvlášť nie, ak je o dané objekty pravidelne postarané. To, že je konkrétny cirkevný objekt zároveň aj dominantou obce, ktorá vytvára jej image, je proste fakt, ktorý sa nezmení, pozitívny image je v každom prípade dôležitý ukazovateľ kvality života. Dodáme len, že ak prevláda kultúrny motív, tak to neznamená, že náboženský motív tam nie je, zvlášť ak sa bavíme o prípade Manětína, ktorého starosta je bývalý kňaz. V neposlednom rade môže mať pozitívne dopady kultúrny motív opráv sakrálnych stavieb v prípade porovnaní s územiaми, kde sa opravám nevenuje

nikto. Negatívne to však môže byť v prípade, ak sa opravujú len objekty, ktoré sú takzvané „na očiach“ a významné sakrálne objekty, ktoré sa však nachádzajú na periférii obce, idú stranou a chátrajú.

7 Zhrnutie

Empirická časť práce aplikovala metódu pološtrukturovaných rozhovorov, terénneho výskumu s doplnením v podobe sekundárnych štatistických dát. Výskum prebehol na mikroregionálnej úrovni v meste Manětín a obci Nečtiny. Pološtrukturovaný rozhovor bol uskutočnený so šiestimi respondentmi z troch odlišných prostredí.

V prvej kapitole empirickej časti práce, týkajúcej sa vývoja obyvateľstva v modelovom území, bolo možné sledovať odlišné prístupy k odpovediam na otázky spojené s históriou územia. Manětínski farníci, až na jeden okamih, kedy respondent rozcitlivel pri spomienkach z rodinných udalostí spojených s vysídľovaním Nemcov z územia, nevykazovali známky, že sa ich životov tieto historické procesy nejako zvlášť dotýkajú. Na druhú stranu nečtínski farníci predstavili celú históriu týkajúcu sa vysídľovacích a osídľovacích procesov v území s príkladmi na vlastných rodinách. Dôraz bol z ich strany predovšetkým kladený na osídľovacie procesy, ktorými sa od základov zmenila demografická, sociálna a aj religiózna štruktúra obce a nemeckého pohraničia. Vysídľovacie a dosídľovacie procesy na území Nečtín majú minimálne čiastkový podiel na príčiny výskytu následne uvedených rozdielov evidovaných v súčasnej krajine. Už v začiatkoch rozhovorov bolo jasné, že výskum týchto území nebude zbytočný, a že zistených rozdielov môžeme očakávať viac, na ktorých základe bude možné zhodnotiť existenciu reliktnéj hranice aj v súčasnej podobe regiónu. Získané poznatky z rozhovorov boli na konci kapitoly podporené štatistikami národnostnej štruktúry, ktoré by však v samostatnom postavení nemali vysokú výpovednú hodnotu.

V nasledujúcej časti práce vstupuje do výskumu jeden z dvoch hlavných výskumných objektov diplomovej práce a tou je religiozita. Pri charakterizovaní vývoja religiozít oboch území bolo zistené, že so stavom duchovného života v územiach sa viažu prevažne negatívne trendy. Kým v Manětíne katolíkov ubúda (približne 40), sú nimi v drvivej väčšine starí ľudia, v rodinách navyše nemajú katolícky založených nasledovníkov, ktorí by vieru v meste udržiavali. Na druhej strane Nečtiny, kde už niekoľko rokov stagnuje počet katolíkov a osciluje na rovnako nízkom počte (7-8),

zloženého najmä z rodiny nečtínskych farníkov, teda respondentov výskumu. Dôležité však boli zistenia ohľadom pôvodu tejto silnej viery nemeckého obyvateľstva, ktorá sa viaže k historickým udalostiam v tomto území, kedy bola viera často to jediné, čo im v živote ostávalo. Podstatná je však aj myšlienka dôležitosti roli aktéra v osobe kňaza schopného podchytiť mládež, ktorá bola v práci následne často pripomínaná.

V tretej kapitole je výskum zameraný na religiozitu v pozícii vzťahu s obcou a jej obyvateľstvom. Všetci respondenti boli konfrontovaní s názorom istého nečtinského obyvateľa, ktorý sa nachádza na oficiálnych stránkach obce. Ide o názor, ktorý v nevýraznom duchovnom živote v obci vidí príčinu v podobe absencie fyzickej prítomnosti kňaza s trvalým pobytom v Nečtinách. Z odpovedí respondentov je viditeľný spoločný rys, ktorý hovorí o nereálnosti tejto žiadosti. Kňaz sa odvoláva na nedostatok duchovných otcov, manětínski farníci túto skúsenosť už zažili, avšak bez výraznejších zmien a nečtínski v tom vidia len sebaospravedlňovanie autora, prečo nepraktizuje vieru. V druhej fáze rozhovorov na tému religiozita a obec bola pozornosť kladená na spoluprácu a vzťahy farnosti/cirkvi so starostom/obyvateľstvom. V Manětíne má cirkev plnú podporu od starostu, pretože je bývalým kňazom. V Nečtinách spolupráca cirkvi a starostu nijak zvlášť neexistuje. To je ďalší, diametrálne odlišný stav. V závere tejto kapitoly sú nečtínskymi farníkmi priblížené vzťahy medzi nimi a určitou skupinou obyvateľov, u ktorých kombinácia kresťan a zároveň Nemec, ústi do nenávistných a neprípustných spôsobov správania.

K tretej kapitole taktiež patrí podkapitola venujúca sa aktivitám v oboch obciach. V oboch územiach je snaha o vytváranie určitých aktivít s tým hlavným rozdielom, že aktivity v Manětíne sú podporované cirkvou ako aj mestom, na druhú stranu si musia farníci v Nečtinách organizovať všetko na vlastnú päsť.

Štvrtá kapitola je poslednou kapitolou týkajúcou sa výskumom religiozity. Táto časť je postavená na výpovediach duchovného otca, pri ktorých boli využité možnosti, ktoré ponúka pološtrukturovaný rozhovor. Inými slovami sa po analýze stavu sledovaných území plynule prešlo k hodnoteniu religiozity na úrovni pohraničného regiónu so zapojením neďalekej farnosti v obci Plasy. Po otázkach na absolútne počty cirkevných obradov mimo bohoslužby bolo zistené, že tieto obrady sa dejú v oboch územiach v úplne

minimálnych frekvenciách. Riešený pohraničný región bol duchovným otcom definovaný ako laboratórium, pretože podľa jeho slov je religiozita tohto územia o približne desať rokov napred ako inde v Česku. Taktiež predstavil alternatívne riešenie v podobe spádových farností a vyjadril predikcie o možnom postupnom zaníkaní tradičných farností s rozvojom práve spádových. Rozdiel medzi religiozitou pohraničného regiónu a spádovej oblasti spočíva taktiež v autenticite, jak sa cirkev stretáva s ľuďmi. Ľudia, ktorí sú v tomto území aktívnymi kresťanmi, tak vedia do čoho idú, čo od cirkvi môžu očakávať. Kresťanstvo je tam dosť skúšané, často spájané s vysmievaním. V porovnaní s Moravou taktiež dosť experimentálne – vysoký počet konvertitov, spádové farnosti, krsty dieťaťa, ktorého rodičia nie sú kresťanmi a podobne. Záver kapitoly bol venovaný otázke ako prebudiť záujem o vieru v referenčnej oblasti. Kňaz kládol dôraz na dôležitosť role aktéra, ktorý dokáže sociálne interagovať s obyvateľstvom aj pomimo nábožensky ladených rozhovor, dokázať im, že je ako oni, budovať to hlavne cez vzťahy.

Posledná kapitola empirickej časti práce je venovaná druhému výskumnému objektu a tou je sakrálna krajina. V úvode sú predstavené postrehy v sakrálnych krajinách oboch území, ktoré bolo možné spozorovať voľným okom počas terénneho výskumu. To, či existujú rozdiely medzi udržiavaním sakrálnych pamiatok, bolo stručne opísané vo výroku nečtínskeho farníka – my riešime existenčné problémy, oni riešia vážny problém, aký druh stromu vysadiť pred kostolom. Je to určite nadnesené vyjadrenie, avšak terénny výskum mu často dáva za pravdu. V kapitole sú následne predstavené príbehy, ktoré sa viažu s jednotlivými objektmi. Záver kapitoly bol zameraný hlavne na motívy rekonštrukcií sakrálnych objektov, z čoho vzišiel od všetkých respondentov jednohlasný názor o prevahe kultúrnych motívov a snahe o udržiavanie pozitívnej image obce. Ako však bolo uvedené v závere kapitoly, nemusí to automaticky znamenať negatívny fakt, naopak, je možné, že to je často faktom pozitívnym, je to však potrebné rozlišovať bližšou analýzou.

8 Záver

Na základe dosiahnutých výsledkov z empirického výskumu našej práce sa nám podarilo poskytnúť čitateľovi unikátny mikroregionálny pohľad na územie. Unikátny nielen preto, že sme dokázali vďaka reprezentatívnejmu výberu respondentov získať pre výskumníka jedinečné a podľa nášho názoru kvalitné poznatky, ale aj preto, že takáto forma výskumu pohraničia je v literatúre ojedinelá. Okrem predstavených výsledkov týkajúcich sa súčasného stavu objektov nášho výskumu, bola naša práca obohatená o priblíženie prítomných vzťahov medzi rôznymi spoločnosťami, na základe ktorého si čitateľ dokáže vytvoriť jasnejší obraz o realite.

Výsledky tejto práce je ale potrebné zhodnotiť podľa vopred určených výskumných otázok. V našom prípade jednej výskumnej otázky a troch podotázok. Začneme však práve podotázkami, po ktorých zodpovedaní plynule premostíme do zhodnotenia hlavnej výskumnej otázky.

1. Existujú rozdiely v stave religiozity medzi sledovanými územiami?

Môžeme s určitosťou povedať, že áno. Religiozita v meste Manětín funguje dlhoročne na rovnakom koncepte. Drží sa tam úzka skupina prevažne starých veriacich, pre ktorých sú organizované nedeľné bohoslužby. Mesto so záujmom o pretrvanie duchovného života v obci, naoko si udržuje cirkevný charakter zapájaním náboženstva do spoločenských udalostí, ale počet aktívnych kresťanov pomaly vymiera bez svojej náhrady. Naopak v Nečtinách tvorí religiozitu jedna pôvodná nemecká rodina. Možno to vyznie nadnesene, ale nie je. Všetky cirkevné aktivity a chod farnosti uskutočňujú nečtínski farníci individuálne bez spolupráce s mestom. Ďalší rozdiel má pôvod v zmene štruktúry obyvateľstva po dosídľovacích procesoch – v Nečtinách dosídlené necirkevné, režimu lojálne obyvateľstvo, v Manětíne udržaná kontinuita obyvateľstva. Tretí rozdiel je hĺbka viery. Nemci s hĺbkovou vierou, ovplyvnenou historickými udalosťami, prenášanou na ďalšie generácie. V Manětíne doznievanie kedysi tradičnej viery – je očakávané a zaužívané, že obyvateľ je človekom veriacim. Taktiež evidujeme rozdiel medzi vývojom viery v územiach, tak ako má Manětín český pôvod vývoja religiozity, tak je to v Nečtinách

zásluhou nemeckého obyvateľstva. Duchovný život sa tam vždy viazal k Nemcom – postavením kostola nemeckým obyvateľstvom, po väčšinou nemecké návštevy bohoslužieb a je tomu tak doteraz.

2. Existujú rozdiely v podobe sakrálnej krajiny sledovaných území?

Odpoveď je znova áno, existujú. Rozdiely nadväzujú na spomínanú spoluprácu kompetentných inštitúcií, kde deficit spolupráce v Nečtinách vytvára rozdiel medzi plnou podporou mesta cirkvi v Manětíne. Kostol v Manětíne je čerstvo zrekonštruovaný, ďalší sa rekonštruuje, o cintorín je postarané a celkový obraz barokovej sakrálnej krajiny vytvára pozitívne dojmy. V Nečtinách sú pri téme kostola riešené existenčné problémy, prevádzka cintorínu nevykazuje ideálny stav, rovnako početné, drobné sakrálne objekty nevytvárajú takú estetickú hodnotu, ako je tomu v Manětíne. Taktiež je rozdiel v pôsobení histórie na sakrálne objekty území, na rozdiel od Manětína je možné v Nečtinách evidovať viacero objektov, ktoré boli zničené alebo schátrali v období po vysídlení nemeckého obyvateľstva z územia.

3. Vyznačuje sa religiozita skúmaného pohraničného regiónu odlišnými charakteristikami ako religiozita na národnej úrovni?

Aj do tretice je našou odpoveďou jednoznačné áno. O duchovný život v pohraničnom regióne každoročne klesá záujem. Región je charakteristický jednou z najnižších hodnôt podielu veriaceho obyvateľstva v Česku. Dôvody sú samozrejme rôzne, avšak hlavné rozdiely medzi pohraničným regiónom modelového územia a Českom je vo fungovaní cirkvi. Uplatňujú sa v ňom experimentálne metódy v podobe vytvárania spádových centier pre veriacich, pokusy o bližší kontakt s obyvateľstvom cez organizáciu necirkevných udalostí, umožňovanie kontaktu s cirkvou aj ľuďom, ktorí by na to v inej oblasti nárok nemali – krst potomka dvoma nekresťanmi. Posledným rozdielom je vnímanie cirkvi a autenticita, ľudia, ktorí vieru praktizujú vedia, čo je za tým, nie je to pre nich len občasná návšteva nedeľnej bohoslužby. S vierou je v pohraničnom regióne taktiež často spájané vysmievanie a urážky, čo nepredpokladáme, že je bežným stavom v iných oblastiach.

Prinášajú teda výsledky terénneho výskumu týkajúce sa mikroregionálneho pohľadu na religiozitu a náboženský život dôkaz o existencii reliktnej hranice v modelovom území? Ako už je asi z odpovedí jasné, tak áno, priniesli nám nielen výsledky, vďaka ktorým máme možnosť potvrdiť existenciu reliktnej hranice v území, ale taktiež sme potvrdili existenciu ďalšej, avšak negatívnej, skutočnosti. Z rozhovorov bolo zistené, že na území Nečtín sa vyskytujú pomery a aktivity v spojitosti s národnostnou neznášanlivosťou. Tento problém stavíme so zmenou štruktúry obyvateľstva po dosídľovacích procesoch medzi hlavné príčiny vzniknutých rozdielov medzi územiami. Je potrebné poukazovať na dôležitosť česko-nemeckých vzťahov a vracť sa k historickými udalostiam, aby boli verejnosťou odsudzované nielen procesy voči Čechom po Mníchovskej dohode, ale aj procesy voči Nemcom v podobe násilného vysídľovania. Ak sa tejto problematike nedáva priestor, tak sa vynárajú podobné šovinistické názory, ktoré môže ľahko nenáročný čitateľ alebo poslucháč začať považovať za pravdivé, čo len ďalej rozosieva nenávisť a eskaluje problém. Medzi dve spomenuté hlavné príčiny vzniku rozdielov zaradíme aj potrebu spolupráce. Spoluprácu starostu, resp. obce ako obyvateľstva s jednotlivými náboženskými nositeľmi považujeme za kľúčový proces, vďaka ktorému môžu následne zanikať rôzne diferenciácie v religiozite medzi jednotlivými sídelnými jednotkami. Nemusí sa často jednať ani o spoluprácu, niekedy je postačujúca tolerancia, ktorej absencia je neraz dôsledkom obavy z neznáameho alebo odsudzovaného.

Na záver musíme skonštatovať, že predpoklad diplomovej práce nebol potvrdený. Bolo zaujímavé sledovať, ako dokáže na tak malom priestore vytvoriť skupinka ľudí inej národnosti tak významné rozdiely v celkovom charaktere života.

Zoznam literatúry

ADAMI, V. (1928): National Frontiers in Relation to International Law. Oxford University Press, London.

ANDERSON, M., BORT, E. (1998): The frontiers of Europe. Publishing PLC, Bloomsbury, London.

BEZÁK, A. (1995): O dvoch koncepciách hraníc v priestorovej analýze. In: Trizna, M. Vybrané problémy súčasnej geografie a príbuzných disciplín. Univerzita Komenského, Bratislava, 225-232

BIALASIEWICZ, L. (2009): The new political geographies of the European Neighbourhood. BMC Medical Ethics - BMC MED ETHICS. 28.

BIGO, D. (2005). Frontier controls in the European Union: Who is in Control? In D. Bigo, & E. Guild (eds.), Controlling Frontiers. Free Movement into and within Europe, Ashgate,

BOGGS, S. W. (1940) International boundaries: a study of boundary functions and problems. Columbia University Press, New York.

BOHÁČ, Z. (1999): Atlas církevních dějin českých zemí 1918-1999. Praha.

BRUNS, B. (2017). Homogenous and Extra-territorial Border Regime? Migrations and Control Efforts Across the Eastern EU External Border. Journal of Borderlands Studies, 34.

BUND DER DEUTSCHEN IN BÖHMEN (2020): O nás, <http://www.deutschboehmen.com/ueber-uns>, (10.7. 2020)

CUSTRED, G. (2011): The linguistic Consequences of Boundaries, Borderlands, and Frontiers. Journal of Borderland Studies, 26, 3, p. 265-278.

- ČESKÝ ROZHLA (2020): Akce K - před 70 lety byly přepadeny kláštery po celém Československu, <https://cesky.radio.cz/akce-k-pred-70-lety-byly-prepadeny-klastery-po-celem-ceskoslovensku-8103274> (13.7. 2020).
- ČSÚ (2006): Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005. I. a II. díl. Praha, 2006.
- ČSÚ (2012): Demografická příručka 2012., ČSÚ, <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2012-xwafiyp4ne> (1.7. 2020)
- DE BLIJ, H. J., MULLER, P. O. (1992): Geography: Regions and Concepts. John Wiley & Sons, New York, 638 s.
- DEMEK, J. (1984): Teoretická geografie. Státní pedagogické nakladatelství, Praha.
- DISMAN, M. (1998): Jak se vyrábí sociologická znalost. Karolinum, Praha.
- DUCHOVNÝ OTEC (2020): Rozhovor na tému religiozity a sakrální krajiny. Manětín. (8.7. 2020)
- DULEBA, A., a kol. (2017): Hranice a cezhraničná spolupráca. Úvod do výskumu hraníc (Borders and Cross-Border Cooperation. Introduction to Border Studies). ADIN s.r.o, Prešov.
- GORZELAK, G. (2006): Normalizing Polish-German Relations: Cross-Border Cooperation in Regional Development. In SCOTT J.W. (ed.): EU Enlargement, Region Building and Shifting Borders of Inclusion and Exclusion, Aldershot, Ashgate, 195-206.
- HALÁS, M. (2002): Hranica a prihraničný región v geografickom priestore (teoretické aspekty). Geographia Slovaca, 18, 49–55. ISSN 1210-3519
- HAMPLOVÁ, D. (2008): Čemu Češi věří. Sociologický časopis, 44, 703–723.
- HARTSHORNE, R. (1936): Suggestions on the Terminology of Political Boundaries. Annals of the Association of American Geographers, 26, 1, s. 56-57.

- HAUSHOFER, K. (1927, 1939): Grenzen in ihrer geographischen und politischen Bedeutung, Heidelberg, Berlin, Magdeburg.
- HAVLÍČEK, T., HUPKOVÁ, M. (2008): Religious landscape in Czechia: new structures and trends. *Geografie*, 113, 3, 302-319.
- HAVLÍČEK, T., HUPKOVÁ, M. (2011): Sakrální objekty v krajině jako nedílná součást českého venkova. Manuskript. Praha.
- HAVLÍČEK, T., KLINGOROVÁ, K., LYSÁK, J. (2017): Atlas náboženství Česka. Karolinum, Praha.
- HAVLÍČEK, T. (2019): Editorial. *Dingir. Časopis o současné náboženské scéně*. 22, 2, 37. ISSN 1212-1371.
- HIRSCHHAUSEN, B., et. al. (2015): Phantomgrenzen im östlichen Europa. Eine wissenschaftliche Positionierung. *Phantomgrenzen. Räume und Akteure in der Zeit neu denken*. Göttingen.
- HOUŽVIČKA, V. (1996): Changes in Borderland. *Sociologický časopis*, 32, 2, 243-245.
- CHROMÝ, P. (2000): Historickogeografické aspekty vymezování pohraničí jako součást geografické analýzy. *Geografie*. 105, 1, s. 63-76.
- JANČZAK, J. (2014): Borders and border dimensions in Europe. Between frontierisation and boundarisation. *Public Policy and Economic Development*, 2, 7-18.
- JANDOUREK, J. (2010): Vzestup a pád moderního ateismu. Grada, Praha. ISBN 978–80-247–2981-7
- JELEN, L., DOSTÁL, P. (2017): Fantomové hranice – historické podmíněnosti politických a socioekonomických rozhraní současné Ukrajiny. *Mezinárodní vztahy*, 3, 70-89.
- JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. (2004): České pohraničí: bariéra nebo prostor zprostředkování? Vyd. 1. Academia, Praha.

JIŘIČKA, J., PODLEŠÁK, J. (2004): Zapomenuté dědictví. Oprava drobných kamenných památek na Šumavě. Správa Národního parku a CHKO Šumava; Rotary klub, Vimperk; Praha, 158 s.

JOHNSTON, R. J. et al. (eds.) (2000): The Dictionary of Human Geography. Blackwell Publishers, Oxford, 958 s.

KAPLAN, K. (1993): Stát a církev v Československu v letech 1948–1953. Doplněk, Brno. ISBN 80–85765-27–6.

KLINGOROVÁ, K. (2019): Rotunda, jatka, loď – sakrální krajina Prahy: Vývoj sakrálních staveb v Praze v dynamice společenského vývoje. Dingir. Časopis o současné náboženské scéně. 22, 2, 42 - 45. ISSN 1212-1371.

KOLOSSOV, V. (2005): Theorizing Borders. Border Studies: Changing Perspectives and Theoretical Approaches. Geopolitics, 10, 606-632.

KUČERA, Z. (2007). Zanikání sídel v pohraničí Čech po roce 1945 – základní analýza. In Historická geografie, 34, 317-334.

LADIS, K. D. (1959): The nature of frontiers and boundaries. Annals of the Association of American Geographers, 49,3, 269-282.

LEIMGRUBER, W. (1980): Die Grenze als Forschungsobjekt der Geographie. Regio Basiliensis, Basel.

MAJO, J, KUSEDOVÁ, D. (2007): Etnické a náboženské pomery Slovenska v polovici 19.storočia podľa Geografického slovníka Uhorska od Eleka Fényesa z roku 1851. Historický časopis, 55, 4, s.739-748. ISSN 0018-2575.

MANĚTÍN (2020): Mesto Manětín, <https://www.manetin.cz/> (30.6. 2020)

MANĚTÍNSKI FARNÍCI (2020): Rozhovor na tému religiozity a sakrálné krajiny. Manětín. (8.7. 2020)

MATUŠKOVÁ, M. (2006) Manětín. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, Plzeň, 33 s. ISBN 80-85035-29-4.

MAULL, O. (1925): Politische Geographie. Gebrüder Bornträger, Berlin.

MIKŠÍČEK, P., a kol. (2006): Zmizelé sudety. Das verschwundene Sudetenland. Nakladatelství Českého lesa, Domažlice.

NEČTINY (2020): Společenský život v obci, <http://www.nectiny.cz/program-obnovy-venkova/pov-v-nectinech-v-letech-1991-2003/spolecensky-zivot-v-obci/> (30.6. 2020)

NEČTÍNSKI FARNÍCI (2020): Rozhovor na tému religiozity a sakrálněj krajiny. Nečtiny. (8.7. 2020)

O'DOWD, L., WILSON, T. (2002): Frontiers of sovereignty in the new Europe // Borders of Europe, ed. N. Alkan – Zentrum für Europäische Integrationsforschung, Bonn.

PAASI, A. (1986): The Institutionalization of Regions: A Theoretical Framework for Understanding the Emergence of Regions and the Constitutions of Regional Identity. Fennia – International Journal of Geography, 164, 1, 106 – 146.

PRESCOTT, J.R.V. (1972): *Political Geography*. Methuen Young Books, London. ISBN 0416070000

RANKIN, K.J., SCHOFIELD, R. (2004): The troubled historiography of classical boundary terminology. Mapping Frontiers, Plotting Pathways, Dublin, 2, 2004.

REICHEL, J. (2009): Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Grada, Praha, 111-112.

SANDERS, J. (2002): Ethnic Boundaries and Identity in Plural Societies. Annual Review of Sociology, 28, 327-357.

SIWEK, T. (1996): Česko-polská etnická hranice. Filozofická fakulta Ostravské univerzity, Ostrava.

STRŽÍŽENEC, M. (2001): Súčasná psychológia náboženstva. Iris, Bratislava.

- ŠTAMPACH, I. O. (1994): *Sekty a nová náboženská hnutí, naděje a rizika*. Praha.
- TOTALITA (2020): Vlastní provedení akce "K", http://www.totalita.cz/cirkev/cir_05.php (13.7. 2020).
- VÁCLAVÍK, D., HAMPLOVÁ, D., NEŠPOR, Z. (2018): Religious Situation in Contemporary Czech Society. *Central European Journal for Contemporary Religion*, 2, 2, 99-122. ISSN 2570-4893.
- VÁCLAVÍK, D. (2010): *Náboženství a moderní česká společnost*. 1. vydání. Grada, Praha. ISBN 978–80-247–2468-3.
- WASTL-WALTER, D. (2011): *The Routledge Research Companion to Border Studies*. London, Routledge.
- WEIGERT, W. H., et. al. (1958): Principles of Political Geography. *American Political Science Review*, 52, 1, 249-249.
- WIMMER, A. (2008): The Making and Unmaking of Ethnic Boundaries: A Multilevel Process Theory. *American Journal of Sociology*, 113, 4.
- ZÁKONY PRO LIDI (2020): Zákon č. 256/2001 Sb, <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-256> (9.7. 2020)
- ZARYCKI, T. (2015): The electoral geography of Poland: between stable spatial structures and their changing interpretations. In: *Erdkunde* 69, 2, 107–124.

Prílohy

Rozhovor duchovný otec:

J: Od Vás by som sa v prvom rade rád dozvedel odpovede na otázky týkajúce sa tvrdých dát, resp. rôznych štatistík a porovnávaní. Chcel by som sa teda opýtať prvou otázkou – aké vývojové trendy ste mali možnosť sledovať za posledné roky, líšia sa tieto trendy v našich obciach – napr. účasť na omšiach, počet aktívnych veriacich a podobne

F: Každá tá časť farnosti ma svoj charakter, niekde je to ešte tradičný vidiecky, ako napr. Manětín, kde tá obec drží stále pri sebe a niekde je to tak, že sa do obce schádzajú ľudia kategoricky, tak napr. fungujú Plazy, nemôžem ale hovoriť o jednej farnosti ako oddelenej, pretože to všetko patrí pod jednu správu, navyše to spravujeme z Plaz... ale dá sa povedať, že takéto klasické vidiecke oblasti, kde je to kresťanstvo zakorenené aspoň spoločensky v povedomí, tak tam to kresťanstvo upadá, ale pokiaľ ide o miesta ako Plazy, kde máme sa snažiť ľudí zväzovať, je tam v podstate ponuka – napr. tam robíme detské omše pre rodiny – tak tam môžeme evidovať prírastok kresťanov, ale nie sú to ľudia z Plazov, ale ľudia z okolia, ktorí nenachádzajú to čo potrebujú v klasických farných štruktúrach, tak idú k nám. Ale žeby sa niekto z daného lokálneho miesta rozhodol, že začne chodiť do kostola, tak to nie, to skôr naopak. Už tam nie je ani to predávanie viery tých rodičov na tie deti. Niekde to ešte trochu funguje, napr. v Křečove, kde pár detí je, tie sa práve snažíme podchytiť napr. aj prostredníctvom tých Plazov v podobe iných činností ako tej povedzme pastoračnej. Inak to samozrejme všetko spolu súvisí, klesá samozrejme aj záujem o pohreby. Dnes už ľudia majú sotva záujem o nejaký oficiálne rozlúčenie, nechcú mať v podstate nič spoločné s týmto pripomenutím okamžikom smrti a ďalej sa nim zaoberať a.

J: Ďalej tu mám otázky čo sa počtu cirkevných udalostí týka, ako to je s ich počtami?

F: To je tu všade rovnaké, ale tým, že je Manětín turistická oblasť, tak sa vyskytujú prípady, kedy ľudia z okolia chcú svadbu/krst práve v Manětíne. Rozhodne to ale nie je rastúci záujem obyvateľov v tejto oblasti o tieto obrady.

J: mám teraz trochu všeobecnejšiu otázku, dokázali by ste túto oblasť a jej religiozitu porovnať s religiozitou oblastí v iných časti republiky?

F: Tak jedna zásadná charakteristika je, že človek, ktorý je v tomto území kresťan, tak vie, čo je s tým spojené, vie, čo od toho má očakávať. Ako ste počuli od Nečtínyskych, je to

často spojené aj s nejakým vysmievaním. Tu je to kresťanstvo dosť skúšané u tých ľudí a ich viery a v tom je zásadný rozdiel s napr. Moravou. Osobne si myslím, že tú sme napred. Keby sme to mali porovnať na príklade nejakej časomier, tak sme v tejto oblasti tak 10 rokov napred. Často sa o našej arcidiecéze hovorí, že sme takzvané laboratórium. Pretože v nadnesenom slova zmysle môžeme robiť čo chceme, ale nie je už moc čo skaziť. Tu tých ľudí je tak málo, že ich nepočítame v číslach ale po mene (smiech) a potom človek si môže dovoliť experimentovať, pretože dopad nie je tak dramatický.

V tejto oblasti je taktiež rozhodne viac konvertitov. Mali sme pred dvomi rokmi krst 12 dospelých ľudí. Oveľa menej krstov detí, rozhodne to tu už nefunguje ako v iných oblastiach. Nie sú to také typy krstov, kde ma dotyčný dojem, že by mal to dieťa pokrstiť, pretože tak sa to robí a taký je zvyk bez hlbšej nadväznosti na vieru. A keď už sú nejaké krsty, tak je to často napr. u nezosobášených párov alebo sme mali dokonca prípady, že ani jeden v páre nebol kresťan, ale dávali dieťa pokrstiť. Je to tu dosť experimentálne. Človek si pri tomto uvedomí, čo je zásadné v tej viere – hľadať to jadro, že to nie je o tom, aby človek plnil nejaké normy, že pokiaľ nepasuje do nejakých škatuliek, tak má smolu – tu je to iné – tu človek dôjde k podstate, pretože inak by sa tí ľudia s vierou nemohli vôbec stretnúť, keby sme ich odmietali kvôli nesplneniu nejakého ideálu, normy. Preto si myslím, že v tomto území je väčšia autenticita, v tom jak sa cirkev stretáva s ľuďmi a tým aj nepriamo súvisia aj tie konverzie – na to, že to je vidiecka oblasť, tak tých obrátení v dospelosti je fakt veľa.

J: zabudol som sa spýtať na nejaký absolútny počet aktívny kresťanov, viete mi povedať nejaké konkrétne čísla?

F: Tí čo chodia na omše pravidelne a počítame len miestnych tak v Nečtinách tak 7-8 ľudí, pridávajú sa tam potom aj ľudia, ktorí dochádzajú, pretože je tam omša trebárs neskôr ako v Manětíne alebo turisti, príbuzní, ale to už nie sú úplne miestni. V Manětíne ich býva tak približne 30 pravidelných miestnych obyvateľov.

J: Aký máte Vy pohľad na názor obyvateľa Nečtin na duch. život, na kt. som sa pýtal v predošlých rozhovoroch?

F: Tak v prvom rade ho chápem – ale myslím si, že ten názor patrí do nejakého modelu života spoločnosti a cirkvi, ktorý sme tu mali pred 50 rokmi, proste taký model, kde kňaz je v tej obci prítomný tak, ako starosta a keď tam nie je, tak to nemôže fungovať – tak to

samozrejme už dnes nemôže fungovať, už len samozrejme čo sa nášho počtu týka. Na jednej strane teda chápem, ako spomínali farníci v Manětíne, že keď tam je v obci prítomný farár, že to môže mať inú dynamiku v niektorých aspektoch (ako napr. v Plazoch), na druhú stranu nemám pocit, že by to zásadnou mierou vplývalo na miestnych obyvateľov, skôr to pôsobí ako nejaký druh centra – keď je niekde kňaz, tak tam ľudia majú tendenciu dochádza, ale nemám pocit, že by to nejak priamo súviselo s oslovením ľudí z danej obce – napr. v tých Plazoch, tak tam tých ľudí takmer neoslovujeme, oni vedia, že tam sme, že tam pôsobíme, ale v podstate nemajú záujem – avšak majú záujem ľudia, čo tam dochádzajú o našej aktivity, fungujeme ako spádová oblasť. Myslím si, že by to bolo minimálne podobné, keby bol teda kňaz fyzicky v Manětíne/Nečtinách.

J: Aké vývojové trendy ste mali možnosť sledovať?

F: To záleží podľa toho, o čom sa konkrétne bavíme – neexistuje univerzálna odpoveď. To, čo je spádové (Plazy), tak rastie, je to koncentrované na základe nejakej potreby/zájmu. Ale tam, kde funguje ten tradičný model vidieckej farnosti – t.j. nedeľná návšteva sv. omše – tak tam to ochabuje.

J: Aký je Váš názor ako sa to bude do budúcnosti odvíjať?

F: Celkom jasný – takto ako doteraz. Spádových „centier“ bude pribúdať, pretože v tých obciach dochádza ku generačnému lomu medzi rodičmi a deťmi, kt. sa už väčšinou nepodchytiť a nevidia potrebu návštevy kostola a vlastne ani nie je nejaká iná ponuka ako nedeľná omša.

J: Sakrálna krajina?

F: Okrem kostola sv. J. Krstiteľa je tu kostol sv. Barbory, ktorý sa využíva vzácne, ale bývajú tam príležitostné púte – jednak púť k sv. Barbore a tiež lievancová púť. Ten príbeh kostola a púte je spojený s dvoma manželmi, ktorí ani nie sú z tejto oblasti. Oni stratili dieťa pri tragickej nehode... Sú to umelci a narazili na kostol sv. Barbory a začali ju renovovať, v zmysle skôr opravy varhan, ale začali okolo toho robiť aj umelecké akcie a jedna tých akcií je tiež lievancová púť. Sú na ňu pozvaní umelci a je to spojené s robením lievancov, spoločného trávenia času, je to taká skôr spoločenská akcia.

J: Vy ste spomínal, že navštevujete pravidelne aj Rabštejn

F: Áno, pred našim stretnutím som sa odtiaľ vrátil. Organizovali sme tam svadbu. Siatba bola výnimočne domácich obyvateľov, pretože väčšinou tam jazdia uskutočňovať svadby ľudia z okolia, pretože to je zaujímavé historické mesto.

J: Ako to je s kláštorom servitú v Rabštejne?

F: Ten kláštor už vlastne nie je servitov, je to v súkromnom vlastníctve, ale teraz presne neviem, čo tam je. Je to uzatvorené.

J: Kostel sv. Panny Márie Sedmibolestné v Rabštejne?

F: Ten sa využíva tiež veľmi vzácné, účasti sú veľmi nízke. Je tam len nejak 20 obyvateľov.

J: Aké máte vplyv ako farnosť na sakrálne objekty ? Investície?

F: Prvé čo mi napadá, je IROP – ale ten beží v Plazích – je to projekt európskej únie, v ktorom má naša farnosť spolupodiel. Keď však ide o opravy, tak tam musí byť spolupodiel farnosti, takže organizujeme rôzne zbierky, alebo žiadame ľudí, aby prispeli. To sa práve aktuálne deje konkrétne pre manětínsku farnosť v Lukoví, jak sa tam opravuje kostol, tak sa pre to organizuje séria koncertov „procházky uměním“ je názov festivalu a výťažok ide na spolupodiel farnosti. Keď sa potrebuje urobiť nejaká menšia oprava/úprava (napr. sa v Rabštejne teraz spravili mreže), tak sa robia tiež zbierky, pretože farnosť je sama o sebe hrozne chudobná.

J: Dal by sa teda záujem o cirkev v týchto oblastiach nejako zvýšiť, resp. ako?

F: Určite dalo, ale nevidím to prostredníctvom klasického prístupu, ktorý tu je už roky. Nie je cesta robiť len omše, pretože tá omša je už cieľová stanica pre kresťana a aj ten kresťan sa k tomu musí nejak osobnostne dostať a pochopil to. Tým chcel povedať, že to je často náročné pre kresťana, uvedomiť si zmysel sv. omši a nie to ešte pre človeka, ktorý s náboženstvom nemá nič spoločné. Takže tam by človek podľa môjho názoru mal začať úplne niekde inde ako pri týchto obradoch. Myslím si, že nejaká šanca je, keď nás ľudia budú považovať ako normálnych ľudí, s ktorými sa dá bez problémov porozprávať a aby aj navonok sa od nich veľmi nelíšili. Hrozne veľa robí kňaz ako osoba, pretože som sa veľa krát stretol, že tu boli ľudia hrozne prekvapení tým, ako pôsobíme, že nie sme nejakí mimozemšťania (smiech) - takže ten prvý kontakt a potom ak má kňaz záujem o rozhovor aj mimo náboženskej tematiky, čisto z ľudského hľadiska, tak tam to všetko začína, všetko začína cez vzťahy. Akýkoľvek potenciálny rast záujmu o náboženstvo u obyvateľstva

prebehne jednoznačne cez vzťahy – nesmie sa to odohrávať na prvom mieste cez náboženstvo (prvý kontakt). Problém je v tom, že na jednu stranu toto všetci chápu (kňazi, ktorí tu pôsobia), avšak na druhú stranu máme zabehnuté štruktúry, ktoré je potreba udržiavať z nejakej spravodlivosti voči tým, o ktorých sme povinní sa postarať – po sviatostnej stránke, my musíme aj konzervovať. Preto skúsame rozbiehať aj iné aktivity, napr. kurzy viery, rôzne stretávacie akcie pri ktoré nemajú primárne o náboženskú náplň, organizovali sme napr. výsadbu stromov.

J: Takže vytvárate akcie, aj pomimo obradov...

F: Určite, ak by sme boli odkázaní len na omše, tak nemáme čo robiť. Snažíme sa teda vymýšľať rôzne aktivity – raz za rok organizujeme workshop, čo je dobrovoľnícka brigáda, na ktorej sa stretnú ľudia z celého Česka, mladí ľudia v počte zhruba 80 a pomáhajú najmä tu v Manětínsku a Nečtínsku. Zázemie majú v kultúrnom dome v Manětíne a robia teda práce u ľudí v domoch zdarma bez náboženského kontextu. Pozývajú sa následne na kultúrny program večer, ktorý tiež nie je náboženský (okrem jednej omše s biskupom). Býva to veľká akcia, ktorá je v tom meste vidieť. To je napríklad ďalší zo spôsobov, prostredníctvom ktorého sa snažíme k ľuďom dostať. Žeby ich to ale priviedlo do kostolov, to zas nie, to je niečo v čom musia farníci rásť, pretože veriaci sa dnes už nevyznačuje tým, že chodí do kostola, najmä tu nie. Veriaci sa často v prvých krokoch vyznačuje tým, že nejakým spôsobom možno síce s cirkvou sympatizuje, možno pár krát zájde do kostola, ale jeho náboženskosť sa viac odohráva súkromne, že sa občas pomodlí, má nejakú predstavu Boha, ale nemá to s cirkvou nič spoločné – to je práve priestor pre nás, aby sme sa pokúsili prepojiť inštitúciu cirkvi s telom Kristovým, aby sme tým ľuďom umožnili zakúsiť potrebu byť súčasťou štruktúry, byť súčasťou toho tela, aby mohli byť kresťanmi naplno. Aby proste neostali v abstraktnej religiozite, ktorá nemá žiaden tvar.

J: Otázka na farníka z Manětínu, ktorý sa nepriznal, že na ňom v podstate celá fara stojí.

F: On vlastne robí pre Manětín hrozne moc, pre farnosť. On s tou farnosťou dá sa povedať zrastol, stará sa o faru/kostol po materiálnej stránke, stará sa o ňu aj po prevádzkovej stránke – to znamená, že keď potrebujeme niečo presťahovať a aby tam boli všetky potrebné veci – mikrofón, osvetlenie, aby to tam fungovalo, tak on na tieto veci myslí – je to viac ako kostolník, je to vážne človek, ktorý umožňuje bohoslužobný život. Zároveň je akolyta – má poverenie od cirkvi napr. navštevovať chorých, rozdáva im sv. prijímanie,

božie slovo. Je to človek, ktorý sa pre tento záväzok k cirkvi rozhodol po životných udalostiach a hrozne od toho momentu vyrástol – na začiatkoch bol vo veľkej miere fixovaný len na tu omšu a teraz objavuje iné rozmery prežívania viery, to je taký človek, na ktorom vidíme, že to má nejaký zmysel. - METODIKA

J: Spolupráca farnosti a obce?

F: Hrozne závisí od starostov – máme celkom dobré vzťahy s Manětínom aj Nečtinami, v podstate sa nám aj podarilo osloviť cez vieru aj aktívnu osobu zo zastupiteľstva v Nečtinách, takže sa to tam trochu mení. So starostom nijak zvlášť nespolupracujeme, pretože to nie je práve osoba, ktorá by predstavovala „bořič ledu“. V Manětíne je to presný opak, tam máme plnú podporu prakticky vo všetkom, pretože je starosta praktikujúci kresťan – niekedy je to síce na škodu (smiech) bohužiaľ – sme často pozívaní na rôzne akcie, ktoré sa tu v Manětíne odohrávajú (žehnání hasičských aut, praporov, rozsvietenie stromu...), on nás volá, aby sme tieto udalosti nejako požehnali alebo tam niečo povedali, ale viem, že sa okolo toho vytvára veľa zbytočného zla, pretože veľa ľudí nesúhlasí, aby tam do toho vstupoval kňaz ako kňaz, ktorý tam bude hovoriť niečo zbožného, niektorých to síce poteší – ale dnes už podľa môjho názoru ten spôsob, ako sa dostať medzi ľudí už není tento. Ten spôsob je dnes už, že prídem ako kňaz, ale nie v mojej roli. Ale tá spolupráca je samozrejme dôležitá napr. pri workshipe, pretože máme zázemie zdarma v kulturáku a k tým ľuďom sa dostaneme ľahšie, keď nás starosta podporí.

J: Starosta a oprava objektov?

F: On to má vlastne vo vlastných rukách, možno až moc, on organizuje tú úpravu fasád

J: Len kostol alebo viacero objektov?

F: Má cítenie asi pre všetko. Aktuálne hlavne tie kostoly, oprava sv. Barbory, kt. je rozpadnutá a kostol sv. Jána Křtitele, ktorý sa už aktuálne leskne.

J: náboženské/kultúrne dôvody opráv?

F: Tiež je to prevažne preto, aby Manětín dobre vyzeral. Keď sa starosta zaslúži o novú základnú umeleckú školu, novú hasičárnu, tak chce, aby aj kostol bol pekný. Je hrozne známy medzi starostami, že intenzívne tlačí ten Manětín, ale už má aj dosť odporcov, povedzme, že napríklad kvôli svojim aktivitám pre cirkev.

Rozhovor Nečtiny:

J: Chcel by som Vám len na začiatok povedať, že cieľom môjho rozhovoru nie je pokladať Vám zložité výskumné otázky a zisťovať od Vás konkrétne fakta, skôr mi ide o pridanú hodnotu, Vaše príbehy, ku ktorým sa nezaujatý človek ťažko dostane. Neviem, či Vám bol priblížený môj výskum pánom farárom, takže mojím výskumom je zjednodušenie porovnávanie obcí, kt. boli zasiahnuté vyst'ahovaním nemeckého obyvateľstva – konkrétne Manětín a Nečtiny – porovnávam rozdiely v religiozite a to, či je stále viditeľná hranica, kt. bola v minulosti tvorená rozdielnymi etnikami, ktoré obývali túto oblasť. Neviem, ak chcete položiť nejakú otázku na úvod, tak kľudne...

F1: Religiozita je určite rovnaká, veríme v jedného boha, ale zásadný rozdiel je v tom, že religiozita spojená s predkami a s kostolom sv. Jakuba v Nečtinách, tak vlastne defacto nositeľmi sú len pôvodní nemeckí obyvatelia. Neviem do akej miery si zoznámený so sociálnym zložením nových osídlencov – to je zásadná vec. S výnimkou pána Soukupa, kt. prišiel z južnej Moravy a bol hlboko veriaci, prišiel približne v 55-60 roku, neviem presne, ale neprišiel v 45 osídľovať ešte teplé postele Nemcov. Ak by som to mal rýchle zhrnúť, pretože to je na niekoľko doktorských prác, Nemci, ktorí tu zostali sa rozdeľovali do 4 skupín. **Prvá** skupina, tam patrí naša rodina, sú antifašisti, buď priamo antifašisti aktívni alebo sociálni demokrati, kt. boli taktiež považovaní za antifašistov, pretože boli opozíciou k Hitlerovi a tiež to odskákali tým, keď Hitler zabral pohraničie, tak ako prví šli do koncentračných táborov, pokiaľ nestihli utiecť do Čiech, aj keď odtiaľ ich Česi väčšinou pekne vrátili naspäť Nemcom. **Druhá** skupina boli zmiešané manželstvá. **Tretia** skupina boli odborníci, bez ktorých by sa celé hospodárstvo zastavilo, to znamená text. priem, chemický, výroba porcelánu atď. To boli odborníci, kt. museli zostať, lebo nikto iný to nevedel obsluhovať. **Štvrtou** skupinou boli otroci na prácu. Takže keď potom prišli dosídlenci, sedliaci, ja to možno poviem zjednodušene, ale ktorý sedliak, ktorý má svoju pôdu v rodnej zemi, o ktorú sa generačne stará x rokov, opustí rodnú hruď a ide po cudzom človeku bývať do pohraničia. Takže sem prišli bezzemkovia a tiež rôzni, ktorí nevedeli hospodáriť. Teraz som čítal diskusiu, že niekto sa ospravedlňoval, že Komunistická strana vyhrala voľby vďaka tejto udalosti, kde rozdelí majetok po Nemcoch zadarmo, ona si to dala za zásluhu na svoju stranu, že vyhnala Nemcov. To bol jeden

z dôvodov, že sa pasovala do role osloboditeľov spoločne s Rusmi politicky šikovne, ale vlastne že taktiež rozdala skonfiškované majetky 2,5mil. ľudí zadarmo.

F3: Pachtín konkrétny príklad dosťahovania, prišiel pán s aktovkou a odišiel s 3 nákladiakmi za mesiac, zobrali to, čo šlo a tiahli zase ďalej.

F1: Taktiež prišli aj Rómovia alebo ľudia z Rumunska, ktorí však boli veriaci, ale to je malá skupina. Boli to prevažne tí bezzemkovia, neinteligentní, sociálne neprispôsobiví ľudia, ktorí tu vieru nemali. Navyše mali zlé svedomie, pretože prišli do domov po Nemcoch. Takže úplne iné zloženie viery. No a samozrejme sa nesmie zabúdať, že oni potom po kolektivizácii nevedeli obhospodarovat' tie pozemky, nezvládali to, takže väčšinou chlastali, to aj na tých ľuďoch bolo vidno na prvý pohľad. Bolo to žitie v takom komunistickom chlaste, taká sociálna spodná vrstva, ktorá vieru nikdy nemala ani ju nepotrebovala. Takže to je úplne zásadný rozdiel, tí ktorí tu teraz chodia do kostola, sú len Nemci, ktorí tu zostali, ktorí do toho kostola chodili stále. Tí Nemci, čo tu zostalo, aj napriek tomu, že boli loajálni Československu, tak tiež ich boli skonfiškované majetky, ako aj nám (pradedovi), ktorého vyhnali z baraku, bývali ste v dvoch alebo troch barákoch, že?

F3: Jo, v troch.

F1: Ani oni teda nemali nárok na vrátenie majetku, ani na potravinové lístky. Takže u nich bola ta viera jednoznačne historicky daná, ale hlavne viera bola v týchto ťažkých antinemeckých časoch posilou. Keď sa spoločne stretávali, tak tá cesta do toho kostola patrila k sociálnemu aspektu žitia.

F2: Keď sa pozriete do kostola v nedeľu, tak Nemci sú vo väčšine a to nás bývalo tak 40 (pred približne 30-40 rokmi), taktiež väčšina Nemcov. To sme ešte chodili do školy.

F1: Výrazný rozdiel teda spočíva v tom sociálnom zložení a v upieraní sa na vieru. V Nečtínskom kostole je úplne iný obrázok ako v Manětínskom, pretože v Nečtinách bolo 95% obyvateľstva katolícke, oni to tam aj postavili a boli vyhnaní bez majetku, avšak generačná kontinuita sa nepretrhla, lebo sme zostali my.

F3: Po vysídľovaní tu zostalo stále veľa Nemcov, preto sa uskutočňoval aj vnútorný odsun, čo bola akcia min. vnútra, aby sa Nemci naďalej nezdržovali, pretože to je nám typické. To znamenalo, že ich rozptýlili do vnútra republiky. Napr. známych vyhnali z Netčín do Stvolen, plány boli presunúť ľudí napríklad aj na Moravu alebo Stredné Čechy.

F3: Ale aj v tomto malom okruhu sa uskutočňovali presuny - JZD si požičiavalo robotníkov (bol dobrý/nie), takže to bolo rozptýlené aj na tak malom merítku. Ale ten kostol stále každú nedeľu o pol 10 ráno spájal, Nemci pešo 4-5 km. snehom kráčali z okolitých obcí, to bola tá sila viery.

F2: Ale nesmieš zabudnúť, mňa priviedol otec do kostola alebo možno babi.

F1: Jej otec je Nemec

F2: Ten sa tu narodil (v Pachtíne), ake chcem povedať to, že sme mali obrovské šťastie, že sme tu dostali kňaza, ktorého väznili tak za Nemcov ako aj za komunistov a toho sem do Nečtin preložili ako za trest. Vedeli dobre, že sem do kostola takmer nikto nechodí. To bol ale farár, ktorý mal skvelý vzťah s deťmi, my keď sme chodili do školy, tak sme boli na náboženstve vďaka nemu plná trieda, to boli také svetlejšie momenty. On to bol jezuita, vyštudovaný a vysvätený v Španielsku, Hitler ho zavrel do Terezína, komunisti potom znovu, potom išiel robiť pomocného pracovníka do papiernictvá. A následne ho poslali do Nečtín.

F1: On nás defacto vychoval, ten nám udelil sviatosť manželstva, naše deti krstil.

F3: To je ale už aktuálne preč, mladých to nezaujíma, ani ich k tomu rodičia nevedú alebo sa odsťahovali.

F1: To Nečťáci sú historicky anticirkevní, antinemeckí.

F3: To sú aj teraz.

F2: Z mojich spolužiakov sa to všetko rozpáchlo

F2: Ja som napríklad za detstva nezažila narážky, ktoré by boli protinemecky orientované, ani v škole ani nikde a tom bol otec Nemec.

F3: Mne sa stalo pred pár rokmi, keď som prišla dovnútra do kostola, niektorí už boli postavení k prijímaniu dopredu, tak niekto zhora zakričal „ešte ide ta Nemka“

F1: Tak ja som bol dnes na facebooku označený za, počkaj, nájdem to... My ako kresťania sme sa v podstate k nikomu nehlásili, boli sme samostatní, do kostola sme chodili od 4 rokov. Mali sme prehľad, bol som hovorca občianskeho združenia, cestoval som do Nemecka, vypracoval som sa sám, tak taká kombinácia nežiaduceho ako kresťan a Nemec a úspešný nerobí dobrotu. Berú nás ako zmes živlov, ktoré Čechom často vadia. (stále to hľadá)

F2: To je tak zvláštne, my si tu žijeme, môžem povedať, že dobre, nikoho neotravujeme a tí ľudia nás proste neustále napadajú. Ako napr. situácia pred rokom – tu zastavil človek s autom, vybral kameru a stojan, zameranú na barák.

F1: ...vyšli štyri filmy na youtube, že som nácek, ktorý vyháňa poctivých Čechov z Nečtin a podobne'. Už je to odtiaľ síce zmazané, ale je to určite niekde inde. Taktiež robil nejaké fotomontáže, že propaguje nacistické symboly-

F2: Ja som samozrejme dostala hrozný strach, pretože máme štyri vnúčatá, máme malé deti alebo máme v skupine detí, za ktoré zodpovedáme a keď nosia kroje, tak to ľudí hrozne dráždi, hlavne tie biele ponožky. Ešte keď vidíte niektoré komentáre pod týmito príspevkami, že títo ľudia by sa mali strieľať... Už sme podali trestné oznámenie. Vieme, kto to bol, ale polícia s tým nerobí v podstate nič.

F1: My sme malá hromádka, ktorej viera je posilňovaná nielen vierou v Boha ako takou, ale aj okolnosťami, ktorým naša menšina musí čeliť

J: Vy ste teda všetci rodáci z tejto oblasti, chápem to správne?

F1: Jo.

F1: Kľudne sa pýtajte ďalej, skúsime Vás už neprerušovať, lebo to nespracujete nikdy (smiech)

J: To je v poriadku, na množstvo vecí ste mi už nepriamo odpovedali, preto do toho nezasahujem. Zúčastňujete sa aj na obecných kultúrnych udalostiach alebo máte záujem o chod obce?

F1: Občas nejaký koncert, nejaká výstava, ale my máme vlastný spolok, v rámci ktorého organizujeme vlastné akcie, takže toho času veľa neostáva. A záujem o chod obce určite, som taktiež členom zastupiteľstva. Môj pokus dotiahnuť tu párkrát nemeckú dychovku zlyhal, nestretol sa u miestnych ľudí s porozumením. Tu sa to veľmi neposúva, ak je nejaký nápad, ktorý sa týka inej kultúry, tak to prevažne hlasovaním v zastupiteľstve neprejde.

F2: Treba však vyzdvihnúť, že posledné roky dostáva náš spolok dotáciu na činnosť od obce, ktoré doteraz nedostával.

F1: My sme na druhú stranu jediný nemecký spolok, ktorý je na vidieku, ostatok je v meste, nikto nemá určite také problémy ako máme my. 25 spolkov je.

J: Ako to je so spoluprácou s miestnou farskou komunitou v Manětíne? Sú tam nejaké vzťahy?

F3: Ja tam chodím hrať na omše, inak ne.

F2: Ako chodíme do Manětína počas sviatkov.

F1: Chodíme, ale pravidelne sa nestretávame – je hlavne deficit času, máme ten spolok, úklid kostolu v 2-3 ľuďoch tiež nie je jednoduché

F2: Spolok pod strechou robí dosť veľa aktivít, len by to chcelo iný šmrnc. Oni sa starajú o pútnické miesto Skoky u Žlutic už roky, aby sa kostol dal dohromady, ale chýba správna organizácia.

F1: Takže omšu svätú púte robím ja, ja musím ísť 2x do Teplej, osobne s opätom prebrať čo sa bude spievať, ja to pripravím v nemčine a češtine, nakopírujem 100 kópií a potom sa nahraje na keyboard doprovod, slúžim u oltáru a podobne... My sme takí lietajúci Holanďany

J: Pochopil som správne, že okrem Vás v podstate obyvatelia Nečtin záujem o tieto cirkevné obrady/udalosti nemajú?

F1: To ne, 3-4 ľudia max.

F1: Ono vlastne žiadni noví ľudia nepribúdajú, za posledných x rokov nepribudol nikto nový.

F2: Ale áno, jedna rodina.

J: Chcel by som sa aj Vás ako miestnych spýtať na Vašu mienku ohľadom názoru, kt. je vyvesený na stránkach obce – týka sa duchovné života obce Nečtiny: pre potreby obyvateľov vo farnosti nie je dostatok farárov, ktorí by vstupovali do životov obyv. na dennej báze a rozvíjali tým katolícke povedomie, oslovili tým mladých ľudí a podobne. Taktiež tento názor videl mínus v tom, že duchovný otec nežije v danej obci, čo mu bráni vo výkone pravidelnej pastoračnej činnosti (výučba jazykov, správa cintorínu) – ako to vidíte vy na príklade Manětín? Súhlasíte?

F2: To by nefungovalo. Takto, určite by to bol prínos, ale už sme to riešili v ekonom. rade niekoľkokrát, s duch. otcom tiež, my robíme raz za mesiac omše v múzeu, a pribúda raz za čas pár ľudí. Viem o prípadoch, kde ten farár v obci žije a nič sa nezlepšuje, max. pribudli vekovo starí veriaci. Tento názor je v podstate ospravedlnenie toho, že o o to nie je vôbec žiaden záujem. My robíme akcie v podobe cestopisných prednášok, na to ľudia prídu, ale pokiaľ to len sčasti zaváňa náboženstvom, tak tam nikto nepríde. Je tu stále hrozná blokácia. Je to len výhovorka.

J: Chápem, som rád, že som sa na to spýtal. Sú ešte nejaké cirkevné aktivity, ktoré sa ďalej konajú z Vašej iniciatívy?

F1: Hmm, my robíme česko-nemecké májové pobožnosti každý rok, na ktoré ale nikto cudzí nechodí... chodí tam naša rodina, pár Nemcov a tak. Taktiež 27 rokov chodíme na starý kláštorň hřbitov v Teplé, kde sa spoločne s vyhnanými Nemcami celý deň, počas Nanebevstoupení Páně, staráme o celý hřbitov, sekáme tam trávu, narovnáваме kameny. Ja žiadam o financie cez projekty, pretože to stojí cca 60-70 tisíc, spolupracujeme s mestom.

F3: Na sudetonemeckých dňoch v Regensburgu sa nám počas svätej omše, kde je aj nemecký aj náš biskup, vyzbierali sudetonemeckí rodáci na kostol v Mariánskych Skokoch, to bol malý zázrak, ktorý sme vôbec nečakali

F1: Taktiež organizujeme trojkráľovú zbierku (smiech), veľa rokov sme o to prosili obec, pretože má na to ľudí, časopis atď., čo by pomohlo v propagácii, ale vyflákli sa na to... tak sme sa rozhodli, že to tento rok spravíme sami, prišiel som za starostom, poprosil ho, nech to vyhlási a my urobíme zbierku – odpoveď bola „ja s tým nechcem mať nič spoločné, to je Vaša vec, Vy si to riešte“

F2: ale príjemné spomienky boli na tu zbierku, keď prechádzali okolo autá, ktoré zastavovali a trochu prispeli, taktiež úsmevné bolo, keď sa ľudia pri nás zastavili, videli tie deti spievať, ale nevedeli, ako to funguje a čo majú robiť, tak sme raz dostali dve fľašky vína (smiech)

Sakrálna krajina –

J: Poslednou časťou výskumu v mojej DP je záujem o sakrálnu krajinu tejto oblasti a jej zmien vo vývoji. Vedeli by ste mi povedať niečo o sakrálnej krajine Nečtín? Ako sa napríklad zmenila po roku 45?

F1: Tak celkovo po 45tom začalo defacto všetko chátrať. Niečo medzitým spadlo, niečo sa opravilo. Bol to horší stav ako v Manětíne, to určite. Nečtínsky kostol zachraňoval v podstate sám spomínaný farár, jezuita. Hrobka bola s kapličkami skonfiškovaná, potom to odkúpila obec, ale v podstate sa o to nikto nestaralo. Až v posledných rokoch spolok Ajeto opravil napr. kapličku. Napr. kostol sv. Anny nebol prenechaný osudu, pretože bol poľnohospodárskym múzeom.

J: A ten Váš spolok prispieva na opravy týchto objektov?

F1: To nie, ale keď sa opravoval nečtínsky kostol, tak tam to financoval kraj, cirkev z predaja farskej lúky a fond budúcnosti, čiže nemeckí rodáci a obec. Ja som bol koordinátor projektoru, prekladal som to do nemčiny a vytváral organizačný most medzi rodákmi a obcou.

J: Predpokladám, že teda opravy sakrálnych objektov nepochádzajú nie sú motivované náboženskými úmyslami, ale ide skôr o vylepšenie kultúrneho imidžu obce, je to tak?

F1: No... budem teraz citovať starostu „kostol by sa mal opraviť preto, lebo je to dominantná obec“, takže áno, kultúrne dôvody.

F2: No to áno, ale napríklad pán Kapr (zastupiteľstvo), ten sa snaží opravovať tie kapličky.

F1: Nie, Jaro myslí, že z akého dôvodu to je opravované, Kapr to neopravuje z náboženských, to určite ne.

F2: Aha, tak to je pravda.

J: Vo veľa otázkach v príprave som kladol dôraz na poznanie miery spolupráce medzi obcou a farnosťou, ako to teda je, niečo ste už naznačili, ale vždy to bolo len tak okrajovo.

F1: Ako som spomínal, stretnúť sa, prehodiť pár slov, to áno, ale inak... Pred dvoma rokmi bol napr. téma Nečtínsky kostol a jeho prevod na obec, tak sme to preberali a chcel som od nich garanciu, že z neho nespravia výstavnú halu, pretože to má krásnu akustiku, tak som dostal odpoveď, že to Ti nikto garantovať nebude, pretože náhodou po nejakých voľbách, kde vyhrá napríklad zástupca SPD, tak to môže dopadnúť s kostolom rôzne. V Březine je s týmto napr. dobrá skúsenosť, ale tam robí starosta obrady. Takže ide hlavne o ekonomickú starosť, Manětín je na druhú stranu baroková perla Západných Čiech s farárom starostom a my sme jedna farnosť takže... Poviem len toľko, sme radi, že v Manětíne nie je 8 kostolov, ale len 2 (narážka na to, že Nečtiny idú pravdepodobne v porovnaní s Manětínom stranou). Nečtiny ale majú množstvo pamiatok, napríklad mali aj židovskú synagógu, ktorá prežila nacistov, ale zničili ju komunisti nepriamo skladovaním nejakých surovín v 83 roku. Taktiež máme barokový špitál hraběcí, ktorý je v zlom stave, sú tam potrebné rozsiahle investície. Vrátim sa však k diskusii o prevedení kostola na obec, tak s tým súhlasiť nemôžem, pretože tam ten vzťah z ich strany nie je, to je skôr starostlivosť o spoločné dedičstvo, ale ja mám zodpovednosť voči svojim predkom. Ale my sme menšina, takže to nemáme jednoduché vo váhe slova. Čo sa týka ešte nejakého porovnania s Manětínom, tak to môžeme ukázať na jednoduchom príklade, kedy my

riešime vlastne existenčné problémy a oni riešili „vážny“ problém, aký typ stromov vysadia pred kostolom

Já som to raz povedal aj pre jedno interview na otázku ako to bude do budúcnosti vyzerat' s nemeckou menšinou v Česku – a to sú rovnaké paralely k tej cirkvi. Základ je rodina, vzájomná pomoc medzi ňou, s hlbokou vierou, lebo inak by to neprežila s dúfaním, že väčší hráči budú jednat' podľa zákonov, pretože sme odkázaní na pomoc toho silnejšieho a to platí pre svetský aj cirkevný život.

F3: Kaple sv. Terezie vlastnil francúzsko-rakúsky rod, ktorý pred príchodom Hitlera, aby o to neprišiel, tak to prepísal na nejakých nemeckých príbuzných a z toho dôvodu bola kaple skonfiškovaná Benešovými dekrétmi po roku 45, pretože to bol oficiálne nemecký majetok. Príbuzní dostali hrobku späť, pretože hrobky sa vracali a člen tohto rodu žijúci v Rakúsku to následne aj s pozostatkami chcel všetko predat', bez žiadnej morálky. Ono sa to ale nejako opravilo po udalosti (60-70roky), keď muži z poľnohospodárskeho učilišťa sa opili a vliezli cez okná do kaple a prevrátili ju hore nohami. Vznikla hrozná hanba, riaditeľ učilišťa musel do Rakúska vysvetľovať, dokonca prišli aj oni sem, lebký všade rozhádzané a podobne a následne sa to trochu opravilo. Dnes to už má obec a je v kapli najlepšia akustika ako poznám, tam robíme májové pobožnosti. Je tam taktiež vzácny kríž jedného pražského sochára. Sv. Anna, to sme spomínali, to bolo to zem. múzeum, gotický kostol.

F1: ja som získal uznesenie predsedníctva, že budem partner pre projekt Nemecký hřbitov u Česko-nemeckého fondu budúcnosti. Nečtínsky cintorín patrí obci a tak aby v tom bol nejaký systém tak som obchádzal podobné hřbitovy, ktoré sa robia cez ten fond budúcnosti – bol som v Chýši, Hořeticích atď, pripravil som kategorizáciu, ako to spraviť s tými starými nemeckými hrobami a prešlo 5 rokov a nič sa nepohlo, urgujem to 3x ročne a nič. Starosta však nenavštevuje kostol a cirkevné obrady v obci, preto idú tieto veci bokom. Mohlo by to trochu fungovať, keby ten starosta sa začal o tieto veci viac zaujímať, navštevovať, ale on si to v zastupiteľstve nechce rozhnevať.

F1: taktiež hřbitov pod obcou absolútne nefunguje, nestará sa oňho, ľudia tam chodia so psami a podobne.

F2: Ale starosta toho urobil vo všeobecnosti dosť.

F1: Urobil, ale mohol by tú spoločnosť trochu posunúť.

J: Na záver mám poznámku ohľadom Nečtín a výhre obce roku 2002, ako je to možné?

F2: Spolkový život

F1: To tiež, ale zaujímavé je, že nás do toho nejako nezvali. Vtedy sa však hrozne investovalo – pamiatky. Spolkový život najmä v podobe hasičov, včelárov a futbalistov

Rozhovor Manětín:

J: (pred nahrávkou) Vysvetlil som prítomným, že rozhovor budem zaznamenávať pre svoje výskumné účely a respondenti po prvotnej nerozhodnosti nakoniec súhlasili

J: ďakujem ešte raz za Váš čas, chcel by som Vás na začiatok ubezpečiť, že to nebudú žiadne vedecké otázky, chcem od Vás skôr počuť Vaše názory, príbehy, ktoré vytvárajú pridanú hodnotu k už existujúcim faktom. Mojim cieľom je porovnať dve oblasti, ktoré boli ovplyvnené nemeckým obyvateľstvom – konkrétne Manětín a obec Nečtiny, ktorá bola z tejto dvojice ovplyvnená nemeckým obyvateľstvom vo väčšej miere. Skúmam konkrétne dopad zmien po roku 45 na religiozitu týchto oblastí, či ešte existuje táto hranica a zjavné nábožensko-kultúrne rozdiely. Ide mi hlavne o Váš názor.

J: Na začiatok by som sa rád spýtal, či ste rodákmi z tejto obce?

Farárnik 1 a farárnik 2: (súhlasne pokývnutie hlavou)

J: Aký máte vzťah k tomuto územiu – návšteva kultúrnych akcií, záujem o prírodu, chod obce?

F1: Ono prechádza, ono sa to musí riešiť, keď tam človek žije, tak sa to nedá oddeliť.

J: samozrejme, avšak existuje množstvo ľudí, ktorí nemajú záujem o dianie v obci, najmä po presťahovaní, pretože nemajú citovú väzbu k územiu.

F2: my sa samozrejme zaujíname a taktiež aj sami usporiadavame, taktiež včelári alebo mesto usporiadava rôzne akcie

F1: Môj otec bol svojho času konateľ v 5 spolkoch naraz (napr. Červený kríž, spolok hasičov, miestny spolok, včelári...)

J: nadviážeme na to otázkou, aké vývojové zmeny sledujete s postupom času, napr. územia, obyvateľstva, vedenia obce? Územie sa rozvíja alebo skôr upadá?

F1: Obyvatelia v prvom rade ubúdajú, mladí po dosiahnutí vzdelania tak ostávajú viac v mestách, nie je tu moc uplatnenie pre ich činnosť, ubúda ale už vlastne celé storočie, už za môjho detstva bolo množstvo Pražákov z Manětína. A čo sa týka starostu, tak ten tu je 3 volebné obdobie a v Nečtinech je už od revolúcie.

J: Podobnú otázku by som venoval aj religioznej téme – ako to je s vývojom religiozity? upadá záujem alebo stagnuje, rastie?

F1 a F2: jednohlasne – upadá.

F1: záujem je hlavne od starých obyvateľov, ktorí však nemajú po smrti náhradu, kto by sedel na ich mieste v kostole. Je výnimka, že keď niekto zomrie, žeby tam z tej rodiny naďalej niekto dochádzal.

J: Ako to je s prácou na farnosti? Existuje tu generačná linka?

F1: Moji rodičia pracovali na farnosti.

J: Viazu sa k tomu nejaké zaujímavosti z minulosti, ktoré by som sa nedozvedel z historických zápisov?

F1: To ja neviem, čo by mohlo byť zaujímavé.

J: Povedzte príklad obdobia vysídľovania Nemcov, vravíte, že rodičia boli farníci, viazali sa k tomu nejaké udalosti, o ktorých viete?

F1: Našej rodiny sa to konkrétne netýkalo, aj keď otec bol zo susedného Stvolna a bola to česká rodina v Sudetoch, aj keď je to 4 km. od (českého) Manětína, tak to už spadalo pod protektorát. Otec bol zo siedmych detí a teda sa ich to už dotýkalo. Mali bratrancov a taktiež otcovi strýkovia mali zmiešané manželstvá, čiže tých sa to už týkalo. Otec mal strýka v Tepliciach, kt. mal 4 deti, pracoval na dráhe a 2 holky vychovávala manželka po Nemecku a on 2 chlapcov po česky. (nasleduje príbeh o nejakom známom, ktorý končí nejasne rozčítliveným hlasom, preto zmena témy)

J: Porovnanie s Nečtinami?

F2: Tak to je úplne iný obrázok spoločnosti než je Manětín, aj napriek tomu, že mal nemeckú menšinu, bol vždy označovaný ako český. Tam bolo dostatok hrdých sedliakov, ktorí si tu vieru udržali, pretože nikam neodišli. Do Manětína sa jazdilo aj spádovo, rodili sa tam osobnosti – zámek, hrabě, šľachta. Inak historicky medzi Manětínom a Nečtinami boli spory, pretože tá hranica bola veľmi blízko. Obe obce vznikli v rovnaký dátum, prvá pís. zmienka je rovnaká. Manětín bol však český, s českou šľachtou a Nečtiny boli s rakúsko-francúzskou šľachtou

J: Môžeme sa teda posunúť ďalej, veľmi pekne ďakujem za príbehy- Chcel by som teraz počuť Váš názor na názor na duchovný život obce Nečtiny jedného z jej obyvateľov: pre potreby obyvateľov vo farnosti nie je dostatok farárov, ktorí by vstupovali do životov obyv.

na dennej báze a rozvíjali tým katolícke povedomie, oslovili tým mladých ľudí a podobne. Taktiež tento názor videl mínus v tom, že duchovný otec nežije v danej obci, čo mu bráni vo výkone pravidelnej pastoračnej činnosti (výučba jazykov, sprava cintorínu) – ako to vidíte vy na príklade Manětín? Súhlasíte?

F1: To ide vždy s vývojom, predtým vždy v Manětíne kňaz bol, preto sa asi očakáva, že ten kňaz tu bude neustále, avšak dnes existuje množstvo metód na zlučovanie farnosti, takže oni tu už nakoniec nie sú.

F2: Vždycky si myslím, že je lepšie, keď farár žije v danej oblasti a môže pôsobiť s tými ľuďmi, chodiť s nimi na rôzne akcie. Ale je pravda, že toto vždy prekvapí hrozne moc ľudí a veľa ľudí to zistí až teraz, ale v Manětíne kňaz nežije na fare už asi 10 rokov. Ono to prekvapuje hlavne ľudí, kt. tu vieru nepraktizujú.

F1: Nedávno za mnou došiel kamarát z detských čias a pýtal sa ma, či je niekto na fare, že by potreboval uskutočniť krst a prekvapený, že vlastne na fare nikto nie je.

J: Mňa by zaujímalo jak časté sú cirkevné obrady, začneme napríklad omšami.

F2: V Manětíne sú v sobotu večer a v nedeľu ráno, bývali v stredu, ale vzhľadom ku korona víru to už není. Stredy ale boli striedavé čo sa miesta týka, napr. návštevy rodín, iná obec atp.

J: A čo iné obrady okrem omší?

F2: Mariánske pobožnosti, väčšinou v okolí v menších pridružených obciach. V pridruženom okolí boli taktiež krížové cesty na miestach, kde sa neslúži pravidelne, resp. vôbec.

J: A čo svadby, krsty, pohreby?

F1: Je to čím ďalej tým redšie

F2: To je podľa záujmu, pohreby tak 3 za rok, krstiny zanedbateľné, nie veľmi viazané na lokálne obyvateľstvo.

J: To som si mal možnosť všimnúť, že je o územie turistický záujem, najmä pred hodinou v Rabštejne.

J: Ako to teda je s vplyvom fary na bežný život občanov? Zasahuje do komunitného života? Nejaké udalosti v podobe grilovačiek, mimo obradu.

F2: Napríklad púť na sv. Jána Křiteľa posledné roky už tá pútna misia nebola v kostole ale normálne v parku, tam kde prebiehali celé slávnosti mesta, pod vlastným veľkým stanom

J: kto má teda na starosti organizáciu týchto udalostí?

F2: Niečo mesto, farníci – lievancová púť u kostola Sv. Barbory,

F1: podpora z púte ide na zbierku varhan doplniť internetovým zdrojom

F2: Potom sú tu rôzne koncerty, v kostole sv. Barbory aj sv. Jána Křtitele, organizované najmä Kruhom přátel hudby, udalosti spadali aj pod mesto aj pod farnosť. Posledné roky sa neotvárala Noc kostelu, pretože sa viedli opravy.

F1: A o kostele v Lukové vám vraveli?

J: Nie.

F1: To je kostol v Lukovej, západne od Manětína, nejakých 5-6km, on bol rozsiahlo zničený, ale študenti z Plzeňskej univerzity tam vytvorili sadrové sochy do lavíc

J: Áno, postrehol som predvčerom reportáž na ČT24 o tomto projekte, je to bakalárska práca nejakého študenta, že?

F1: Áno... Tak teraz tam farníci držia služby, pretože o to majú ľudia enormný záujem, aby to ľudia mohli navštevovať a je tam dobrovoľná zbierka.

J: Patrí obec po Manětín?

F1: áno, ľudia sú z toho nadšení, chcú to fotiť

J: Ako to je s účasťou týchto udalostí organizovaných farníkmi, je o to záujem a návštevnosť aj zo strany ľudí, ktorí sa nehlásia k rímskokatolíckej cirkvi?

F2: No, to je pre všetkých.

J: Jasné, rozumiem...

F1: ...ono sa tam často niekto spolupodieľa z obce na tvorbe tých udalostí, mimo farníkov

J: Rastie, klesá alebo stagnuje počet kultúrnych akcií v obci?

F1: Ono sa to väčšinou opakuje, málokedy vyjde niečo nového.

J: Chápem.

J: Ako to je vlastne so správou cintorínu?

F2: Má to na starosti mesto, aj správu aj evidenciu, aj údržbu – je to dokonca zo zákona. Aj keď časť pozemku cintorína patri pod vlastníctvo farnosti, tak aj v tom prípade to má na starosti mesto.

J: Pýtam sa z dôvodu spomenutého názoru, že by sa mal farár starať o cintorín...

F2: To už som počul aj ja, že by sa o to mala starať farnosť, ale to má mesto zo zákona... To je jedna nevýhoda Manětína, že tam na námestí kostola není cintorín, takže sa o celú správu musia starať farníci, sekať to tam a všetko okolo.

J: Teraz sa trochu znovu vrátim k tomu názoru – myslíte si, že prítomnosť kňaza v obci by viedla k zvyšovaniu záujmu o vieru?

F1: To by záležalo hlavne od osobnosti toho kňaza.

F2: Pred približne desiatimi rokmi tu ten kňaz bol, ale zase úplne to nepomohlo tým ľuďom, to by záležalo na osobe toho kňaza, jak by chodil medzi ľuďmi, jak by sa prezentoval a bol vidieť inde a nie len v kostole.

F1: Pred 40-50 rokmi, to takto fungovalo napr. v pohraničí, kde bol nejaký mladý aktívny kňaz a tú mládež vedel podchytiť, tak musel byť preložený, lebo to bolo nežiaduce.

J: Ďakujem, tu by som túto časť ukončil vzhľadom na čas... Ja sa vo svojej práci zaoberám porovnávaním sakrálnych krajiny obcí Nečtiny a mesta Manětín čo predstavuje históriu, aktuálny stav alebo záujem o náboženské objekty... všimol som si, že niektoré sak. objekty sú dosť neudržiavané, preto ma zaujíma ako to vlastne je.

F1: záleží jak čo. na niečo sa niekto zameria a ono sa to opraví, ale samozrejme sú aj neudržiavané objekty. Napr. v Nečtinách je spolok A je to, a tí zistili, kde stála kaplička, vtedy sotva znateľná základmi, sa behom dvoch rokov svätila ako hotová. Tiež sa opravujú kríže, tak sa opravia...

F2: Niekedy si to dokonca opravujú ľudia sami, mesto poskytne materiál a oni to opravia. Taktiež mesto to opravuje. A tie drobné krížiky alebo malé kapličky mali jednotlivé rodiny na starosti. Niekde sa to drží, niekde sa to už moc nenosí.

F1: Ja som sám pred dvadsiatimi rokmi na kopci nad vsou vztýčil kríž, ktorý už bol zničený, ale pamätal som si ho z detstva, že ho tam vztyčoval môj dedko.

J: Aké sú vlastne motívy opravy sak. objektov? prevažujú kultúrne alebo náboženské?

F2: Proste ľudia chcú, aby to na tej obci nejako vyzeralo, takže určite tie kultúrne.

J: Kto to financuje?

F1 a F2: Obec.

F1: Teraz napr. v Mezi bola kaplička, ktorú dosídlenci po 45 zbúrali a teraz pred pár rokmi, pamätníci obyvatelia majú záujem, aby sa znova postavila... zatiaľ s tým ale moc nepohli.

F2: a to pritom v tej obci nie je žiaden praktikujúci kresťan...

J: ja som nedávno počul rozhovor, kde sa popisuje záujem nemeckých spolkov o opravu objektov bývalých Sudet, pretože je to ich rodná zem... je to cítiť aj v tejto oblasti?

F1: My o tom moc nevieme, ale poviem Vám jednu zaujímavosť, smerom na Karlove Vary je jeden kostol, ktorý bol zničený a začali ho opravovať Nemci, ktorí k nemu majú vzťah, ale opravili len jednu časť, ktorá nie je vidieť, aby tým získali ďalšie peniaze (smiech)

J: Takže nie je stále dokončený?

F1: Nie, oni to nejako chytráčili.

j: Má nekatolícká časť obyv. záujem o sak. objekty?

F2: Ale áno, majú. Záujem majú, vždycky túto skupinu ľudí pohoršilo, keď sa z Manětínu niečo odviezlo. Pred rokom sme tam celé boli v kostole. sv. Barbore a ľudia boli rozhorčení, keď zistili, že sa odtiaľ nejaké obrazy odviezli, taktiež sa presúval do Tepléj depozitár, lebo to tam nemohlo zostať, tak zase ľudia pohoršeni, že to malo zostať v Manětíne a chceli počuť dôvody... pritom ich to absolútne predtým nezaujímalo, len že to tam musí byť.

J: Prečo sú pred Manětínom tak početné sochy?

F1: Jo, je to zo zámku. Pozostatky od hraběnky. Manětín vyhorel približne v roku 1712, takže sa celý modernizoval, opravoval.

F2: Ta hraběcí rodina bola vlastne donátorem opráv, vďaka ním bol kostol za 5 rokov znova vysvätený. Všetky kostoly v okolitých obciach majú ten hraběcí erb. Tá rodina podporovala aj rôznych umelcov, nosila si ich sem do tohto územia aj z Prahy, napr. ktorí boli v problémoch – Petr Brandl umelec z Prahy, mal problémy s alkoholom, ženami a hraním, hraběnka (vdova Marie Gabriela Lažanská) ho sem vzala, dala mu zákazku, on spravil asi 7 obrazov (Brandlove obrazy) a vytiahla ho z problémov... tie sochy podobne – vchovala si miestneho sochára a on urobil tie sochy (po roku 1700), po celom okolí.

J: Super, možno posledná otázka – čo Vám napadne pri slove Manětín, aký alebo aké sakrálné objekty považujete za dominanty?

F1: Všetci hlavne pozerajú na tie sochy, keďže sú z oboch strán cesty

J: Vedeli by ste mi niečo povedať niektorých pamiatkach? Nejakú zaujímavosť?

F1: Tak napríklad ohľadom kostola sv. Jána Křiteľa, k nemu sa viaže osobnosť dekana Wonku, ktorý v Manětíne slúžil vyše 40 rokov, on to tu preslávil

F2: v kostole sv. Jána Křtitele sú naďalej Brandlove obrazy, ktoré tam zostali a je tam Manětínsky paládium – obrázok Panny Márie Loretánskej, kt. si priniesol páter s hraběnkou na ceste z Loretu. K obrazu sa viažu rôzne poverky, kedy napríklad fara pri požiari nevyhorela ako jedna z mála, pripisovala sa to obrazu, ktorý počas požiaru nešiel zložiť, aby sa dal ukryť a taktiež deti Márie Gabriely, keď mali čierny kašeľ, vyzeralo to s nimi zle, išli sa na faru pomodliť k Paládiu a všetky sa uzdravili. A taktiež v čase Sudet, kedy hrozilo, že Manětín spadne pod protektorát, sa manětínski obyv. modlili u obrazu, aby Manětín pripadol do vnútrozemia, čo sa aj splnilo.